

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KADIN SIĞINAĞI MODELLERİNİN KADINLARIN
RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR
İNCELEME**

Leyla SOYDİNÇ

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
Ruhsal Travma Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak hazırlanmıştır

KOCAELİ
2018

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KADIN SIĞINAĞI MODELLERİNİN KADINLARIN
RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR
İNCELEME**

Leyla SOYDİNÇ

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
Ruhsal Travma Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak hazırlanmıştır

Danışman: Doç. Dr. Aslıhan Polat

KOCAELİ
2018

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Tez Adı:

Tez yazarı: Leyla Soydiç

Tez savunma tarihi: 12.10.2018

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Aslıhan Polat

Bu çalışma, sınav kurulumuz tarafından Psikiyatri Anabilim Dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

SINAV KURULU ÜYELERİ		İMZA
ÜNVANI	ADI SOYADI	
BAŞKAN	Sema Keçeli	Aslıhan Polat
ÜYE(DANIŞMAN)	Dr. Aslıhan Polat	
ÜYE	Dr. Öğretim Üyesi Nermin Güneş	L. Soydiç
ÜYE		
ÜYE		

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... /.... /2018

Prof. Dr. Sema Aşkın KEÇELİ
KOÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Kadın Sığınağı Modellerinin Kadınların Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Nitel Bir İnceleme

Amaç: Dünyada ve Türkiye’de ataerkil sistemin bir parçası olan toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin hem bir yeniden üretme aracı hem de bir sonucu olarak kadına yönelik şiddetin kamusal ve özel alanda çeşitli türlerinin halen yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Sığınak modellerinin yarattığı değişkenlerin (fiziksel koşullar, kurallar, işleyiş, personelin yaklaşımı, destek hizmetleri vb.) kadınların güçlenme ve iyileşme süreçlerine paralel olarak ruh sağlıklarına etkileri olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmayla, kadın sığınağı modellerinin şiddete maruz bırakılan kadınların psikososyal güçlenme süreçlerine olan etkisinin gösterilmesi ve sığınak modellerinin bu bağlamda düzenlenmesi için öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma İstanbul’un çeşitli ilçelerinde daha önce şiddete maruz bırakıldığı için sığınaklara başvurmuş ve orada en az 3 aylık süre ile kalmış ve en az 3 ay önce sığınaktan ayrılmış olan 8 kadınla, 15 Mart - 15 Mayıs 2018 tarihleri arasında yürütülmüş nitel bir çalışmadır. Araştırmaya katılan 8 kadına ek olarak 2 kadınla daha olmak üzere toplamda 10 tane kadınla yapılan nicel çalışmanın verileri ise destekleyici olarak kullanılmıştır.

Bulgular: Derinlemesine görüşmelerin deşifre edilmiş metinlerinden yola çıkarak gerçekleştirilen betimsel analizde öne çıkan temalar üzerinden; güçlenmeye dair deneyimler, psikososyal destek, baskı ve denetim, olumsuz duygular, re travmatizasyon olarak 5 ana kategori ve çeşitli alt kategoriler belirlenmiştir. Ek olarak yürütülen nicel çalışmada da nitel analizde belirlenen kategorilere paralel veriler elde edilmiştir.

Sonuç: Sığınak modellerinin yarattığı değişkenlerin kadınların güçlenme ve iyileşme süreçlerine paralel olarak ruh sağlıklarına olumlu (güçlenme, özgüven ve bağımsızlık, kontrol duygusunun yeniden kazanımı vb.) ve olumsuz (baskı ve denetlenme hissi, korku ve endişe, re travmatizasyon vb.) etkileri olduğu görülmüştür. Özellikle feminist yaklaşımın, ortaya konan olumlu etkilerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Anahtar sözcükler: Kadına Yönelik Şiddet, Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, Şiddet ve Ruh Sağlığı, Şiddet ve Ruhsal Travma, Kadın Sığınakları, Psikososyal Destek, Travma Sonrası Güçlenme

ABSTRACT

A Qualitative Study About The Effects of Women's Shelter Models on Women's Mental Health

Objective: Violence against women with different forms in public and private spheres is still a widespread issue both in worldwide and Turkey as a result and reproduction tool of the unequal power relationship between gender roles which come from the patriarchal system. Mental health of women who have been subjected to violence and applied for a shelter are commonly affected by the conditions which have been shaped by shelters' models and dynamics. This study aims to show the effects of women's shelter models on the psychosocial empowerment processes and offer suggestions on several models according to the narratives of survivors.

Method: This qualitative study was carried out between 15 March and 15 May 2018 with 8 women who applied for shelter in several districts of Istanbul after they were subjected to violence and stayed in shelters for at least 3 months and left at least 3 months ago. In addition to the 8 women participating in the qualitative research, the data of the quantitative study; 2 women have been added and 10 women in total have participated in the qualitative part which has been used as supportive data.

Results: Based on the themes that emerged in the descriptive analysis conducted from the deciphered texts of the deep interviews; 5 main categories and several subcategories were defined as; empowerment experiences, psychosocial support, repression and control, negative feelings, retraumatization and in addition quantitative studies were obtained in parallel with the categories determined in qualitative analysis.

Conclusions: Shelters models and dynamics have both positive (empowerment, self-confidence independency and recovery of the sense of control) and negative (feelings of oppression and pressure, fear and anxiety, retraumatization, etc.) effects on the empowerment process which are the most important components of mental health of survivors. Especially; it is found that the feminist approach is related to these positive effects.

Key Words: Violence Against Women, Gender-Based Violence, Violence and Mental Health, Violence and Psychological Trauma, Women's Shelter, Psychosocial Support, Recovery After Trauma

TEŞEKKÜR

Tez sürecimde değerli katkılarını sunan ve çalışmamı tamamlamamda büyük emeği olan tez danışmanım Doç. Dr. Aslıhan Polat'a,

Manevi destekleriyle her zaman yanımda oldukları için hayatımdaki en güçlü kadın olan annem Nuray Özkurşun Soydinç ve babam Serdar Soydinç'e,

Her zaman olduğu gibi tez sürecimde de bitmeyen enerjisi ve sabrıyla bana destek olan Diego Perini'ye,

Bütün hayatımda ve çalışmam süresince de hep yanımda olan, hayatımı güzelleştiren Kübra Karagöz'e,

Sıkıştığım her noktada bana güç veren, fikirleri ile her zaman yolumu aydınlatan arkadaşım Anıl Derkuş'a,

Çalışmam süresince bana çok büyük destek veren Emre Taşdemir'e,

Tez sürecimde manevi destekleriyle bana güç veren çalışma arkadaşlarım; Ekin İlke Keleşoğlu, Nilay Küme, Ceyda Özdemir, Başak Tuğsavul ve Alper Şentürk'e,

Yüksek Lisans eğitimim süresince bütün zorlukları beraber aştığım yol arkadaşlarım Özge Çelebi ve Özge Tuğçe Güdül'e,

Uzun yıllardır hayatımın her döneminde koşulsuz yanımda olan Pelin Şentürk ve Neslihan Tark'a,

Bu yola çıkmamda bana destek olan ve bu hikayeyi başlatan Nasip Karacık, Dilek Yılmaz, Duygu Adıgüzel, İlkay Gedik ve Özcan Uslu'ya,

Manevi destekleriyle her zaman yanımda olan Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nden arkadaşlarım; Efsun Sertoğlu, Nurgül Öz, Hilal Esmer, Şehlem Kaçar, Yasemin Öz, Merve Karabulut, Özge Özgün ve Havva Çiftçi'ye,

Tez çalışmama dünden bugüne feminist deneyimi ve dayanışmasıyla büyük katkı sunan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın tüm gönüllülerine,

Son ve en önemli olarak da hayatımı çok daha anlamlı kılan, kendimi bulmamı sağlayan, yolumun keşiştiği ve hikayelerini benimle paylaşan kadınlara,

Çok teşekkür ederim.

TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ

Tezimde başka kaynaklardan yararlanılarak kullanılan yazı, bilgi, çizim, çizelge ve diğer malzemeler kaynakları gösterilerek verilmiştir. Tezimin herhangi bir yayından kısmen ya da tamamen aşırma olmadığını ve bir İntihal Programı kullanılarak test edildiğini beyan ederim.

/ /2018

Leyla Soydiç

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ÖZET	iv
İNGİLİZCE ÖZET	v
TEŞEKKÜR	vi
TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	6
1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller	7
1.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ile İlgili Postmodern ve Güncel Tartışmalar	8
1.4. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	10
1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Ataerki İlişkisi	10
1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Türleri	12
1.4.2.1. Fiziksel Şiddet	13
1.4.2.2. Cinsel Şiddet	13
1.4.2.3. Duygusal / Psikolojik Şiddet	15
1.4.2.4. Sosyal Şiddet	15
1.4.2.5. Ekonomik Şiddet	15
1.4.2.6. Digital Şiddet	16
1.4.2.7. Israrlı Takip	16
1.4.2.8. Flört Şiddeti	17
1.5. Şiddet Döngüsü	17
1.5.1. Şiddet Döngüsü ve Sığınaklar	18
1.6. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Güncel Durum	19
1.7. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Güncel Durum	20
1.8. Toplumsal Cinsiyet ve Ruh Sağlığı Çalışmaları	22
1.9. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Kadının Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi	22
1.9.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Depresyon	24
1.9.2. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, Ruhsal Travma ve TSSB	25
1.9.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Diğer Yaygın Ruh Sağlığı Bozuklukları	27
1.10. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sığınaklar	28
1.10.1. Dünyada Sığınak Mücadelesi Hareketi	29
1.10.2. Türkiye’de Sığınak Mücadelesi Hareketi	30
1.10.3. Dünyada ve Türkiye’de Yaygın Sığınak Modelleri	32
1.10.4. Otonom (Bağımsız) Sığınaklar	32
1.10.5. Yarı Otonom (Bağımsız) Sığınaklar	32
1.10.6. Kiliselere Bağlı Sığınaklar	33
1.10.7. Devlete ve Belediyelere Bağlı Sığınaklar	33
1.10.8. Bir Feminist Sığınak Örneği Olarak: Mor Çatı Deneyimi	34
1.11. Dünyada ve Türkiye’de Sığınaklarla İlgili Güncel Durum	35
1.12. Türkiye’de Şiddetle Mücadelede Sığınağı Destekleyici Birimler	36
1.12.1. Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)	37
1.12.2. İlk Adım Merkezleri	37
1.12.3. Kadın Danışma/Dayanışma Merkezleri	37

1.13. Sığınaklara Kabuller Nasıl Yapılmaktadır?	38
1.14. Sığınaklara Neden İhtiyacımız Var?	38
1.14.1. Güvenlik ve Güvende Hissetmek	39
1.14.2. Sosyal Destek ve Dayanışma	40
1.14.3. Otonomi ve Güçlenme	41
1.15. Sığınaklar Nasıl Olmalıdır?	43
1.16. Sığınaklarla İlgili Güncel Tartışmalar ve Eleştiriler	45
1.16.1. Sığınakta Sıkı Kurallar ve Denetim	45
1.16.2. Hiyerarşik Yapılanma ve İlişkiler	46
1.16.3. Kendi Kararlarını Alamama	46
1.16.4. Destek Uygulamalarında ve Birimlerinde Yaşanan Sorunlar	46
1.17. Kadınların Sığınaklarla İlgili Olumlu Deneyim ve Görüşleri	47
1.18. Kadınların Sığınaklarla İlgili Olumsuz Deneyim ve Görüşleri	49
2. AMAÇ	53
3. YÖNTEM	54
3.1. Araştırmanın Tipi	54
3.2. Araştırma Yerinin Seçimi	54
3.3. Araştırma Evreni	54
3.4. Araştırma Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri	55
3.4.1. Bağımlı Değişkenler	55
3.4.2. Bağımsız Değişkenler	55
3.5. Araştırmada Kullanılan Araç ve Gereçlerin Tanımlanması	55
3.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu	55
3.5.2. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu	55
3.5.3. Sığınak Değerlendirme Anketi	56
3.6. Alınan Etik Kurul Onayının Yeri ve Numarası	56
3.7. Veri Çözümlemesi	56
4. BULGULAR	59
4.1. Araştırmaya Katılan Kadınların Sosyodemografik Özellikleri	59
4.2. Nitel ve Nicel Analiz	61
4.2.1. Güçlenmeye Dair Deneyimler	62
4.2.1.1. Güvende hissetme	62
4.2.1.2. Bağımsızlık hissi ve özgüven	62
4.2.1.3. Kendi kararlarını alabilme	64
4.2.1.4. Dayanışma	66
4.2.2. Psikososyal Destek	68
4.2.2.1. Olumlu deneyimler	68
4.2.2.2. Olumsuz deneyimler	70
4.2.3. Olumsuz Duygular	71
4.2.3.1. Suçluluk	71
4.2.3.2. Kaygı ve korku	72
4.2.3.3. Hayal kırıklığı	73
4.2.3.4. Yalnızlık ve çaresizlik	74
4.2.4. Baskı ve Denetim	75
4.2.4.1. Fiziksel koşullar	75
4.2.4.2. Kurallar	76
4.2.4.3. Personelin tutum ve yaklaşımı	80
4.2.5. Retravmatizasyon	82

4.2.5.1. Kalabalık ve kaotik yaşam koşulları	83
4.2.5.2. Hikayenin defalarca anlatılması	84
4.2.5.3. Personelin yaklaşımı	84
4.2.5.4. Kurallar ve işleyiş	86
5. TARTIŞMA	88
5.1. Güçlenmeye Dair Deneyimlerin Değerlendirilmesi	88
5.2. Psikososyal Desteğin Değerlendirilmesi	91
5.3. Olumsuz Duyguların Değerlendirilmesi	92
5.4. Baskı ve Denetimin Değerlendirilmesi	93
5.5. Retravmatizasyonun Değerlendirilmesi	96
5.6. Sınırlılıklar	98
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	100
KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	109

SİMGELER VE KISALTMALAR

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

ASPB : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

SHÇEK : Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

KSGM : Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

ŞÖNİM : Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi

BM : Birleşmiş Milletler

CEDAW : Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

WAVE : Violence Against Women Europe/Kadına Yönelik Şiddet Avrupa Ağı

FRA : European Union Agency for Fundamental Rights/Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı

DSM : Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

TSSB : Travma Sonrası Stres Bozukluğu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Araştırmaya Katılan Kadınların Sosyodemografik Özellikleri.....	59
--	----

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de ataerkil sistemin bir parçası olan toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin hem bir yeniden üretme aracı hem de bir sonucu olarak kadına yönelik şiddetin kamusal ve özel alanda her türünün (fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel, ekonomik, dijital) halen yoğun bir biçimde yaşandığı bilinmektedir. “Kadına yönelik şiddet” bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011).

Uluslararası araştırmalara göre kadınlar; saldırı, yaralama ve cinsel şiddete en sık olarak şimdiki ya da eski partnerleri tarafından maruz bırakılmaktadırlar. 80 ülkeden alınan verilere dayanan güncel araştırmalara göre, kadınlar %10 ile %60 arasında değişen oranlarla, evli oldukları kişi, partnerleri ya da eski partnerleri tarafından en az bir kere fiziksel şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Ek olarak birçok çalışma yakın ilişki şiddetinin yaşam boyu tekrarlanma sıklığının (prevalans) %20 ile %50 arasında olduğunu göstermektedir (DSÖ 2015). FRA’nın geniş kapsamlı araştırması, Avrupa’da 13 milyon kadının araştırma döneminden en fazla 12 ay öncesine kadar fiziksel şiddete; 3,7 milyon kadının ise cinsel şiddete maruz bırakıldığını göstermektedir (FRA 2014).

Türkiye’de yapılan çalışmalar da kadına yönelik şiddetin çeşitli türlerinin sıklığına dikkat çekmekte ve yıllar içerisinde azalmadığını göstermektedir. Altınay ve Arat’ın 2008 yılındaki araştırması Türkiye’de evli kadınların % 35’inin hayatı boyunca evli oldukları kişi tarafından en az bir kez fiziksel şiddete maruz bırakıldığını işaret etmektedir. Her 10 kadından yalnızca 1’i başka bir şehre/köye eşinden izin almadan gidebilmekte, 3’ü eşinden izin alma ihtiyacı duymadan ailesini ziyaret edebilmekte veya alışverişle/çarşıya gidebilmekte, 4’ü eşinin iznine tabi olmadan komşu/arkadaş ziyareti yapabilmektedir (Altınay ve Arat 2007). Hemen ardından 2009 yılında yapılan kapsamlı bir diğer araştırmaya göre; kadınların %30’u evli oldukları kişi ya da partnerleri tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz bırakılmaktadır (Jansen ve diğ. 2009). 2015 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSGM tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda

çıkan veriler de şiddetin yaygınlığının azalmadığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre kadınlar; evlilikleri ya da ilişkileri devam etsin ya da etmesin genellikle en yakınlarındaki erkekler tarafından şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Ülke genelinde, kadınların % 38'inin yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel veya cinsel şiddetten birine maruz bırakıldıkları ortaya konmuştur. Yine bu araştırmaya göre öne çıkan durumlardan bir diğeri de yaygın yaşanan sosyal ve dijital şiddettir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın 2017 ilk 6 aylık faaliyet raporuna göre; Mor Çatı'ya başvuran kadınların %57'si eşleri ya da eski eşlerinin şiddetine maruz bırakıldıklarını paylaşmışlardır. 2017 yılının ilk 6 ayında da kadın ve çocukların maruz bırakıldıkları şiddet biçimleri içinde en yaygın olanın (%46) psikolojik şiddet, sonrasında fiziksel şiddet ve ekonomik şiddet olduğu saptanmıştır. Mor Çatı'ya başvuran kadın ve çocukların en az % 36,3'ü farklı şiddet biçimlerine bir arada maruz bırakıldıklarını paylaşmışlardır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2017).

Bu durum, şiddetin birçok farklı türüne maruz bırakılan kadınların fiziksel sağlığına olduğu kadar ruhsal sağlığına da zarar vermekte ve onları ruh sağlığı problemleri yaşamaları ile ilgili ciddi anlamda risk grubuna dahil etmektedir. Şiddetin kişi üzerindeki psikolojik etkileri; yaşanan şiddetin tipi, şiddet çeşitleri, süresi, ciddiyeti, şiddetin gerçekleştiği sıradaki yaşam döngüsü, kişinin sahip olduğu başa çıkma mekanizmaları ve sosyal desteğine göre değişiklik göstermektedir. Başlangıçta şok ya da hissizlik şeklinde reaksiyonlara yol açan şiddet, gelecekte de benzer durumların yaşanma ihtimali düşüncesiyle korku duyulmasına yol açmaktadır. Şiddetin süregelen olduğu durumlarda ise güven duygusunda sarsılmalar, çaresizlik ve umutsuzluk hisleri, kontrolün kaybedildiği duygusu, kendini suçlama ve özsaygıda düşüş sıklıkla gözlenmektedir (Stewart ve Robinson 1998). Şiddete maruz bırakılan kadınlarda; güçsüzlük, korku, suçluluk, kızgınlık en yoğun yaşanan duygulardır. Fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılan kadınların 3'te 1'i yaşamlarının herhangi bir döneminde intihar etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2015).

Yukarıdaki verilerle beraber değerlendirildiğinde; var olan toplumsal cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve ataerkil sistem nedeniyle kadın olmak insan eliyle gerçekleştirilen travmatik olaylara maruz bırakılmak anlamında önemli bir risk faktörüdür. Kessler ve meslektaşları (1995) yaşam boyu travmaya maruz bırakılma yaygınlığını kadınlar için %10,4 iken erkekler için %5,0 olarak hesaplamıştır. Araştırmacılar cinsiyete dayalı bu farkın büyük ölçüde kadınların TSSB'ye neden olan travmatik olaylara maruz bırakılma olasılığının çok daha

yüksek olmasından kaynaklandığını öne sürmüşlerdir. Şiddete maruz bırakılmak önemli bir risk faktörüdür ve şiddete maruz bırakılan kişilerde TSSB'nin yanı sıra majör depresif bozukluk, genelleşmiş anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu, somatoform bozukluk, dissosiyatif bozukluk, madde kullanım bozukluğu, uyum bozukluğu olmak üzere pek çok ruhsal hastalık geliştirebilir (Yüksel 2012).

Birçok çalışmanın gösterdiği gibi; kadına yönelik şiddetin, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin bir sonucu olarak sorunsallaştırılması 70'ler Avrupa ve Kuzey Amerika'da feministlerin şiddete karşı örgütlenmeye karar vermesi ile gerçekleşmiştir (Dobash ve Dobash 1996, Edwards 1990, Mooney 2000). Sığınakların¹ hem dünyada hem de Türkiye'de 1970'ler sonrası ikinci dalga radikal feminist hareketin özel alana ve özel alanda kadınların yaşadığı şiddete dikkat çekmesiyle talep edilmesi ve ortaya çıkması paralel olarak gerçekleşmiştir. Özel alan olarak tanımlanan ev içinde yaşanan fiziksel ve cinsel şiddet gibi konular, kamusal alanda tartışılmaya ve görünürlük kazanmaya başlamıştır. Kadınlar tarafından yürütülen bilinç yükseltme gruplarının da etkisiyle kadınların yaşadıkları şiddeti “kadın oldukları için” yani cinsiyet temelli yaşadıklarını fark etmelerinden sonra bu şiddet öncelikli politika konusu olmaya başlamış ve kadın hareketinin önemli sloganlarından biri olan “özel olan politiktir” söylemi ortaya atılmıştır.

Avrupa Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ağı'nın (WAVE) ülke bazlı verilerine göre; 2015 yılı için Avrupa'da en fazla sığınağı olan ülke Almanya'dır. Almanya'da 369 sığınak bulunmaktadır. Almanya'da sığınaklar ücretsizdir ve 7/24 hizmet vermektedir. İngiltere'de 348, İsveç'te 161 adet sığınak bulunmaktadır. Hollanda'da 96, Norveç'te 45, İtalya'da 73, İspanya'da 53, Fransa'da 33, Danimarka 43 ve Portekiz'de 37, Avusturya 30 ve Belçika'da 37, Yunanistan'da 26, Bulgaristan'da 7 sığınak bulunmaktadır. Yine aynı ağın 2017 özet verilerine göre; Avrupa'da şiddete maruz bırakılan kadınlar için 1,915 sığınak bulunmaktadır. Bu da kadın ve çocuklar için 26,938 yatak kapasitesine denk gelmektedir. 43 tane Avrupa ülkesinden yalnızca 7'si (%16) İstanbul Sözleşmesi'nde geçen minimum yatak kapasitesi standardını karşılamaktadır. 26 Avrupa Birliği ülkesinden 21 tanesi (%81'i) İstanbul Sözleşmesi tarafından belirlenmiş minimum yatak kapasitesi standardını karşılamamaktadır (Wave 2017). Mor Çatı'nın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na yaptığı bilgi edinme başvurusu sonucuna göre; Haziran 2015 itibarıyla Bakanlığa bağlı 97,

¹ Çalışma boyunca bilinçli olarak “sığınak” kelimesi tercih edilmiştir. Sığınmaevi, konukevi gibi kavramların şiddeti meşrulaştırdığı, şiddetin ciddiyetini ve politik boyutunu görmezden geldiği düşünülmektedir.

belediyelere bağı 32, STK'lara bağı 3 olmak üzere 3402 kapasiteli toplam 132 kadın sığınağı bulunduğı bildirilmiştir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2016). Hemen ardından meclise verilen bir soru önerisi üzerine açıklanan rakamlarda ise; Ağustos 2016 itibarıyla, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağı 101, yerel yönetimlere bağı 32, sivil toplum örgütlerine bağı 4, toplamda 137 kadın sığınmaevi faaliyetlerine devam ettiği belirtilmiştir (Bianet, 2016). Ancak 2016 yılından sonra gelişen politik olaylardan sonra bu sayıların da değıştiğı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de güncel olarak sığınaklarda sağlanan destekler; sığınanın yasal durumu, kaynakları ve çalışan kişilerin yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir. Sığınaklarda genel olarak sağlanan güncel hizmetler; temel ihtiyaçların karşılanması (barınma, yeme-içme ve güvenlik), psikososyal destekler (bireysel, grup, krize müdahale, risk tespit, sosyal destek planı ve genel bilgilendirme/danışmanlık), çocuklarla ilgili destekler (okul kaydı, oyun evi, çocuk grupları), hukuki destek (adli yardım talebi, gizlilik, koruma tedbirleri için yönlendirme), maddi destek yönlendirmesi (Valilik, Kaymakamlık, ASPB, Belediyeler), sağlık desteğı şeklinde sıralanabilir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli mekanizmalardan biri olan sığınakların temel hedefi kadınların güçlenmesi olmalıdır. Sığınaklara ilişkin, İstanbul Sözleşmesi 23. maddesinde; "yeterli sayıda, kolay erişilebilir ve uygun sığınakların kurulması için, taraflar hukuki ve diğere tedbirleri alır" denilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin Açıklayıcı Kitapçığı'na göre ise; sığınaklar kadınlar ve çocuklara sadece geçici barınma hizmeti sunmaz, bunun yanı sıra "travmatik deneyimlerini atlattıklarına, şiddet içeren ilişkilerden ayrılma ve özgürlüklerini kazanmalarına ve kendi tercihlerine göre bağımsız bir yaşantının temellerini atmada yardımcı olmaktadır.

Avrupa Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ağı'nın (WAVE) Aralık 2007'de yayınladığı "Şiddetten Uzakta: Bir Sığınak Nasıl Kurulur? Nasıl Yürütülür?" adlı kitabında sığınakların işlevi ve çeşitli ilkeler belirtilmiştir. Buna göre sığınaklar; erkek şiddetinin toplumsal, tarihsel, kültürel çerçevesi konusunda farkındalık yaratarak politik bir işlevi yerine getirmelidir ve sığınakta uygulanan feminist ilkeler, kadınlara ve çocuklara kendilerini şiddetten özgürleştirme yollarını göstermelidir. Bu nedenle sığınakların dayanması gereken bazı temel feminist ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler; kadınların kendi kaderini tayin etme hakkı, gizlilik hakkı, 24 saat hizmet ve sınırsız ikamet, farklılıklara saygı, ücretsiz hizmet vb. şeklinde sıralanmıştır ve detaylıca açıklanmıştır. İsrail'de sığınaklarda yapılan çalışmalarda da kadınların 3 ay sığınakta kaldıktan sonra daha yüksek

özgüven, kişisel güçlenme, umut ve yaşam memnuniyeti bildirdikleri görülmüştür (Itzhaky ve Ben Porat 2005). Aynı şekilde Kanada’da yapılan bir çalışmada ise kadınların sığınakta kalma süreleri ile ters orantılı olarak depresyon skorlarında düşüş ve kalış sürelerine doğru orantılı olarak daha yüksek özgüven skoru bildirdikleri görülmüştür (Orava ve diğ. 1996). Yapılan başka bir çalışmada; kadınların tamamına yakını, sığınakta çalışanlar tarafından sıcak, yakın muamele gördüklerini belirtmişlerdir. Kadınları sıcak, yakın karşılayan ve güzel bir iletişimi başlatan bir diğer profesyonel eleman psikolog olarak ifade edilmiştir. Benzer olarak yapılan başka bir çalışmada kadınların çoğunluğu; huzur, güven, özgürlük gibi tanımlarla sığınaklara olumlu anlam yüklemişlerdir (Sallan-Gül 2011).

Ancak yapılan eleştirel çalışmalar güncel sığınak uygulamalarında yukarıda belirtilen önemli prensiplerin zaman zaman uygulanmadığı ya da uygulanmadığını göstermektedir. Bu durum da sığınaklarda kalan kadınların ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Sığınaklarda kalmaya yönelik olumsuz değerlendirmeler; çok sayıda insanla bir arada yaşamının getirdiği uyum güçlükleri, hareket alanının dar olması, yaşamlarının kısıtlanması ve diğer kadınların şiddet öykülerinden etkilenme şeklinde sıralanmıştır. Bazı kadınların sığınakta kalan kadınlar arasında hiyerarşik bir yapılanmanın varlığından ve bu hiyerarşik ilişkilerden kaynaklanan çatışmalardan rahatsız olduğunu belirtmesi de dikkat çekmiştir (Tortamış 2009).

Yine sığınak kurallarının ve çalışanların yaklaşımlarının kadınlar üzerindeki etkisini araştıran uluslararası bir çalışmaya göre; sıkı kurallar ve sert yaklaşımlar kadınların kendi seçimlerini yapabilmelerini, kendi kararlarını alabilmelerini ve sosyal destek kanallarına erişimlerini engellemekte; kadınların kendi hayatları üzerindeki güç ve kontrol duygularını sınırlandırmaktadır (Gregory ve diğ. 2017). Başka bir çalışmaya göre; kadınların kurallardan en çok giriş-çıkış saati kısıtlamaları, sokağa çıkma yasağı, çocukların disiplini konusundaki müdahaleler ve sığınanın gündelik işleri ile ilgili kurallara uymakta zorlandıkları belirtilmiştir. Bazı kadınlar bu uygulamaların kendilerini şiddet ilişkisinde yaşadıkları baskıyı, bunalmışlık halini ve endişeyi yeniden hissettirdiğini belirtmiştir (Lyon ve diğ. 2008).

Yukarıdaki araştırmaların da gösterdiği gibi; sığınak modellerinin yarattığı değişkenlerin (kurallar, personelin yaklaşımı, destek hizmetleri, fiziksel koşullar vb.)

şiddetten hayatta kalan² kadınların ruh sağlığına olumlu ve olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir. Örneğin hiyerarşik yapılanmış ve sıkı kuralları olan sığınakların kadınların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkisinin (retravmatizasyon, kontrol duygusunun ve otonominin kaybı, denetim, şiddetin tekrarlanması) olduğu görülmektedir. Bu tür kural ve uygulamaların kadınların güçlenme sürecine ket vurduğu düşünülmektedir. Kuralların sıkı olmadığı, personelin yargılayıcı değil destekleyici olduğu ve feminist yaklaşımla yürütülen sığınak modellerinde ise kadınların bağımsızlık, hayatları üzerinde kontrol ve gelecek umudunun arttığı görülmektedir. Sığınak modellerinin kadınların şiddet travması sonrası güçlenme sürecine etkisine dair yaşadığı deneyimlerinin aktarılması çok önemli görülmektedir. Bu çalışma ile gelecekte kadın sığınağı modellerinin ve şiddete maruz bırakılmış kadınlara yönelik tasarlanan psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet (biyolojik, verili ya da eşey cinsiyet); cinsiyetler arasındaki genetik ve biyolojik farklılıklardır. Bu farklılıklar fizyolojik (yumurtalık veya testisler, kromozomlar, dış üreme organları, iç üreme organları ve hormonlar) olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet ise; kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak kurulduğunu, kadın ve erkeklere atfedilen kişilik özelliklerinin, davranışlarının, rol ve sorumlulukların, işlerin ve mesleklerin; içinde yaşadığımız tarihsel, toplumsal, politik ve coğrafi koşulların bir ürünü olduğunu ifade etmektedir (Toplum Gönüllüleri Vakfı 2017). Avrupa Konseyi ise “toplumsal cinsiyet” kavramını; kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun görülen ve toplumsal olarak inşa edilen roller, davranışlar, eylemler ve nitelikler olarak tanımlamıştır (Avrupa Konseyi 2011). Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeği farklı ve eşitsiz kılan sosyal pratikler sistemiyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyetin şiddetle ilişkisinin kurulmasında feminist teorinin önemli etkileri bulunmaktadır. Çünkü feminist teorinin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkileri yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, toplumsal olarak kurulan ataerkilliğin ve kadın üzerinde kurulmak istenen erkek

² Bu kavram hayatının bir döneminde şiddetin herhangi bir biçimine maruz bırakılmış olan kişiler için kullanılmakta, ‘mağdur’ ya da ‘kurban’ yerine daha güçlendirici olan ‘hayatta kalan’ (*survivor*) kelimesinin kullanılması tercih edilmektedir. “Hayatta kalmak”; maruz bırakılan şiddet ve yol açtığı ruhsal travmanın ölçüsü ne olursa olsun, kişinin kendi gücüyle ve çevresinden destek alarak şifa bulabileceğini, daha tatminkar ve üretken bir hayat yaşayabileceğinin mesajını vermektedir.

egemenliğinin, biyolojik farklılıkların kaçınılmaz sonucu olmadığı ve toplumsal olarak kurgulandığı ortaya konmuştur” (O’Toole-Schiffman 1997 alıntı Uygur ve Çağlar 2013, sf.121). Yani değişmez, sabit ve koşulsuz bir cinsiyet kavramı bulunmamaktadır. Bu nedenle kadın ve erkek arasında kurulmuş eşitsiz ve hiyerarşik ilişkinin kendisi yapaydır; değişebilir, dönüştürülebilir bir ilişkidir” (Toplum Gönüllüleri Vakfı 2017).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Sosyalleşme sürecini konu alan araştırmalar, cinsiyetlerin doğuştan itibaren önce farklı renklerde giydirilerek, sonra farklı oyunculara yönlendirilerek, farklı okulları seçmeleri için etkilenecek nasıl farklı toplumsallaştırıldıklarını ortaya çıkarmaktadırlar. Bu araştırmalar cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıkların var olduğunu, ancak bunların mevcut toplumsal farklılıkları açıklayacak veya cinsiyet eşitsizliğini meşru gösterecek toplumsal özellikler olmadığını göstermektedir. Ann Oakley (1980), yapılan araştırmalardan örnekler vererek kız çocuklar ile oğlan çocuklar arasındaki farklılıkların ailede ve okulda nasıl yaratıldığını anlatmaktadır (alıntı Ecevit 2011, s.5). Bu sosyalleşme sürecinin bir parçası olan toplumsal cinsiyet rolleri; toplum tarafından bir kişiye cinsiyeti üzerinden atfedilen ve kişinin uyması beklenen tutum, davranış ve eylemlerdir. Cinsiyete dayalı rolleri, kişilere cinsiyetlerinden doğru atfedilen kişilik özelliklerini, meslekleri, işleri, sorumlulukları, “yapıp-yapamayacaklarını”, “norm” olarak tabir edilen yani verili olarak doğru kabul edilen yazısız kurallar belirler. Kişiler bu “norm” olarak belirlenen durumlardan farklı davrandığı, konuştuğu, yaşadığı zaman ise ötekileştirilebilir; ayrımcılığa ya da şiddete maruz bırakılabilir. Örneğin, kadınlar toplumda genellikle anne ve eş rolleri üzerinden tanımlanmakta, duygusal ve kırılgan olarak resmedilmektedir. Kadınlar söz konusu bu rolleri performe etmedikleri zaman ise “kalıp dışı” ve “anormal” olarak nitelendirilmektedirler. Aynı şekilde toplumsal cinsiyet rolleri erkekleri de belli kalıpların içine sokar ve erkeklerden koruyan, kollayan, dayanıklı bireyler olması ve duygusallık barındırmaması beklenir. Aksi durumlar kadınlık rolleri olarak görüldüğü için erkekleri aşağılama biçimi olarak kullanılır. Çünkü norm haline gelmiş toplumsal cinsiyet rollerine göre kadınlar ikincil konumda görülmektedir. Bu sebeple toplumsal algıya göre güçlü konumda olduğu düşünülen kişiler bu rolleri sergilediklerinde toplum tarafından ötekileştirilerek cezalandırılırlar (Toplum Gönüllüleri Vakfı 2017).

Bu konuya toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve ataerki ilişkisi bölümünde daha detaylı bir şekilde değinilecektir.

Feminist kuramcılar yaygın toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedenlerini sorgulamakta ve bu eşitsizliklerin temelinde 'doğal' olan özelliklerin bulunduğu fikrine karşı çıkmaktadırlar. Eğer doğacı görüş taraftarlarının savunduğu gibi cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak belirlenmiyorsa ve sosyal olarak inşa ediliyorsa, kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri değişebilir demektir. Aynı şekilde cinsiyetçi kalıp yargılar da değişmeye açık olabilir ve hepsinden önemlisi toplumda erkek egemenliği son bulabilir (Ecevit 2011). Bu çalışmalardan sonra biyolojik farklılıkların yani cinsiyetin, yapılan analizler için yeterli olmadığını, hatta biyolojik belirlemeciliğe yol açabileceğini fark eden feminist düşünürler, toplumsal cinsiyet kavramını bu farklılıkların toplumsal niteliğini anlamak için daha sık kullanmaya başlamışlardır. Böylece ünlü Fransız felsefeci ve yazar Simon de Beauvoir'ın 1949'da yazdığı 'İkinci Cins' kitabında 'kadın doğulmaz; kadın olunur' şeklinde ifade ettiği bu toplumsallaşma sürecinin özellikleri araştırılmaya başlanmıştır (Ecevit 2011).

1.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ile İlgili Postmodern ve Güncel Tartışmalar

Cinsiyet kavramının biyolojik temelli açıklamalarının yetersiz olduğuna dair eleştiriler ve cinsiyetin toplumsal niteliği ve normlar sistemi ile ilişkisini açıklayan toplumsal cinsiyet ve feminist kuramlardan sonra, bu kuramların da belli noktaları açıklamakta yetersiz ya da indirgemeci olduğunu savunan postmodern ve eleştirel cinsiyet yaklaşımları olmuştur.

Var olan toplumsal cinsiyet teorilerine eleştirel yaklaşan postmodern feministlerden Weedon'a göre (1997) bilimin otorite ve konumunun, gerçeğin, tarihin, iktidarın ve öznelliğin postmodern eleştirisini harekete geçirdiler; postmodern kurama dönüştürücü bir toplumsal cinsiyet boyutu kattılar ve cinsel farklılıkları anlamak için yeni yollar geliştirdiler (alıntı Ecevit 2011, s.22). Postmodern feministler postmodern düşünceleri kullanarak; cinsiyet kimliği ile ilgili tanımlanma ve sınırlamaların, değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen biyolojinin bir sonucu olmayıp toplumsal olarak üretildiğini savunmuşlardır. Bu nedenle kendilerinden önceki feministler tarafından yapılan cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını reddetmişlerdir. Çünkü feministlerin yaptığı bu ayrıma göre cinsiyet doğaldır; sadece toplumsal cinsiyet toplumun yapay bir ürünü gibi düşünülmektedir. Ancak postmodern feministlere göre

cinsiyet de toplumsal cinsiyet de sosyal olarak kurgulanmıştır. İkinci olarak, postmodernizm sadece ataerkilliği kalıcı bir kategori olarak sorgulamakla yetinmez; ‘erkek’ ve ‘kadın’ kavramlarını da sorgulamaktadır. Bu nedenle postmodernistler savunuculuğu hala “kadınlık” kimliği üzerinden ve kadınların ezilmeleri üzerinden yürüten feministler tarafından çok tepkiyle karşılanmışlardır. Ancak Bryson gibi bazı yazarlara göre de postmodernizm, kadınların ortak hareketine kökünden düşman değildir ve ‘dayanışma’ ile birlikte onunla bağdaşabilmektedir. Kadınların tarihsel ve özgül deneyimlerini hesaba kattıkları müddetçe postmodern feminizm için daha geniş birliktelikler olabileceğini öngörmektedir (Bryson 1999 alıntı Ecevit 2011, s.22-23).

90’lı yıllara gelindiğinde ise, bu tartışmalar ilerlemiş ve cinsiyet kimliklerinin ikili, hatta sabit ve değişmez olduğuna dair görüşlere eleştiriler yükselmiştir. Diana Fuss ve Eve Kosofsky Sedgwick gibi yazarlar bireyleri toplumsal olarak önceden belirlenmiş ve sabitlenmiş kategoriler içine sıkıştırmanın doğru olmadığını düşünmüş ve bu duruma dikkat çekmişlerdir. Bu tartışmaların sonucunda kuir (*queer*) teori; normaller üzerinden kurulan bütün sistemlerin yapısını, yani normativedeyi sorgulayan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Kuir, kimlikleri reddetmez ancak kimlikler üzerinden kurgulanan politikaları eleştirir. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel pratiklerin dayandırıldığı her tür kategoriye karşı durmaktadır. Özellikle egemen olandan farklı cinsiyet oluşları üzerine odaklanarak, hakim cinsiyet tarafından belirlenen ‘normal’ kategorilerinin cinsel davranışlara, eylemlere ve kimliklere yaptığı atıfların politik eleştirisini ortaya koyar (Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi 2015). Bu eleştirilere paralel olarak gelişen bir hareket olarak kuir; baskın anlayışın dayattığı ikili kimlik (kadın ve erkek) rejiminde öteki olarak görülenleri ve bu kişilerin mazur bırakıldıkları şiddet ve ayrımcılıkla mücadelesini anlatmak için de kullanılmıştır. Bu hareket, tıpkı feminist harekette olduğu gibi kendi kuramını da doğurmuştur. Kuir kuramının kurucusu olarak anılan Butler; “Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi” isimli kitabında, feminist kuram içinde yaygın olan heteroseksüel varsayımı, yani feminist hareketin kimlikleri “kadın ve erkek” ikiliği temelinde sabitleştirmesini ve onların ortak özellikler etrafında bir araya getirilerek genellenmesini reddetmiştir. Bu postyapısalcı yaklaşımı ile Butler, sabit kimliklere karşı akışkan kimlikler önerir ve kimlikleri açıklamak için ‘performativite’ kavramını kullanmaktadır (Ecevit 2011)

1.4. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet; “kişinin sahip olduğu fiziksel gücünü ve kuvvetini, kendisine, bir başkasına, bir gruba ya da topluma karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya mahrumiyetle sonuçlanacak ya da sonuçlanma olasılığı yüksek olacak şekilde doğrudan ya da tehdit yoluyla kasti bir şekilde kullanması” şeklinde tanımlanmış olsa da (Dünya Sağlık Örgütü 2002); toplumsal cinsiyet temelli şiddet tanımında cinsiyetler arasındaki eşitsiz ilişkinin varsayıldığı gibi doğal olarak ve kendiliğinden olmadığını, tarih boyunca toplumsal ve kültürel olarak kadın ve erkek cinsiyetlerine yüklenen rollerin beklentilerin bu eşitsizliği ortaya çıkardığı vurgulanmıştır. Cinsiyetler arasındaki bu eşitsiz ilişki ise şiddetin farklı türleri aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet kavramı şiddet tartışmalarında önemli bir boyut ve pencere açmaktadır. “Kadına yönelik şiddet” bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir (Avrupa Konseyi Sözleşmesi 2011).

1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Ataerki İlişkisi

Toplumsal cinsiyet kavramına dair birçok farklı teori olduğu gibi, şiddet ile ilgili de biyolojik ve sosyobiyolojik kuramlar, psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, sosyal bilişsel kuram gibi birçok farklı tartışma bulunmakta ve her biri bu konuyu farklı bakış açılarından ele almaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet temelli şiddet söz konusu olduğunda, konuyu toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkilerinden ve ataerki sistemden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Şiddete dair yapılan çalışmalarda kimi teoriler şiddeti patolojize ederek meşrulaştırmakta ve şiddetle ilgili mitleri yeniden üretmekte, kimileri ise toplumsal cinsiyet kategorisini tamamen yok saymaktadır. Bu nedenle bu bölümde şiddet çalışmalarına feminist teorinin açtığı pencereden yaklaşılabilecek ve konunun bu boyutuna odaklanılacaktır.

70’li yıllarda feminist hareketin “özel alan” olarak tanımlanan ev içinde yaşanan şiddet, kadın bedeninin denetlenmesini görünür kılma çabaları ve bu anlamda yükselen mücadele; şiddetin toplumsal cinsiyet ve ataerki ilişkisiyle ilgili

tartışmaların ilerlemesini sağlamıştır. Walby'e göre; radikal feminizmin ayırt edici özelliği erkeklerin kadınlara tahakküm kuran ve kadınların egemenlik altına alınmalarından çıkar sağlayan esas grup oldukları yönündeki analizidir. Patriyarka; erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlanmıştır. Patriyarka adı verilen bu tahakküm sistemi bir başka toplumsal eşitsizlik sisteminin türevidir, örneğin kapitalizmin yan ürünü değildir. Radikal feministler geleneksel olarak toplumsal eşitsizlik analizlerinin parçası olarak kabul görmeyen bir dizi olguyu sosyal bilimlerin gündemine sokmuştur. "Kişisel olan politiktir" sloganının işaret ettiği gibi yaşamın kişisel yönleri de bu analizlerin bir parçası haline gelmiştir. Radikal feministler, kadınlar üzerindeki erkek şiddetini; "psikolojik sorunları olan birkaç adamın neden olduğu münferit örnekler" diye ele alan geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, kadınları denetim altında tutan bir sistemin parçası olarak değerlendirmektedirler (Walby 2016).

Feminist teoriye göre, normatif toplumsal yapının sürdürülmesi ile öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri yalnızca eşitsizliği değil aynı zamanda şiddeti de ortaya çıkaran bir ortam yaratmaktadır. Erkeklerden öfkeli, güçlü, baskın, koruyucu, rekabetçi ve duygularına hakim olan gibi özellikleri taşıması beklenirken; kadınlardan ise tam tersine, duygusal, bakım veren, pasif, öfkelenmeyen gibi özellikler taşıması beklenmektedir (Wekerle ve Wolfe 1999). Feminist teori; şiddetin, bu toplumsal rollerin çatışması ya da kişilerin bu rollere uymaması ya da uyamamasından kaynaklandığını, ancak ortaya çıkan şiddetin bireysel dinamiklerin sonucu değil, toplumsal olarak inşa edilen roller ve beklentiler kaynaklı olduğunu savunmaktadır. Veur'e göre de (2007); toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel işlevi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınlık ve erkeklik rolleri dışına çıkmak isteyenlere izin vermemektedir. Bu kişiler "normal" olarak değerlendirilen kadınlık ve erkeklik rolleri için tehlikeli bulunmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadının toplumdaki bağımlı rolünü de sürdürmesini sağlamaktadır. Yani şiddet toplumsal cinsiyete dayalı normlar sisteminin hem üreticisi hem de sürdürücüsü rolündedir. Cinsiyetler arası güç dağılımındaki eşitsizlik, bir cinsiyetin başka bir cinsiyet tarafından denetlenmesi ya da kontrol edilmesi ataerkil sistem tarafından meşrulaştırılmakta ve yeniden üretilmektedir. Cinsiyet rollerinin

öğrenilmesiyle gelişen toplumsallaştırma süreci, erkeklere toplumda güçlü ve üstün bir konum sağlamakta ve erkeklerin kadınlara şiddet uygulaması için meşru bir ortam hazırlamaktadır. Toplumun erkeği güçlü, akılcı, üretici olarak çizmesi ve kadına hakim olma ve onu yönetme rolünü vermesi ile erkeğin bu “rolü yerine getirme aracı” olarak şiddetin meşru bir araç haline gelmesi söz konusudur (Öztunalı-Kayır 1996).

Feminist teorisyenler; erkeğin kadına yönelik şiddetinin eşitsizlik ve sosyal yapıyla ilişkisini vurgulamaktadırlar (Hollander 2001). Kadına yönelik şiddetin arkasındaki iktidar ve eşitsizlik ilişkisi, kaynakların elde edilmesi ve kullanılması bakımından da değerlendirilmelidir. Erkekler sosyal, siyasal ve ekonomik kaynaklara kadınlara oranla çok daha fazla hakimdir. Kadınlar ise tüm bu kurumsal araçlardan yoksun bırakılmaktadırlar. Bu şekilde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet eşitsizliği de, erkeklerin kadınları korumakla ilgili paternalistik rollerini sürdürmelerini ve kadınların da bu korumanın nesnelere haline gelmesini mümkün kılmaktadır (Jackman 2006, s.310 alıntı Uygur 2013, s.125). Erkekler bu ayrıcalıklı konumlarını sürdürmek için güç kullanırlar. Bu şekilde toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ekonomik ve sosyal eşitsizlik sistemlerinin sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Tecavüz gibi cinsel ya da diğer tüm şiddet türleri kadınları kontrol altında tutmak için kullanılan başlıca vasıtalarlardır. Bu durum kadının bağımlı rolünü sürdürerek ataterkinin kurumsallaşmasına neden olmaktadır (O’Toole-Schiffman, 1997 alıntı Uygur 2013, s.125).

Bütün bu görüş doğrultusunda anlaşılabilirliği gibi, feminist teoriye göre şiddet uygulamak eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey, öfke kontrolü ya da ruh sağlığı sorunu gibi bireysel dinamiklere değil toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsiz güç ilişkilerinin ve onu yeniden üreten ataerkil sistemin bir sonucudur. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli şiddeti anlamak ve onunla mücadele edebilmek için feminist teorinin sunduğu arka planı görmezden gelmemek gerekir.

1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Türleri

Cinsiyet temelli şiddet türleri ana başlıklar olarak; fiziksel şiddet, cinsel şiddet, psikolojik ya da duygusal şiddet, sosyal şiddet ve ekonomik şiddet olarak ele alınabilir. Ancak son yıllarda yapılan şiddet çalışmalarında yaygınlığı tespit edilen şiddet türlerinin arasında flört şiddeti, dijital şiddet ve ısrarlı takip de (*stalking*) ve

bezdiri (*mobbing*) de bulunmaktadır ve bu nedenle şiddet türleri kategorilerine eklenmeleri uygun olacaktır.

1.4.2.1. Fiziksel Şiddet

Kişiye zarar vermek amacıyla, kasıtlı olarak fiziksel bir güç uygulamak, doğrudan temas ederek veya bir eşya, bir araç, bir hayvan ya da fiziksel üstünlük kullanılarak korkutucu, tehdit edici bir beden dili, yüksek ses tonu ve tahakküm edici jest ve mimiklerle sergilenen her tür tutum ve davranışı içerir. Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılması olarak da tanımlanabilir. Yumruklama, tokat atma, vurma, ısırma, tekmeleme, sert bir cisim fırlatmak, kesici/vurucu aletlerle ya da yakıcı maddelerle hem kişinin kendi bedenine hem de yakınlarına veya eşyalara zarar vermek olarak da görülebilir. Ayrıca doğrudan bir fiziksel güç kullanımı olmaksızın, kişinin sağlık hizmetlerinden yararlanmama engel olarak onu sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, bir kişiyi intihar etmeye zorlamak, düşük yapmasına neden olmak, bir yere kilitlemek, tehlikeli bir yerde yalnız bırakmak, korktuğu bir şeyle baş başa bırakmak olarak da karşımıza çıkabilir (Kadın Dayanışma Vakfı 2017).

Ek olarak her yıl sayısı artan kadın cinayetleri (femisid³) de kadına yönelik fiziksel şiddetin çok vahim bir biçimidir. 2017 yılı boyunca 409 kadın, erkekler tarafından öldürülmüştür. Kadınların 88'i kendi hayatına dair karar almak, 30'u boşanmak istediği için öldürülürken; 134 şüpheli ölüm ve 110 tespit edilemeyen kadın cinayeti gerçekleşmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2017).

1.4.2.2. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet; cinsellik görünümü şiddet biçimlerinin tümünü ifade eden bir şemsiye kavramdır. Cinsel şiddet, kişinin rızası olmadan, rızası inşa edilerek veya rıza gösteremeyeceği durumlarda (örneğin alkol, uyuşturucu etkisi altında, bedensel /zihinsel/ruhsal olarak rıza vermekte yetersiz kalabileceği durumlarda) katılmaya zorlandığı her türlü cinsel eylem ve veya cinselliğe müdahale içeren

³ Femisid; kadınların cinsiyetlerinden dolayı ya da toplumsal cinsiyet rollerine “aykırı görülen” eylemleri bahane edilerek, öldürülmesi ya da intihara zorlanmasıdır.

her türlü şiddet durumu olarak tanımlanır (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği 2018). Cinsel şiddet; istenmeyen cinsel davranışlara zorlama, cinselliğinin başkalarınıninkiyle kıyaslanması, aşağılama, zorla ya da rıza inşa edilerek cinsel davranışa zorlamak, sokak tacizi, kişinin istemediği bir cinsel içeriğe maruz bırakılması, dijital araçlar aracılığıyla cinsel tacize maruz bırakılması gibi birçok şekilde ortaya çıkabilir. Ayrıca cinsel şiddet yalnızca bu gibi eylem ve davranışlar şeklinde değil, zorla erken evlendirme, genital sakatlama, cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelime yönelik şiddet ve ayrımcılık şeklinde de görülebilmektedir.

Cinsel şiddet failleri bir aile üyesi, partner, eski partner, evli olunan kişi, eskiden evli olunan kişi, kişinin sosyal çevresinden herhangi biri, ilk defa karşılaşılan biri ya da tamamen bir yabancı olabilir. Yaygın yanlış inanışların aksine, cinsel şiddet evlilik ilişkisi içerisinde de oldukça sık yaşanır. Özellikle feminist hukukçuların verdikleri mücadelenin önemli bir kazanımı olan Türk Ceza Kanunu “reformundan” sonra, 1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu "evlilik içi tecavüzü" suç olarak düzenlemiş, ancak şikayete bağlı kılmıştır. Evlilik içi tecavüz yasalarca tanınmasına rağmen, toplumdaki evlilik algısı cinsel şiddeti meşrulaştıran bir bakış açısından yorumlandığından bu duruma halen cinsel şiddet kapsamında kabul görmediği bilinmektedir.

Cinsel şiddete dair birçok mit, yani yanlış inanış bulunmaktadır ve bu mitler cinsel şiddeti görünmez kılmakta, normalleştirmekte, meşrulaştırmakta ya da yeniden üretmektedir. Cinsel şiddet bir cinsellik biçimi değildir, nedeni de cinsel dürtülerin kontrol edilmesi ya da çoğunlukla bir ruh sağlığı problemi olarak ele alınamaz. Cinsel şiddet, eşitsiz güç ilişkilerinden ve hiyerarşiden beslenir ve toplumsal cinsiyet kategorileri arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin cinsel davranış bağlamında bir şiddet aracına dönüşmesidir. Bu nedenle cinsel şiddet iktidar ve güç ilişkilerinin olduğu her yerde gerçekleşir (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği 2015). Feminist teoride tecavüz; "kadınlara hadlerini bildirmeye" yönelik bir şiddet eylemi ve toplumsal denetim mekanizmasıdır. Kadın bedenine zorla sahip çıkılmasını haklı kılmak için, kadını erkeğin mülkü sayan ve erkeğe göre aşağı bir konuma yerleştiren yasal, toplumsal ve dinsel

tanımlar ve cinselliği bir mal değış tokuşuna indirgeyen görüşlerden beslenmektedir (Scully 1994).

1.4.2.3. Duygusal / Psikolojik Şiddet

Kişinin ruhsal bütünlüğüne zarar verecek, korku uyandıracak, akıl sağlığından şüphe duymasına neden olacak, kendine olan güvenini ve saygısını zedeleyecek konuşma ve davranışlara maruz bırakılması psikolojik şiddettir. Kişiyi baskı uygulamak, intihar etmekle tehdit etmek, arkadaşlarına, ailesine kendisi ile ilgili yalanlar söylemek, bilgi saklamak, bütün davranışlarını kontrol altında tutmaya çalışmak, görmezlikten gelmek, alay etmek, suçluluk ve utanç duymasına neden olmak, tehdit etmek örnek olarak verilebilir. Henüz Türkçe’de çeviri bir kavram olmaması nedeniyle İngilizce olarak kullanılan ancak psikolojik şiddetin belli bir türüne yönelik önemli bir ayrım getirdiği için kullanılan “*gaslighting*⁴” kavramı da şiddet literatüründe yerini almaya başlamıştır. Bu şiddet türüne maruz bırakılan kişi kendi algı ve hafızasından şüpheye düşebilir, suçlu hissedebilir ve kendisini sık sık özür dilerken bulabilir.

1.4.2.4. Sosyal Şiddet

Kişinin sosyal ilişkilerinin kısıtlanması, kontrol edilmesi ve sosyal çevresinden soyutlanması ya da yalnızlaşmasına sebep olacak şekilde davranılmasıdır. Kişinin arkadaşlarıyla ve ailesiyle görüşmesine izin vermemek, kıskançlığı bahane göstererek sosyal ilişkilerini kısıtlamaya çalışmak, arkadaşlarına zaman ayırdığında suçlamak, eleştirmek veya küsmek, sürekli başkalarıyla flört edip etmediğini araştırmak, kişiyi sosyal ortamlarda küçük düşürmek, kişiyi sosyal izolasyona maruz bırakmak örnek olarak verilebilir. Sosyal şiddet, şiddete maruz bırakılan kişinin sosyal ilişkilerini hedef aldığından kişinin şiddeti fark etmesi, durdurması ya da destek ilişkileri kurmasını zorlaştırır ve kişinin yalnız olduğunu düşünerek çaresiz hissetmesine sebep olmaktadır.

1.4.2.5. Ekonomik Şiddet

Kişinin ekonomik olanaklardan ve kaynaklardan mahrum bırakılması, sahip olduğu ekonomik kaynaklar üzerindeki söz hakkının ve kontrolünün

⁴ Gaslighting kavramı 1944 yapımı “Gaslight” filmiyle ortaya çıkmış ve daha sonra psikolojide literatüründe de “gaslighting” kavramı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

elinden alınması, maddi kaynakların kişinin üzerinden bir tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması olarak tanımlanabilir. Kadının çalışmasına engel olmak, çalışmaya zorlamak ya da kazancına ya da mal varlığına el koymak, kendisinden habersiz onun adına kredi çekmek, borç aldirmek ya da kefil yapmak, kısıtlı para vererek yoksun bırakmak, bütçe ile ilgili konularda kadına bilgi vermemek, ekonomik kararlarla ilgili söz hakkı tanımamak, kadının iş yaşamı ile ilgili bilgi ve becerisini artırabileceği etkinliklere katılmasını engellemek ya da iş hayatında yükselmesini olumsuz etkileyecek şekilde kısıtlamalarda bulunmak, ortak edinilmiş mallara zarar vermek, miras hakkını elinden almak ya da devretmeye zorlamak en yaygın görülen biçimlerindedir (Kadın Dayanışma Vakfı 2017).

1.4.2.6. Digital Şiddet

Kişinin teknolojik araçlar aracılığıyla şiddetin herhangi bir türüne maruz bırakılması olarak tanımlanabilir. Kişinin sosyal medya hesaplarının kontrol edilmesi, onayı olmadan karıştırılması, sosyal medya araçları ile kişiye istemediği cinsel içerikli mesajlar, fotoğraflar, resimler göndermek, almak ya da göndermesi için tehdit etmek, kişinin paylaşılmasını istemediği bilgilerini ya da fotoğraflarını dijital araçlarla yaygınlaştırmak ya da yaygınlaştırmakla tehdit etmek dijital şiddetin farklı türlerine örnek gösterilebilir. Dijital şiddet günümüzde özellikle gençler arasında yaygın bir flört şiddeti biçimi olarak kullanılmaktadır.

1.4.2.7. Israrlı Takip

Kişinin herhangi bir iletişim aracıyla ya da bizzat takip edilerek rahatsız edilmesi, güvensiz hissettirilmesi, baskı altında tutulması ve kontrol edilmesidir. Israrlı takip⁵ kişinin tanıdığı biri ya da hiç tanımadığı biri tarafından kişiye uygulanabilir. Ayrıca yaygın olarak kişinin ayrıldığı partneri tarafından da yönelebilmektedir. Faillerin haber sizce kişinin evine, iş yerine, okuluna ya da bulunduğu ortama gitmesi, her yerde karşısına çıkması, hediye göndermesi, farklı iletişim araçlarından iletişim kurması, kişinin arkadaşları yoluyla iletişim kurmaya çalışması ısrarlı takip davranışlarına örnek olarak verilebilir.

⁵ Israrlı takip yabancı literatürden kaynaklı zaman zaman Türkçe literatürde de “*stalking*” olarak da geçmektedir.

1.4.2.8. Flört Şiddeti

Literatürde yaygın olarak “flört şiddeti” kavramı kullanılmakla birlikte; ‘sevgili şiddeti’ ‘romantik partner şiddeti’, ‘yakın partner şiddeti’, ‘ilişkisel şiddet’, ‘ilişki içi şiddet’ gibi kavramlar da bu şiddet türünü ifade etmek için kullanılabilir. Flört şiddeti; yakın ilişkide fiziksel, psikolojik, sosyal, dijital ve/veya cinsel yönden kontrol ve baskı kurarak karşı tarafa zarar verme olarak tanımlanabilir. Zarar verici davranışlar; partneri kontrol etmek için sözel, duygusal, sanal, fiziksel ya da cinsel şiddetin uygulandığı ya da tehdit olarak kullanıldığı pek çok farklı biçimde gerçekleşebilir. Sözel ya da duygusal olarak başlayan şiddet; kısa sürede fiziksel ya da cinsel şiddete dönüşebileceği gibi, tüm bu şiddet türleri iç içe geçmiş olarak da yaşanabilir. Flört şiddeti de diğer bütün şiddet biçimleri gibi cinsiyete dayalı güç eşitsizliğinden kaynaklanan bir şiddet biçimidir. Flört şiddetine herkes maruz bırakılabilir, ancak baskın toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkileri nedeniyle özellikle fiziksel ve cinsel flört şiddetine en çok genç kadınlar maruz bırakılmaktadır (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği 2017).

1.5. Şiddet Döngüsü

Amerikalı feminist psikolog Lenore Walker 1979 yılında kadına yönelik şiddet ile ilgili geliştirdiği döngü teorisine göre; kadının maruz bırakıldığı şiddetle ilişkili üç farklı evre bulunmaktadır. Bu evreler; gerilim inşa evresi, şiddet davranışı ve pişmanlık evresi olarak sıralanmaktadır. Şiddet döngüsü; belli şiddet biçimlerinin tekrar etmesiyle tanımlanmıştır. Güncel çalışmalarda bu tanımlar biraz daha genişletilmiştir. Şiddet döngüsünün ilk aşamasında gerilim tırmanır, ikinci aşamasında ise herhangi bir tür şiddet davranışı ortaya çıkar, üçüncü aşamada ise fail tarafından şiddeti meşrulaştıracak gerekçeler ve bahaneler sunulur, özürler dilenir, değişim vaadlerinde bulunulabilir. Döngünün son evresi olan sakinlik evresinde ise geçici bir şiddetsizlik süreci yaşanır ancak süresi değişmekle birlikte bir süre sonra gerilimin yeniden tırmanması ise şiddet döngüsü yinelenir. Bir şiddet davranışını ‘tek seferlik’ diyerek önemsizleştirmemek ve bu davranışın yeni şiddet davranışlarının işareti olabileceğini gözden kaçırmamak çok önemlidir (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği 2017). İçli’nin (1994) İstanbul, Ankara ve İzmir’de çeşitli sosyoekonomik düzeyden 1070 evli kadın ile birlikte yürüttüğü araştırmasında şiddete maruz bırakılan kadınların

%83'ünün şiddetin ardından evde kalmayı seçtiklerini, %78.1'inin ise durumu kabullendiğini bulunmuştur. Ancak buradaki "seçim" ve "kabullenmek" kavramlarının bireysel ve sosyal dinamiklerle bir arada düşünülmesi ve kadın anlatılarından yola çıkılarak detaylı değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.5.1. Şiddet Döngüsü ve Sığınaklar

Bir önceki bölümde yer alan bütün kavramsal çerçeve ile birlikte düşünüldüğünde şiddet döngüsünü kırmak oldukça zordur ve bu anlamda sığınak çalışmasının büyük bir önemi bulunmaktadır. Kadınlarla sığınakta yapılan psikososyal ve güçlendirici destek ve dayanışma kadınların şiddet döngüsünü fark etmesini ve şiddet ortamına geri dönme riskini azaltmaktadır. Ancak olumsuz bir sığınak deneyimi ve yetersiz destek ise kadınların şiddet ortamına geri dönmelerine ya da kendilerini şiddete maruz bırakılma riski olan durumlara yönelmelerine sebep olabilmektedir. Mor Çatı'nın izleme raporuna göre (2016) sığınaklarla ilgili yönetmelikte geçen hizmetlerle ilgili uygulamada problemler bulunmakta, kadınlar ve çocuklar bu desteklerin çoğuna erişememektedirler. Bu nedenle şiddetsiz hayat için alternatifler üretmekte zorlanan kadınlar şiddet ortamına geri dönmek zorunda bırakılmaktadırlar. Sığıntan ayrılıp evine dönen kadınlarla yapılan bir yaşam memnuniyeti çalışmasında kadınların yaşam memnuniyetinin sığınak ile kurdukları ilişkiye bağlı olarak değiştiği görülmüştür. Sığınakta kalmaya devam eden kadınların ise özsaygı, güçlenme ve sığınakta elde edilen destek kanallarının büyük ölçüde yaşam memnuniyetlerini belirlediği ortaya çıkmıştır. Sığınak sonrası destek almaya devam eden kadınların bir çoğunun şiddet ortamına geri dönmediği bulunmuştur (Sullivan ve Baybee 2005).

Kadınların şiddet yaşadıkları ilişkilerine geri dönme ya da şiddet döngüsünü kıramamalarının bireysel ve toplumsal birçok nedeni bulunmaktadır. Bu bireysel nedenler kişinin çocukluk yaşantısı, tüm yaşamsal deneyimleri, şiddet algısı, benlik algısı, özyeterlilik hissi, baş etme becerileri, savunma mekanizmaları gibi birçok bireysel kaynağa ve dinamiğe bağlı olabilir. Toplumsal dinamikler ise kadının sosyal çevresi, destek kaynaklarına erişimi, sosyoekonomik durumu gibi birçok farklı boyutta incelenebilir. Bu nedenle sığınak çalışmalarında bütün boyutların ve dinamiklerin bir arada ele alınabilmesi için kadınlarla yapılacak bireysel ve sosyal destek çalışmaları çok önemlidir. Özellikle feminist sığınak çalışmalarının temel

ilkelerinden biri olan kadınlarla yapılan paylaşım toplantıları, dayanışma grupları, şiddet ve güçlenme ile ilgili tematik toplantılar şiddet döngüsünü kırmakta çok önemlidir. Bunun yanı sıra özellikle bireysel dinamiklerle çalışılması için kadınların bireysel psikolojik destek alması ve sosyal destek kaynaklarına erişiminin güçlendirilmesi çok önemlidir. Ancak böyle çok yönlü bir sığınak çalışması şiddet döngüsünü kırmak için bir ihtimal yaratabilmektedir. Ayrıca her kadının koşulları ve deneyimleri biriciktir. Bu nedenle her kadının bu döngüyü deneyimlemesi ve kırması farklı şekillerde ve sürelerde gerçekleşmektedir.

1.6. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Güncel Durum

Dünyada ve Türkiye’de ataerkil sistemin bir parçası olan toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin hem de bir sonucu hem bir yeniden üretme aracı olarak kadına yönelik şiddetin hem kamusal hem özel alanda her türünün (fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel, ekonomik, dijital) halen yoğun bir biçimde yaşandığı bilinmektedir. Bu bölümde kadına yönelik şiddetle ilgili dünyada yapılan güncel araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

Uluslararası araştırmalara göre kadınlar; saldırı, yaralama ve cinsel şiddete en sık olarak şimdiki ya da eski partnerleri tarafından maruz bırakılmaktadırlar. 80 ülkeden alınan verilere dayanan güncel araştırmalara göre, kadınların %10 ile %60 arasında değişen oranlarla, evli oldukları kişi, partnerleri ya da eski partnerleri tarafından en az bir kere fiziksel şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Ek olarak birçok çalışma yakın ilişki şiddetinin yaşam boyu tekrarlanma sıklığı (prevalans) oranını %20 ile %50 arasında olduğunu göstermektedir (DSÖ 2015). FRA’nın geniş kapsamlı araştırmasına göre (2014), Avrupa’da 13 milyon kadının araştırma döneminden en fazla 12 ay öncesine kadar fiziksel şiddete; 3,7 milyon kadının ise cinsel şiddete maruz bırakılmaktadır. Ayrıca 3 kadından birinin 15 yaşından itibaren cinsel ve/veya fiziksel şiddete maruz bırakıldığı saptanmıştır. Her ne kadar şiddet büyük oranda ilişki devam ederken gerçekleşiyor olsa da 6 kadından 1’inin ayrıldığı eski partneri tarafından şiddete maruz bırakıldığı görülmüştür. Ek olarak 5 kadından 1’i 15 yaşından itibaren partneri olmayan bir kişi tarafından şiddete maruz bırakıldığını bildirmiştir. 2005 ile 2016 yılları arasında 87 ülkeden toplanan verilere göre; 15-49 yaş arasındaki kadınların %19’u araştırma yapılmadan en fazla 12 ay öncesine kadar yakın partnerleri

tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir (Birleşmiş Milletler 2017).

1.7. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Güncel Durum

Altınay ve Arat’ın 2008 yılındaki araştırması Türkiye’de evli kadınların % 35’inin hayatı boyunca evli oldukları kişi tarafından en az bir kez fiziksel şiddete maruz bırakıldığına işaret etmektedir. Her 10 kadından yalnızca 1’i başka bir şehre/köye eşinden izin almadan gidebilmekte, 3’ü eşinden izin alma ihtiyacı duymadan ailesini ziyaret edebilmekte veya alışverişle/çarşıya gidebilmekte, 4’ü eşinin iznine tabi olmadan komşu/arkadaş ziyareti yapabilmektedir (Altınay ve Arat 2007). Hemen ardından 2009 yılında yapılan kapsamlı bir diğer araştırmaya göre; kadınların %30’u evli oldukları kişi ya da partnerleri tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz bırakılmaktadır (Jansen ve diğ. 2009).

2015 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSGM tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda çıkan veriler de şiddetin yaygınlığının azalmadığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre kadınlar; evlilikleri ya da ilişkileri devam etsin ya da etmesin genellikle en yakınlarındaki erkekler tarafından şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Ülke genelinde, kadınların % 38’inin yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel veya cinsel şiddetten birine maruz bırakıldıkları bulunmuştur. Kadınların % 44’ü evli oldukları veya birlikte oldukları erkekler tarafından korkutma, tehdit, küfür, hakaret ve aşağılama gibi duygusal şiddet konusu olacak davranışlara maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Evli oldukları kişiden boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların yaklaşık 4’te 3’ü yaşamlarının bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılma yaygınlığının % 7 düzeyinde olması şiddetin evlilik ilişkisi dışındaki varlığına dikkat çekmesi açısından önemlidir. Yine bu araştırmaya göre öne çıkan durumlardan bir diğeri de sosyal şiddettir. Kadının her an nerede olduğunun, birlikte olduğu erkek tarafından bilinmek istenmesi, kadının başka erkekler ile konuşmasına erkeğin sinirlenmesi ve kadının kıyafetlerine karışılması en sık karşılaşılan davranışlar arasındadır. Araştırma kapsamında yüksek oranda saptanan bir diğer şiddet türü olarak ise dijital şiddettir. Israrlı takip, her 10 kadından neredeyse 3’ünün en az bir kez maruz

bırakıldığı şiddet biçimidir. En yaygın ısrarlı takip biçimleri sürekli telefonla arama, kısa mesaj, mektup veya e-posta gönderme, sosyal medya aracılığıyla takip etme ve çalışılan ya da yaşanan yerlere gelerek rahatsız etme şeklindedir.

Ek olarak alanda yapılan gençlik çalışmaları da yakın ilişki içerisinde yaşanan flört şiddetinin yaygınlığına dikkat çekmektedir. Hacettepe Üniversitesi tarafından üniversite öğrencileri ile flört şiddetinin yaygınlığı üzerine yapılan araştırmaya katılan öğrencilerin % 28,6'sı flört ilişkileri içinde şiddete maruz bırakıldıklarını bildirmişlerdir (Aslan ve diğ. 2008).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın 2017 ilk 6 aylık faaliyet raporuna göre; şiddet uygulayanların çoğunun (%91) kadınların en yakınındaki tanıdığı erkekler olduğu görülmüştür. Mor Çatı'ya başvuran kadınların %57'si eşleri ya da eski eşlerinin şiddetine maruz bırakıldıklarını paylaşmışlardır. 2017 yılının ilk 6 ayında da kadın ve çocukların maruz bırakıldıkları şiddet biçimleri içinde en yaygın olanın (%46) psikolojik şiddet, sonrasında fiziksel şiddet ve ekonomik şiddet olduğu saptanmıştır. Cinsel şiddete maruz bırakıldığını paylaşan kadınlar; evlilik içinde ve dışında tecavüz, taciz, cinsel olarak aşağılanma gibi cinsel şiddet biçimlerine maruz bırakılmaları nedeniyle desteğe başvurmuşlardır. Mor Çatı'ya başvuran kadın ve çocukların en az % 36,3'ü farklı şiddet biçimlerine bir arada maruz bırakıldıklarını paylaşmışlardır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2017).

Kadın Dayanışma Vakfı'nın 2017 faaliyet raporuna göre yıl içinde Kadın Danışma Merkezi'ne başvuran kadınların %85'i (309 kadın) hakaret, bedeninin, becerilerinin, ilgi alanlarının aşağılanması, kiminle görüşeceğinin, nereye gideceğinin kontrol edilmesi ve bunlar üzerinden baskı kurma, kendisine veya yakınlarına zarar vermekle tehdit etme farklı biçimlerde psikolojik şiddete; danışanların 50%'si (182 kadın) fiziksel şiddete maruz bırakılmıştır. Danışanların %45'in (164 kadın) ekonomik şiddete, %18'i (65 kadın) cinsel şiddete maruz bırakıldığını belirtmiştir. Aynı zaman da cinsel şiddete maruz bırakılan kadınların 13%'ü (47 kadın) aynı zamanda psikolojik şiddete; 9%'u (31 kadın) ise aynı zamanda fiziksel şiddete maruz bırakıldığı görülmüştür. Danışanların 9%'u (32 kadın) ise dijital şiddete maruz bırakıldığını ifade etmiştir.

1.8. Toplumsal Cinsiyet ve Ruh Sağlığı Çalışmaları

Kadınların ruh sağlığına yönelik yaklaşımların toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi 20. yüzyılın sonlarına dek ihmal edilen bir alan olmuştur. 21. yüzyıl sonu histeri çalışmaları, cinsel travma sorununa odaklanmıştır. Ancak bu araştırmaların yapıldığı zamanlarda şiddetin, kadının cinsel ve ev içi yaşamının rutin bir parçası olduğuna dair farkındalık bulunmamaktadır. 1970'lerin kadın özgürleşme hareketine kadar en yaygın travma sonrası bozukluğunun, savaştaki erkeklerde değil de sivil hayattaki kadınlarda görüldüğü kabul edilmemiştir (Herman 2007). 1970'li yıllardan başlayarak ikinci dalga feminist hareketle birlikte cinsiyetin önemi, kadınların toplumsal konumu ve kadına yönelik şiddet kadın ruh sağlığının esas belirleyicileri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Cinsel saldırı ve aile içi şiddetin etkileri ve yaygınlığına ilişkin araştırmalar psikiyatri yazınına girmiştir (Astbury ve diğ. 2006 alıntı Gülseren 2013, s.26).

Erken dönemden sonra özellikle ikinci dalga feminist hareketle paralel olarak feminist psikoloji alanı akademik çalışmalarla gelişmeye devam etmiştir. Luce Irigaray, Nancy Chodorow ve Judith Worell gibi feminist psikoloji kuramcıları, geleneksel yöntemlerin ataerkil kuramlarına eleştiriler getirerek; toplumsal cinsiyete dair deneyimlerin önemine vurgu yapmış, bu deneyimleri sosyal ve kültürel bağlamı dikkate alarak değerlendirmişlerdir. Yine ikinci dalga feminist hareketle birlikte ortaya çıkan “kişisel olan politiktir” farkındalığı; bireysel terapi süreçlerinde de toplumsal cinsiyet rolleri ve bu roller arasında kontrol ilişkilerinin farkındalığını artırmıştır (Soydinç 2017). Feminist hareketin gücü karşısında, 1975'te Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü içinde bir tecavüz araştırma merkezi kurulmuştur (Herman 2007).

DSÖ'nün 2002 tarihli raporunda kadınlarda ruhsal hastalıkların daha çok görülmesinin kadınların biyolojik temelli bir yatkınlıktan çok, stres ve risk etkenlerine daha çok maruz bırakılmalarıyla ilişkilendirilmiştir (Gülseren 2013). Son dönemlerde de ruh sağlığı çalışmalarında toplumsal cinsiyet kategorisi önemli bir değişken olarak literatürde yer almakta, ruhsal problemler toplumsal cinsiyet temelli şiddet perspektifinden de değerlendirilmektedir.

1.9. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Kadının Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi

Toplumsal cinsiyet temelli şiddete baskın ataerkil sistem ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı güç ilişkilerinin bir sonucu olarak kadınların çok daha fazla maruz

bırakıldıkları bilinmektedir. Bu durum şiddetin birçok farklı türüne maruz bırakılan kadınların fiziksel sağlığına olduğu kadar ruhsal sağlığına da zarar vermekte ve onları ruh sağlığı problemleri yaşamaları ile ilgili ciddi anlamda risk grubuna dahil etmektedir.

Şiddetin kişi üzerindeki psikolojik etkileri; yaşanan şiddetin tipi şiddet çeşitleri, süresi, ciddiyeti, şiddetin gerçekleştiği sıradaki yaşam döngüsü, kişinin sahip olduğu başa çıkma mekanizmaları ve sosyal desteğine göre değişiklik göstermektedir. Başlangıçta şok ya da hissizlik şeklinde reaksiyonlara yol açan şiddet, gelecekte de benzer durumların yaşanma ihtimali düşüncesiyle korku duyulmasına yol açmaktadır. Şiddetin süreğen olduğu durumlarda ise güven duygusunda sarsılmalar, çaresizlik ve umutsuzluk hisleri, kontrolün kaybedildiği duygusu, kendini suçlama ve özsaygıda düşüş sıklıkla gözlenmektedir (Stewart ve Robinson 1998). Şiddete maruz bırakılan kadınlarda; güçsüzlük, korku, suçluluk, kızgınlık en yoğun yaşanan duygulardır. Öfke toplum tarafından kadına değil erkeğe atfedilen bir duygu olduğu için kadınlar bu duyguyu rahat ifade edemediği durumlarda öfke kendine yönelir ve bu durum kadınların ruh sağlığını etkiler (Öztunalı – Kayır 1996). Şiddetin süreğen bir biçimde uzun süreli devam ettiği durumlarda ise daha karmaşık etkileri olmaktadır. Kadının kendisine ve dış dünyaya güvensizlik, çaresizlik ve umutsuzluk hisleri artabilir ve kişi özellikle şiddeti durduramadığı durumlarda utanç duymaya başlayabilir. Şiddet uygulayanın manipülatif davranışları, toplumun mağdur suçlayıcı⁶ yaklaşımı kişiyi suçlu hissettirebilir, bu suçluluk kişinin destek arama davranışını da azaltabilir ve onu şiddeti paylaşmaktan alıkoyabilir (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği 2017).

Şiddet uygulayan kişinin aşırı kontrol edici davranışları, kişinin çevreyle olan iletişimini ve duygusal paylaşımını sınırlandırmaktadır. Bu yalnızlık hissi kişinin izole olmasına neden olur ve onu şiddet uygulayan kişiye daha fazla bağlanmaya götürmektedir. Ayrıca bu aşırı kontrol kişinin şiddetle baş edebilmesini zorlaştırmaktadır. Kişi yaşadığı şiddet ile baş edebilmek için bazı gerekçeler bulmaya çalışabilir ya da şiddeti durduramadığı noktada her şeyin o kadar kötü olmadığına inanmak isteyebilir. Bu da kişiyi bir önceki bölümlerde tartışılan şiddet döngüsünün

⁶ Mağdur suçlayıcılık; şiddetin sorumluluğunun maruz bırakılan kişiye, yani hayatta kalana yüklenmesidir. İngilizce’de “*victim blaming*” olarak kullanılan bu kavram; basitçe baktığımızda ‘mağduru suçlama’, ‘mağduru kabahatlendirme’ diye çevirebileceğimiz eleştirel bir kavramdır. Aslında amacı da şiddet durumunu hayatta kalanın sorumluluğu haline getirmek isteyen miti işaret etmektir.

içine sokabilir. Benzer şekilde, partnerlerin tarafından şiddete maruz bırakılan kadınlar, yeterince itaatkar olmadıkları veya yeterli bir eş olamayışları nedeniyle kötü muameleyi hak ettiklerine de kendilerini inandırabilirler (Walker 1984).

Kadınları yaşamları boyunca etkileyen farklı şiddet biçimleri, kadınların yaşamlarının sınırlandırılmasına ve kendi yaşamları hakkında karar verme haklarının ellerinden alınmasına neden olurken, onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılan kadınların 3'te 1'i yaşamlarının herhangi bir döneminde intihar etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2015). İş yerinde yaşanan cinsel taciz ile ilgili yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre iş yerinde cinsel taciz, kadınların % 45'inin insanlara duyduğu güveni yitirmesine, % 21.6'sının toplumsal ilişkilerden uzaklaşmasına, % 14.8'inin ruhsal rahatsızlıklar yaşamasına neden olmaktadır (Samsun Eğitim-Sen Kadın Komisyonu 2009). Yıldırım tarafından yürütülen bir araştırmaya göre (1998) araştırmaya katılan kadınların yarısını aşkın bir grup, kendini uğradığı şiddetten ötürü aşağılanmış, değersiz bulmaktadır. Kadınların bedenine, cinselliğine, kimliğine, kişiliğine, hatta yaşama hakkına yönelik sürekli şiddet davranışları, onların özgüven ve yeterlilik duygusuna, benlik saygısına zarar vermektedir.

Campbell'in 2002 araştırmasında, sadece fiziksel ve cinsel şiddete maruz bırakılan kadınlar değil, psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınların da benzer ruhsal sağlık sorunları yaşadıkları ortaya konmuştur (alıntı Herman 2006, s.164). Bu noktada da şiddet türleri arasında bir hiyerarşi kurmak; örneğin psikolojik ve sosyal şiddetin etkilerinin cinsel şiddete göre daha kolay geçeceğini varsaymak yanlıştır. Şiddetin her türünün kadınlar üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Şiddeten hayatta kalan her kadın, biricik deneyimi ve bireysel dinamikleri (travmatik olayın süresi, şiddeti, kimin maruz bıraktığı, kadının psikolojik ve sosyal kaynakları vb.) çerçevesinde değerlendirilmelidir.

1.9.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Depresyon

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ruh sağlığı çalışmalarının çoğunda depresyon sıklığı önemli ölçüde yüksek görülmüştür. Şiddete maruz bırakılan kadınlarda şiddet yaşamayanlara göre depresyonun 4-5 kat daha yaygın olduğu tespit edilmiştir (Campbell ve Lewandowski 1997). Ek olarak depresyonun kronikleşme

riskinin daha yüksek olduğu (Karakoç 2010), kadının şiddet ortamından uzaklaşıp kendisini güvende hissettiğinde anksiyete ve depresyon düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir (DSÖ 2002). Yıldırım'ın araştırmasında (1998) şiddete maruz bırakılmış kadınların % 45.5'i klinik depresyon tanısı almış, % 41.1'inin orta derecede depresyonu olduğu belirtilmiştir. Aile içi şiddete maruz bırakılmış kadınlar arasında % 47.6'sının depresyon, % 17.9'unun intihar riski olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, yaşanan istismarın şiddeti ve süresi ile depresyon ve TSSB'nin şiddeti arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Golding 1999).

1.9.2. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, Ruhsal Travma ve TSSB

Var olan toplumsal cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve ataerkil sistem nedeniyle kadın olmak insan eliyle gerçekleştirilen travmatik olaylara maruz bırakılmak anlamında önemli bir risk faktörüdür. Kessler ve meslektaşları (1995) yaşam boyu travmaya maruz bırakılma yaygınlığını kadınlar için %10,4 iken erkekler için %5,0 olarak hesaplamıştır. Araştırmacılar cinsiyete dayalı bu farkın büyük ölçüde kadınların TSSB'ye neden olan travmatik olaylara maruz bırakılma olasılığının çok daha yüksek olmasından kaynaklandığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca travmatik olayların bazı niteliklerini de travma sonrası etkilerle ilişkilendirmişlerdir. Bu nitelikler; kasıtlı şiddet eylemleri, yaşama dönük tehdit, fiziksel yaralanma, öngörülmezlik ve kontrol edilemezlik, cinsel şiddete maruz bırakılma, daha uzun süreli veya daha sık yaşanan travmalar şeklinde sıralanmıştır (alıntı Briere ve diğ.). Bu niteliklerin toplumsal cinsiyet temelli şiddetin nitelikleri ile önemli derecede örtüştüğü görülmektedir. Travmatik olaylar kişinin otonomisini, temel bedensel bütünlük seviyesinde ihlal etmektedir. Travmatik olaylar bu nedenle başkalarıyla ilişkide "kendi olabilmek" inancını tahrip etmektedir (Herman 2006).

Flannery ve Harvey (1991) şiddete maruz bırakılan kadınların geliştirdiği psikolojik tepkiler için kullanılan "öğrenilmiş çaresizlik" kavramına eleştirel yaklaşmıştır. Bu gibi kavramlar şiddete maruz bırakılan kişinin portresini sadece yenilmişlik ya da ilgi kaybıyla çizmeye eğilimlidir, oysa gerçekte genellikle daha canlı ve daha karmaşık bir iç mücadele vardır. Çoğu durumda kişi kendini bırakmamıştır ancak her yaptığına gözleneceğini, hemen her yaptığına karşı çıkılacağını ve başarısızlığının cezasının pahalıya mal olacağını öğrenmiştir. Bu nedenle eylemlerinde temkinli davranmaktadır (alıntı Herman 2006, s.118).

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet niteliği açısından “insan elinden çıkan travmatik olaylar” bağlamında ele alınabilmektedir. Bu nedenle maruz bırakılan kişiler ruhsal travma ve TSSB geliştirme anlamında yüksek risk altındadır. Ancak öncelikle travmatik olay ve ruhsal travma kavramlarını ayırıştırarak tanımlamak çok önemlidir. Travmatik olay terimi; bir kişiyi etkileyen ve belirli özellikleri olan bir olayı tarifler ve kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eder (Aker 2012). Bu tür travmatik olaylara maruz kalmak, tanık olmak veya bu olayların yakın bir tanıdığıının başına geldiğini öğrenmek, kişilerde TSSB belirtilerinin ortaya çıkmasını tetikleyebilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği 1994). Ancak bütün travmatik olaylar doğrudan ruhsal travmanın gelişmesine yol açmak zorunda değildir. Ruhsal travma; travmatik bir olay sonrasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme duygularının eşlik etmesidir (DSM-IV-TR 2001). Ruhsal travma geliştiren kişilerin, bir aydan fazla bir süre zarfında travmatik olayı tekrar tekrar anımsaması, yeniden yaşantılması, travmatik olayla ilgili kabuslar görmesi, tetikte olması, olayı çağrıştıran iç ve dış uyaranlara karşı tepkiler vermesi ve travmaya eşlik eden duygu, düşünce, davranışlardan kaçınması beklenmektedir. Buna ek olarak kişinin travmatik olayın önemli bir bölümünün anımsanamaması, kendisi, başkaları ya da dünya ile ilgili olarak ciddi bir biçimde olumsuz inanışlara sahip olması, süreklilik gösteren olumsuz duygu durumlarının (öfke, korku, suçluluk, utanç vb.) olması, daha önce ilgilendiği etkinliklerden uzaklaşması ve zevk alamaması, sosyal ilişkilerde bozulma gibi sıkıntıların en az ikisini yaşamış olması gerekmektedir. Tüm bunların yanında; öfke patlamaları, kendine zarar verme davranışları, her an tetikte olma, konsantrasyonda zorluklar, uykuda bozulmalar gibi sıkıntıların en az ikisinin yaşanmış olması beklenmektedir (DSM-V 2014).

Uzamış ve yineleyen ruhsal travma durumları için ise “karmaşık TSSB” tanısı önerilmiştir. Bu kişilerde haksızlığa uğramış olma ve güvensizlik duyguları, günlük yaşam işlevselliğinde belirgin aksama, garip düşünceler de sık rastlanan sorunlar arasındadır. Bunun gibi kapsamlı ve kritik zorluklar kişinin tüm yaşamını ve işlevselliğini etkilemektedir (Herman 2006). Şiddete maruz bırakılan kadınlarda TSSB için %84’e varan yaygınlık oranları bildirilmiştir (Golding 1999).

Sığınakta kalan kadınlarla yapılan 2 ayrı çalışmada; kadınların %45-83’ü TSSB tanısının kriterlerini karşılamaktadır (Martin ve Mohr 2000, Weaver ve diğ.

2007 alıntı Bıkmaz ve Yüksel 2013, s.174). Cinsel şiddete maruz bırakılmış kadınlarda yaşam boyu TSSB sıklığı %32 ile %80 arasında değişmektedir (Resnick ve diğ. 1993). Woods'un (2001) yaptığı boylamsal bir araştırmada ise şiddete maruz bırakılan kadınların %44-66'sının partnerlerinden ayrıldıktan sonra ortalama 9 yıla kadar TSSB semptomlarını yaşamaya devam ettikleri tespit edilmiştir (Anderson ve diğ. 2003). Avustralya'da beş farklı sığınakta kalan 100 kadından 45'inin TSSB ölçütlerini tam olarak karşıladıklarına, en sık görülen semptomların da uyuma güçlüğü, konsantrasyon bozukluğu ve süregelen üzücü düşünce ve anılar olduğu saptanmıştır (Martin ve Mohr 2000). Ayrıca beden sınırlarını ihlal eden fiziksel ve cinsel şiddet durumları kadınların beden algılarını olumsuz yönde etkileyen değişkenler arasındadır (Harned 2000).

1.9.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Diğer Yaygın Ruh Sağlığı Bozuklukları

Şiddete maruz bırakılmak önemli bir ruhsal travma risk faktörüdür ve şiddete maruz bırakılan kişilerde TSSB'nin yanı sıra majör depresif bozukluk, genelleşmiş anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu, somatoform bozukluk, dissosiyatif bozukluk, madde kullanım bozukluğu, uyum bozukluğu olmak üzere pek çok ruhsal hastalık gelişebilir (Yüksel 2012) Şiddet, intihar için de önemli bir risk faktörüdür ve intihar girişiminde bulunanların %20'sinden fazlasında şiddet öyküsü olduğu bildirilmiştir (DSÖ 2002). Travma sonrası stres bozukluğunun kronik uyarılma ve müdahaleci semptomları ile depresyonun hareketsiz semptomları birbirine kaynaşarak, Niederland'ın (1993) "hayatta kalan üçlemesi" dediği uykusuzluk, kabuslar ve psikosomatik şikayetleri üretmektedir (alıntı Herman 2006, s.122).

Ruhsal şiddet düzeyi ile disosiyasyon arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Travmatik olay sırasında veya sonrasında dissosiyatif belirtiler sıklıkla görülmektedir ve TSSB ile de ilişkili bulunmuştur (Feeny ve diğ. 2000, Michaels ve diğ. 1999 alıntı Herman 2006, s.170).

Ayrıca eş/partner şiddeti ve bu şiddetin sıklığı/boyutu ile benlik saygısı arasında negatif yönde bir korelasyon olduğuna dair birçok çalışma bulunmaktadır (Aguilar ve Nightingale 1994, Cascardi ve O'Leary 1992 alıntı Tortamış 2009). Sığınakta kalan kadınlarda yapılan bir çalışmada kadının maruz bırakıldığı şiddetten etkilenme düzeyi ile düşük benlik saygısı arasında anlamlı bir korelasyon

bulunmuştur (McNamara ve Fields 2001). Şiddetin herhangi bir türüne maruz bırakıldığını belirten kadınlar aynı zamanda korku, anksiyete ve yakın ilişkiler kurma konusunda problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir (Bengtsson-Tops ve Tops 2007). Ayrıca cinsel şiddete maruz bırakılmış kişiler, mağdur suçlayıcı sosyal çevre ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle bedenlerini savunmasız ya da utanç kaynağı olarak görebilmekte, bu da yaşadıkları şiddetin kaynağını kendi fiziksel görünümüne atfederek suçluluk duymalarına neden olabilmektedir (Kearney-Cooke ve Striegel-Moore 1994). Yapılan bazı çalışmalarda fiziksel ve psikolojik şiddet yaşantılarıyla da beden algısında bozulmalar arasında pozitif yönde bir korelasyon bulunmuştur (Weaver ve diğ. 2007).

Bütün bu verilerden de anlaşılacağı gibi ruh sağlığı problemlerini toplumsal cinsiyet perspektifinden okumak çok önemlidir. Ancak unutulmamalıdır ki şiddete maruz bırakılan kadınların hepsi bu gibi ruhsal problemleri geliştirmek durumunda değildir. Kadınların bireysel ve sosyal kaynakları, şiddetin boyutu, biçimi, sıklığı gibi birçok dinamik şiddetin etkileri üzerinde belirleyici olmaktadır. Şiddetin herhangi bir türüne maruz bırakılan bütün kadınlar iyileşebilir ve tatminkar bir hayat sürebilirler.

1.10. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sığınaklar

Birçok çalışmanın gösterdiği gibi; kadına yönelik şiddetin kadın ve erkek arasındaki eşitsiz ilişkilerin bir sonucu olarak sorunsallaştırılması 70'ler Avrupa ve Kuzey Amerika'da feministlerin şiddete karşı örgütlenmeye karar vermesi ile gerçekleşmiştir (Dobash ve Dobash 1996, Edwards 1990, Mooney 2000). Süfraj hareketinden kadınlar 19 yy. sonu ve 20.yy başında erkek şiddetine dikkat çekmiş olsalar da, (Clark 1987, Pleck 2004) kadına yönelik şiddetin bir problem olarak geniş biçimde kabul edilmesine ve kadın sığınaklarının kurulmasını sağlayanlar 60'ların sonu 70'lerin başındaki radikal feministlerdir (Ekal 2014). Sığınaklar hem dünyada hem de Türkiye'de 1970'ler sonrası ikinci dalga radikal feminist hareketin özel alana ve özel alanda kadınların yaşadığı şiddete dikkat çekmesiyle talep edilmesi ve ortaya çıkması paralel olarak gerçekleşmiştir. Özel alan olarak tanımlanan ev içinde yaşanan fiziksel ve cinsel şiddet gibi konular, kamusal alanda tartışılmaya ve görünürlük kazanmaya başlamıştır. Kadınlar tarafından yürütülen bilinç yükseltme gruplarının da etkisiyle kadınların yaşadıkları şiddeti "kadın oldukları için" yani cinsiyet temelli

yaşadıklarını fark etmelerinden sonra bu şiddet öncelikli politika konusu olmaya başlamış ve kadın hareketinin önemli sloganlarından biri olan “özel olan politiktir” görüşü ortaya çıkmıştır. Güncel olarak da; kadınlarla dayanışarak yürütülen feminist sığınak çalışmaları şiddetin görünür kılınması, kadınların şiddeti durdurmaları, şiddet ortamından uzaklaşmaları ve şiddet döngüsünü kırmaları, güçlenme, iyileşme, dayanışma ve psikososyal destek kanallarına erişimlerini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

1.10.1. Dünyada Sığınak Mücadelesi Hareketi

Dünya’da şiddete maruz bırakılan kadınlar için bilinen ilk sığınak, Chiswick Kadın Dayanışma Merkezi adıyla, 1972’de İngiltere’de açılmıştır. Bu sığınak, kadınlar için toplantı yeri olarak kullanılmak üzere bir toplum merkezi kuran bir bilinç yükseltme grubu tarafından kurulmuştur. Uzun süre kısıtlı imkanlarla ayakta duran sığıntıktan yararlanan kadınların ve çocukların sayısı kısa sürede artış göstermiştir. Bu gelişmeden sonra sığınak ihtiyacı yeni bir problem olarak görünür olmuş ve yeni sığınakların açılması yönünde kamuoyu oluşturulmasına destek sağlamıştır. Sığınak giderleri, yerel mülkiyet vergilerinden elde edilen gelirlerden yerel idarenin sağladığı destek, kadınların yaşam harcamalarını karşılayan sosyal güvenlik ödemeleri, yardım satışları ve yapılan giysi ve mobilya bağışlarıyla karşılanmaktadır. Kadınlar arası dayanışmanın etkisiyle, diğer sığınakların İngiltere genelinde açılmasını takiben; Avrupa, ABD, Kanada ve Avustralya’da da sığınaklar kısa sürede açılmaya başlanmıştır (Dobash ve Dobash, s.63-64 1992 alıntı Açıklık 2009, s.25).

İngiltere’nin ardından Amerika’da açılan ve yaygın olarak bilinen ilk sığınak, Minnesota eyaletinde kadına yönelik şiddetle mücadele eden hareket içerisinde, eylem ve sosyal değişimle ilgilenen bir bilinç yükseltme grubu olan Kadın Yandaşları Kolektifi (*Women’s Advocates Collective*) tarafından açılmıştır. 1975 yılında, Ulusal Kadınlara Yardım Federasyonu (*Woman’s Aid*) şiddete maruz bırakılan kadınlarla ilgilenen gönüllü kadın gruplarından 35’inin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. İngiltere’de başlayan hareket İskoçya’da da etkili olmuş ve 1974’te ilk sığınaklar açılmıştır. Almanya’da, kadın hareketinin gelişimiyle paralel ilk sığınak Berlin’de 1974 yılında kurulmuştur. Berlin I. Kadın Evi’nin oluşumu sonrasında, ülkenin diğer bölgelerinde de benzer kurumsal destekler gerçekleştirilmiştir. 1994 yılı itibarıyla, Almanya’da 10 otonom (bağımsız kadın grupları tarafından işletilen)

130 kilise, belediye gibi resmi ve yarı resmi kuruluşlarca yürütülen toplam 260 sığınak bulunmaktadır. Bu gelişimlerin izlendiği yıllarda, danışma merkezleri ve sığınakların sayısı giderek büyüyüp yaygınlaşmıştır. 1986 yılı verilerine göre; yalnızca ABD'de 700'ün üzerinde kadın sığınağı bulunmaktadır. Bununla eş zamanlı birçok Avrupa ülkesinde yayılan sığınak hareketine paralel olarak; Fransa'da 1976'da Paris'te, Norveç'te 1977'de Oslo'da, İsviçre'de 1977'de Zürih'te açılmıştır. Sığınakların yanı sıra pek çok ülkede aynı dönemde şiddete maruz bırakılan kadınların başvurabileceği danışma merkezleri, acil telefon hatları ve kadın büroları açılmıştır (Yıldırım 1996).

İkinci dalga feminizm erkek şiddetine karşı iki grupta toplanabilecek bir dizi müdahale gerçekleştirmiştir. 80'li yıllarda feministler erkek şiddetine maruz bırakılan kadınlar için destek hizmetleri, özellikle şiddetten kurtulmak isteyen kadınlar için sığınaklar, maruz bırakıldıkları cinsel şiddetle ilgili çok boyutlu destek alabilecekleri tecavüz kriz merkezleri, çocukken aile içinde istismara maruz bırakılanlar için ensestten sonra ayakta kalan grupları yine kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu tür politik müdahaleler, feministlerin kaynaklarını yeni feminist kurumlar yaratmak için kullanarak kendine yardım grupları oluşturmalarıyla başlamıştır. Ancak sonradan birçoğu devletten genellikle yerel düzeyde kısmi fonlar almıştır. Artık Amerika'da ve Avrupa'da birçok büyük ilçede bir sığınak, tecavüz hattı ve ensest grubu, büyük şehirlerde de çok sayıda sığınak bulunmaktadır. Bu kurumsallaşma üzerine feministler devletin kadına yönelik şiddetle ilgili tutumunu da değiştirmek ve iyileştirmek için eleştirilerde bulunmuşlardır (Walby 2016). Son dönemlerde de kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemli bileşenlerinden biri, şiddete maruz bırakılmış kadınlara ve varsa çocuklarına; barınma, güvenlik, psikolojik, sosyal, sağlık, eğitim ve hukuki destek gibi destekler sunarak, onları şiddet ortamından uzaklaştırmayı ve kendilerine şiddetten arınmış bir hayat kurma mücadelesinde onlarla dayanışmayı amaçlayan kadın sığınaklarıdır (WAVE 2007).

1.10.2. Türkiye'de Sığınak Mücadelesi Hareketi

Türkiye'de kadınların erkek şiddetine karşı ilk başkaldırısı bir grup feminist tarafından 1987'de örgütlenmiştir. Çankırı'da bir yargıç, "kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemek gerekir" diyerek bir kadının boşanma talebini reddetmiştir. Bu karar bir dizi eylemin de başlangıcı olmuştur. "Dayağa Karşı Kadın

Dayanışması” adı altında Türkiye’de erkek egemen zihniyeti derinden sarsan eylemler gerçekleştirilmiştir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı). ‘Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası’, kadınların aile kurumunun mahremiyeti altında, özel alanlarda yaşadıkları şiddetin evin duvarları dışına çıkarak toplumsal alanda görünür ve tartışılır olması, insanların ilgi ve duyarlılığını sağlaması açısından çok önemli bir organizasyondur (Yıldırım 1996). 1986 Mart ayında BM’nin “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin (CEDAW) Türkiye tarafından imzalanması yönünde kadınların açtıkları kampanya, 1989’da “Mor İğne Kampanyası”, 1990’da “Bedenimiz Bizimdir” ve boşanma eylemleri, “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Kampanyası” kadın kurtuluşu mücadelesinin o dönemdeki yapı taşlarını oluşturmuştur. Mor Çatı’nın ve Mor Çatı’nın açtığı ilk bağımsız kadın danışma merkezi olan dayanışma merkezinin oluşum süreci başlamıştır. 1990 yılında İstanbul’da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1991 yılında ise Ankara’da Kadın Dayanışma Vakfı kurulmuştur.

Sığınakları gündeme getiren kadın hareketi, şiddetle mücadelede kendi kurumlarını oluşturmuş ve bu konudaki kurumsallaşmanın yayılmasına öncülük etmiş, şiddetle mücadelede kadın dayanışmasının önemini ve gücünü ortaya koymuştur. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’na bağlı sığınak 1995’te, Kadın Dayanışma Vakfı’nın Altındağ Belediyesi işbirliği ile kurduğu sığınak ise 1993 yılında açılmıştır (Açıkel 2009). 2828 sayılı SHÇEK Kanunu’nda yapılan değişiklikle sığınakların bir sosyal hizmet kurumu olarak tanımlanması ve SHÇEK’e bağlı “kadın konukevlerinin” açılmasını düzenleyen “Kadın Misafirhaneleri’nin Kuruluş ve İşleyişine Dair Yönetmelik”in 16 Mart 1991’de yürürlüğe girmesiyle SHÇEK bünyesinde “Kadın Misafirhaneleri” açılmaya başlamıştır. SHÇEK’e bağlı ilk misafirhane Ağustos 1990’da İzmir’de açılmıştır. Arkasından 1991 yılında Ankara ve Bursa’da, 1992’de Antalya’da, 1993’te Eskişehir’de, 1995’te İstanbul’da, 1996’da Tekirdağ’da ve 1997’de Samsun’da misafirhaneler açılmıştır (Yıldırım 1996). Türkiye’de SHÇEK bünyesinde açılan sığınakların dışında, yerel yönetimler tarafından açılan ilk sığınak 1990 yılında Bakırköy Belediyesi tarafından açılan “Kadın Evi” olmuştur (Açıkel 2009).

1.10.3. Dünyada ve Türkiye’de Yaygın Sığınak Modelleri

Tüm dünyada ve Türkiye’de yaygın olan çeşitli sığınak modelleri bulunmaktadır. Yıldırım (1998), sığınakları işleyişleri bakımından otonom (bağımsız) sığınaklar, yarı otonom yapıdaki sığınaklar, belediye ve kiliselere bağlı sığınaklar ve devlete bağlı sığınaklar olarak 4’e ayırmıştır. Burada farklı olarak devlet ve belediyeler bağlı sığınaklar bir başlıkta, kiliselere bağlı sığınaklardan ayrılmıştır.

1.10.4. Otonom (Bağımsız) Sığınaklar

Otonom yani bağımsız yapıdaki sığınaklar çoğu zaman kadın hareketi içinde bulunmuş ve feminist perspektifi olan kadınlar tarafından yürütülen ve büyük ölçüde gönüllülük esasıyla sürdürülen sığınaklardır. Özerkliği savunan, işleyiş ve politika bakımından dışarıdan müdahalelere karşı olan oluşumlar, kendi iç politika ve anlayışlarına karışılmaması koşuluyla finansal ve aynı yardımlara ulaşmaya ve hizmetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Otonom yani bağımsız yapıda sığınak tipinin Türkiye’deki ilk ve tek örneği, 1995 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nın açtığı bağımsız sığınaktır (Alpago 2006). Ancak sonraki süreçte finansal kaynak sorunları yaşadıktan sonra kapanmıştır. Mart 2009’dan bu yana bağımsız sığınak faaliyetini Şişli Belediyesi, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu gibi kuruluşlardan ve Mor Çatı gönüllülerinin destekleriyle ve dayanışmasıyla sürdürmektedir. Buna ek olarak Balıkesir Kadın Danışma ve Dayanışma Vakfı ve İstanbul’da İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı cinsel ve ticari sömürüye maruz bırakılan kadınlar için sığınak çalışmaları yürütmüştür. Van Kadın Derneği (VAKAD) ise 2004 kurulmuş, 2006 yılında sığınak açmış ancak daha sonrasında finansal sebeplerden dolayı kapanmıştır (Sallan-Gül 2011).

1.10.5. Yarı Otonom (Bağımsız) Sığınaklar

Yarı otonom (bağımsız) yapıdaki sığınakların temeli ise yine hareketten gelen gönüllü kişilerce atılmıştır. Ancak bu modeldeki sığınakların finansal ihtiyaçlarının bir kısmı belediyeler ya da bazı devlet kurumlarının desteğiyle sağlanmaktadır. Bu tür sığınaklar; destek aldıkları resmi veya gayri resmi kurumun organik olmasa bile bir bölümüymüş gibi adlandırılabilir. Dünyada da bu tip sığınak modelleri yaygın olup; ABD, Batı Avrupa, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde hizmet vermektedir. Türkiye’de bir dönem hizmet vermiş olan Bakırköy ve Şişli

Belediyesi'ne bağılı olarak çalışan sığınaklar ve Ankara Kadın Dayanışma Vakfı'nın Altındağ Belediyesi desteğiyle yürüttüğü sığınak bu modele örnek verilebilir. Bu sığınakların çoğu zaman finansal sürdürülebilirlik sorunları yaşamaları varlıklarını sürdürmelerine engel olmuştur.

1.10.6. Kiliselere Bağlı Sığınaklar

Kiliselere bağlı sığınaklara özellikle Almanya, Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde rastlanmaktadır. Kiliseler daha çok şiddete maruz bırakılan kadınlara “yardım etmek” gibi bir perspektif üzerinden destek vermektedir. ABD'de kilise veya belediyelerin mantığına benzer düşünceyle hizmet veren özel şirketlere bağlı sığınaklar da başka bir model olarak bulunmaktadır.

1.10.7. Devlete ve Belediyelere Bağlı Sığınaklar

Devlete her yönüyle (finansal ve yönetim biçimi açısından) doğrudan bağlı olan sığınak modelleridir. Türkiye'de önceden Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı olan sığınak modelleri bulunmaktadır. 1990 yılında Aile Danışma Büroları ve Aile Danışma Merkezleri olarak kurulan ve 1993 yılında Toplum Merkezleri adı ile hizmet vermeye devam eden danışma merkezleri ve “Kadın Misafirhaneleri” resmi düzeyde oluşturulan ilk kurumsal hizmetlerdir. 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nda yapılan değişiklikle sığınakların bir sosyal hizmet kurumu olarak tanımlanması ve SHÇEK'e bağlı kadın konukevlerinin açılmasını düzenleyen “Kadın Misafirhanelerinin Kuruluş ve İşleyişine Dair Yönetmelik” 16 Mart 1991'de yürürlüğe girmiş, SHÇEK bünyesinde “Kadın Misafirhaneleri” açılmaya başlamıştır. SHÇEK'e bağlı ilk misafirhane Ağustos 1990'da İzmir'de açılmıştır. Arkasından 1991 yılında Ankara ve Bursa'da, 1992'de Antalya'da, 1993'te Eskişehir'de, 1995'te İstanbul'da, 1996'da Tekirdağ'da ve 1997'de Samsun'da misafirhaneler açılmıştır (Yıldırım 1996).

Güncel durumda ise devlete bağlı sığınaklar “Kadın Konukevleri” şeklinde tanımlanmakta ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (yeni adıyla Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) bağlı şekilde yürütölmektedir. Bu sığınaklarla ilgili yasal mevzuat ve işleyiş 8 Mayıs 2001 tarihinde yayınlanan, Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği'ne göre belirlenmiştir. Bu yönetmelikte sığınakların amacı, hizmetleri, işleyişlerine ilişkin esasları, kadın ve varsa çocuklarının kabulünde izlenecek yol,

kabul koşulları, kabul edilmeme koşulları, güvenlik için alınacak önlemler, kalınacak süre, uyulması gereken kurallar, uyulmaması durumunda yapılacak işlemler, kadın ve çocuklarına sağlanacak ayni ve nakdi yardımlar, personelin nitelik ve görevleri, mali işlemler ve belirtilmesi istenilen diğer hususlar açıklanmıştır. Bu yönetmelikte sığınaklar; “fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanmak suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri ve kadın konukevi, sığınmaevi, kadın sığınağı, kadınevi, şefkatevi ve benzeri adlarla açılmış ya da açılacak yatılı sosyal hizmet kuruluşu” olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de yerel yönetimler tarafından açılan ilk sığınak 1990 yılında Bakırköy Belediyesi tarafından açılan “Kadın Evi” olmuştur. Ancak sığınak açıldıktan kısa bir süre sonra, belediye yönetiminin değişmesiyle 1992 yılında kapanmıştır. İkinci örnek olarak 1990 yılında Şişli Belediyesi tarafından açılan sığınak yerel seçimler sonra kapanmıştır. Türkiye’de 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. Maddesinde yer alan “Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki Belediyeler, kadın ve çocuklar için konuk evleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durum ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadın ve çocuklar için konuk evleri açabilirler” ifadesi geçmektedir. Ancak buradaki bu kanunun uygulamada işletilmediği ve belediyeler tarafından desteklenen sığınakların halen yetersiz olduğu bilinmektedir. Ayrıca Türkiye’de kimi belediye sığınakları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) tarafından ruhsatlıdır. Bu sığınaklar finansal anlamda belediyeye bağlı olsa da kabullerini ŞÖNİM (Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi) tarafından yapmakta ve iç işleyişinde bakanlığın Kadın Konuk Evleri Yönetmeliği’ni esas almaktadır. Ancak birçok belediyenin sığınak çalışmalarındaki yaklaşımının kadın güçlenmesi ve dayanışmasından çok “hizmet götürme” perspektifi üzerinden ilerlediği düşünülmektedir.

1.10.8. Bir Feminist Sığınak Örneği Olarak: Mor Çatı Deneyimi

Türkiye’de feminist hareketin ve sığınak hareketinin bağımsız örneklerinden Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı hem dayanışma merkezi hem de sığınak yaklaşımı açısından biricik bir örnektir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı sığınak çalışmasına

devam etmektedir ve bu nedenle ayrı olarak yeniden ele alınması uygun görülmüştür. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın amacı; aile içinde ve dışında şiddete maruz bırakılan kadınlarla dayanışma içinde olmak, onlara sığınak olanağı sağlamaktır (Arın 1996). Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kaynak sıkıntısı nedeniyle ilk yıllarda sığınak açamamıştır. Kasım 1990'da gönüllü kadınların ve uzmanların desteğiyle şiddete maruz bırakılan kadınlar için danışma desteği vermeye başlamıştır (İlkkaracan ve diğ. 1996). Sığınak açılması için gerekli finansal ve bilgi birikimini sağlayan vakıf 1995 yılında kendi bağımsız sığınağını kurmuştur. Bu sığınakta gizlilik şartı ve sığınakta kalan kadınların ve çalışanların şiddetsizlik ilkesi temel prensipler olarak belirlenmiştir. Bunun dışında diğer sığınaklardaki zorlayıcı ve denetleyici kurallar bulunmamaktadır. Çalışanları ve gönüllüleri sığınak çalışmasında kadınlarla dayanışmada feminist yaklaşımı ve ilişkilene biçimini benimsemişlerdir. Sığınanın işleyişi, sığınakta kalan kadınların katılımıyla yapılan haftalık toplantılarda alınan kararlarla ve iş bölümü yapılarak düzenlenmiştir. Böylelikle kadınların sığınağa ilişkin karar alma sürecine doğrudan katılımları sağlanmıştır. Vakfın ve sığınanın temel işleyiş ilkelerinden biri de kadınlar arasında hiyerarşik ilişkilerin olmamasıdır (Kerestecioğlu ve Kaşker 2005). Hem kurumsal yapısı hem de işleyiş özellikleri ile bağımsız bir sığınak modeli ortaya koyan Mor Çatı Kadın Sığınağı, açıldıktan üç buçuk yıl sonra 1998'de kaynak yetersizliği nedeniyle kapanmak durunda kalmıştır (Açıkel 2009). Mart 2009'dan bu yana bağımsız sığınak faaliyetini Şişli Belediyesi, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu gibi kuruluşlardan ve Mor Çatı gönüllülerinin destekleriyle ve dayanışmasıyla sürdürmektedir. Mor Çatı aynı zamanda feminist sığınak modelinin yaygınlaştırılması için ulusal ve uluslararası savunuculuk faaliyetleri de yürütmektedir.

1.11. Dünyada ve Türkiye'de Sığınaklarla İlgili Güncel Durum

Avrupa Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ağı'nın (WAVE) ülke bazlı verilerine göre; 2015 yılı için Avrupa'da en fazla sığınağı olan ülke Almanya'dır. Almanya'da 369 sığınak bulunmaktadır. Almanya'da sığınaklar ücretsizdir ve 7/24 hizmet vermektedir. İngiltere'de 348, İsveç'te 161 adet sığınak bulunmaktadır. Hollanda'da 96, Norveç'te 45, İtalya'da 73, İspanya'da 53, Fransa'da 33, Danimarka 43 ve Portekiz'de 37, Avusturya 30 ve Belçika'da 37, Yunanistan'da 26,

Bulgaristan'da 7 sığınak bulunmaktadır. Yine aynı ağın 2017 özet verilerine göre; Avrupa'da şiddete maruz bırakılan kadınlar için 1,915 sığınak bulunmaktadır. Bu da kadın ve çocuklar için 26,938 yatak kapasitesine gelmektedir. 43 tane Avrupa ülkesinden yalnızca 7'si (%16) İstanbul Sözleşmesi'nde geçen minimum yatak kapasitesi standardını karşılamaktadır. 26 Avrupa Birliği ülkesinden 21 tanesi (%81'i) İstanbul Sözleşmesi tarafından belirlenmiş minimum yatak kapasitesi standardını karşılamamaktadır (Wave 2017).

Mor Çatı'nın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına yaptığı bilgi edinme başvurusu sonucuna göre, Haziran 2015 itibarıyla bakanlığa bağlı 97, belediyelere bağlı 32, STK'lara bağlı 3 olmak üzere 3402 kapasiteli toplam 132 kadın sığınağı bulunduğu bildirilmiştir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2016). Hemen ardından meclise verilen bir soru önerisi üzerine açıklanan rakamlarda ise; Ağustos 2016 itibarıyla, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı 101, yerel yönetimlere bağlı 32, sivil toplum örgütlerine bağlı 4, toplamda 137 kadın sığınağının faaliyetlerine devam ettiği belirtilmiştir (Bianet 2016). Ancak 2016 yılından sonra gelişen politik olaylardan sonra bu sayıların da değiştiği düşünülmektedir.

Türkiye'de güncel olarak sığınaklarda sağlanan destekler; sığınanın yasal durumu, kaynakları ve çalışanların yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir. Sığınaklarda genel olarak sağlanan güncel hizmetler; temel ihtiyaçların karşılanması (barınma, yeme-içme ve güvenlik), psikososyal destekler (bireysel, grup, krize müdahale, risk tespit, sosyal destek planı ve genel bilgilendirme/danışmanlık), çocuklarla ilgili destekler (okul kaydı, oyun evi, çocuk grupları), hukuki desteğe yönlendirme (adli yardım talebi, gizlilik, koruma tedbirleri), maddi desteğe yönlendirme (Valilik, Kaymakamlık, ASPB, Belediyeler), sağlık desteği şeklinde sıralanabilir. Ancak belirtildiği gibi bu destekler her sığınağa göre değişmekte ve bir standardı bulunmamaktadır. Bu durum tartışma ve öneriler bölümünde yeniden ele alınacaktır.

1.12. Türkiye'de Şiddetle Mücadelede Sığınağı Destekleyici Birimler

Bu bölümde Türkiye'de sığınaklarla birlikte düşünülmesi gereken destekleyici birimlerden Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi, İlk Adım Merkezleri, KadınDayanışma ve Danışma Merkezleri detaylı şekilde ele alınmıştır.

1.12.1. Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)

İstanbul Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'nin 1. Fıkrası'nda, Sözleşmenin taraflarına, "Devletler şiddeti önlemek ve bununla mücadele etmek için politikaların ve önlemlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu bir veya birden fazla resmi birim görevlendirir veya kurar" denilerek sorumluluk verilmektedir. Bu birim aynı zamanda veri toplanmasının koordine edilmesinden, analizinden ve sonuçlarının yaygınlaştırılmasından da sorumludur. Türkiye'de, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve ardından 6284 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi üzerine Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) kurulmuştur. Kasım 2012'de, 14 pilot ilde kurulan ŞÖNİM'ler, hala ülke genelinde hizmet veren yaygın bir sosyal hizmet kurumu değildirler. ŞÖNİM'ler sadece 36 ilde hizmet vermektedirler.

1.12.2. İlk Adım Merkezleri

İlk Adım Merkezleri, İlk Adım İstasyonları ya da İlk Kabul Birimleri olarak da bilinmektedir. Sığınakların işleyişine ilişkin Kadın Konukevleri Yönetmeliği'nin 3. Madde'sinde İlk Kabul Birimleri, "ŞÖNİM'e başvuran kadınlar ve beraberindeki çocukların geçici kabulleri yapılarak ilk gözlemlerinin yapıldığı, tıbbi kontrol ve tedavilerinin sağlandığı, psiko-sosyal ve ekonomik durumlarının incelendiği, iki haftaya kadar kalabilecekleri birim" şeklinde tanımlanmaktadır. Mor Çatı'nın, yaptığı bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta göre, 2015 yılı Haziran sonu itibarıyla 24 ilde 25 İlk Adım Merkezi bulunmaktadır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2016).

1.12.3. Kadın Danışma/Dayanışma Merkezleri

İlk kez 1990 yılında hayata geçen kadın danışma/dayanışma merkezleri; kadının gerek özel, gerekse kamusal alanda maruz bırakıldığı tüm şiddet biçimleri karşısında ihtiyaç duyduğu her türlü desteği ve dayanışmayı bulabileceği önemli yerler olmuşlardır. Kadın danışma/dayanışma merkezleri ve sığınaklar birbirinin önemli tamamlayıcılarıdır. Danışma merkezleri, sığınakların dışı açılan pencereleridir (Yıldırım 1998 s.54-55). Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı'nın danışma/dayanışma merkezlerinde her sene şiddete maruz bırakılan kadınlara ve çocuklara hukuki, sosyal, psikolojik destek sağlanmakta ve gerekli durumlarda sığınak yönlendirmesi yapılarak kadınlarla dayanışılmaktadır.

1.13. Sığınaklara Kabuller Nasıl Yapılmaktadır?

Sığınaklara yönlendirmeler ve kabuller sığınakların yasal statülerine göre birkaç farklı şekilde yapılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) bağlı sığınaklara ŞÖNİM birimleri, mülki amir ya da kolluk kuvvetleri aracılığıyla başvurular yapılabilmektedir. Bu yollarla sığınak talebinde bulunan kadınlar ve varsa çocukları İstanbul'da sadece 2 tane bulunan İlk Adım Merkezleri'ne yönlendirilmektedirler. Bu birimlerde sığınaklara nakil edilene kadar belirli sürelerde kalan kadınlar, sığınakların yer durumlarına göre bakanlığa ya da bakanlık ruhsatı olan belediye sığınaklarına yönlendirilmektedirler. İlk Adım Merkezleri ile ilgili problemlere ileriki bölümlerde detaylı şekilde yer verilmiştir. Bakanlığa bağlı olmayan belediye sığınakları ya da sivil toplum kuruluşlarına ait sığınaklar kendi danışma/dayanışma merkezleri ya da sosyal hizmet birimlerinde yaptıkları görüşmeler ile sığınak kabullerini gerçekleştirmektedirler.

1.14. Sığınaklara Neden İhtiyacımız Var?

Opdebeek'e (1994) göre sığınakların başlıca 3 tane işlevi bulunmaktadır. Sığınaklar kadını şiddet ilişkisinden ve şiddeti yaşatandan uzaklaştırmakta, şiddetin olduğu ortamdan çıkartmaktadır. Kadınların yaşadıkları şiddetle ilgili kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam sunmaktadır. Ayrıca kadına kendisi ile benzer deneyimleri olan kadınlarla tanışma, karşılaşma ve dayanışma olanağı sağlamaktadır (alıntı Yıldırım 1998, s.53). Mor Çatı'nın Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu (2016) kapsamında sığınaklar; erkek şiddetine maruz bırakılan kadınların çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri, şiddetten uzak ve bağımsız bir yaşam kurmak için, barınmanın yanı sıra ihtiyaç duydukları diğer psikolojik, sosyal, hukuki vb destekleri alabilecekleri kurumlar olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli mekanizmalardan biri olan sığınakların temel hedefi, kadınların güçlenmesi olmalıdır. Sığınaklara ilişkin, İstanbul Sözleşmesi 23. maddesinde; "yeterli sayıda, kolay erişilebilir ve uygun sığınakların kurulması için, taraflar hukuki ve diğer tedbirleri alır" denilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin Açıklayıcı Kitapçığı'na göre ise; sığınaklar kadınlar ve çocuklara sadece geçici barınma hizmeti sunmaz, bunun yanı sıra "travmatik deneyimlerini atlatmalarına,

şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarına, özsaygılarını kazanmalarına ve kendi tercihlerine göre bağımsız bir yaşantının temellerini atmada yardımcı olmaktadır.”

Sığınakta yaşayan kadınların ve çocukların güçlenmesi şiddetsiz bir hayat sürmelerinin temel adımlarından biridir. Güçlenme; kadınların ve çocukların yaşadıkları travmatik deneyimlerle başa çıkmaları, şiddet nedeniyle zarar görmüş özgüvenlerini yeniden kazanmaları, rotasını kendilerinin çizeceği bir hayatın temellerini atmaları ve kendilerine uygulanan şiddet mekanizmalarını fark edip şiddete karşı etkin mücadele stratejileri geliştirmeleri yönünde verilecek destek ile sağlanabilir (WAVE 2007). 2003 yılında Bilgi Üniversitesi tarafından yürütülen bir araştırma, araştırmaya katılan kadınların % 93.29'unun eşinin ya da diğer aile üyelerinin şiddetine maruz bırakıldıkları zaman başvurabilecekleri bir sosyal kurumun bulunmasını istediklerini ortaya koymuştur. Mor Çatı 2017 yılı faaliyet raporuna göre; 2017 yılında başvuran 1001 kişinin 317'si sığınak desteğinden yararlanmak için başvurmuştur. Sığınaklarda sağlanan bireysel görüşmelerde; kadınlara şiddet deneyimleri üzerine konuşma ve düşünme fırsatları yaratılmakta, kendi hayatlarını ilgilendiren konularda bağımsız karar alma potansiyelleri açığa çıkarılmakta, şiddeti ortaya çıkaran iktidar ve denetim mekanizmaları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konulara vurgu yapılarak kadınların yaşadıklarını anlamlandırmalarına ve cinsiyet rollerini dönüştürmelerine destek olunmaktadır. Bireysel görüşmelerle sağlanan psikososyal destek; kadınların duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaşarak diğer kadınlarla etkileşime girdiği grup çalışmaları ile pekiştirilmektedir (WAVE 2007; KSGM 2008).

1.14.1. Güvenlik ve Güvende Hissetmek

Herman'a göre (2007) ruhsal travmadan sonra iyileşme süreci 3 evrede ele alınmaktadır. Birinci evrenin ana görevi güvenliğin tesis edilmesi, ikinci evrenin ana görevi hatırlama ve yas, üçüncü evrenin ana görevi ise olağan hayatla yeniden bağ kurmaktır. Bu durumda sığınaklar kadınları şiddet ortamından uzaklaştırarak ilk evreye hizmet etmektedirler. İkinci ve üçüncü evre ise diğer bölümlerde bahsedilen sığınaklarda sosyal destek ve dayanışma ile ilişkilendirilebilir.

Yine birinci evreye geri dönecek olursak; travmatik olaydan hayatta kalanlar kadınlar bedenlerini güven içinde hissetmezler, duygu ve düşüncelerini kontrol dışında hissetmektedirler. Güvenliğin tesisi beden kontrolüne odaklanmakla

başlamakta ve kademeli olarak çevrenin kontrol edilmesine doğru gitmektedir. Bedensel entegrasyon meselesi, temel sağlık ihtiyaçlarını; uyku, yeme, egzersiz gibi, bedensel işlevlerin düzenlenmesini; travma sonrası semptomların iyadesini ve kendine zarar verici davranışların kontrol edilmesini kapsamaktadır. Çevre meselesi ise; güvenli bir yaşama durumunun tesisini, mali güvenceyi, hareketliliği ve kişinin günlük hayatının bütün alanlarını kuşatan kendini koruma için bir plan yapmayı kapsamaktadır. Sığınak ortamı kadınlara bu çeşitli boyutta değerlendirebileceğimiz alanlarda kontrol kazandıracak ortamı sağlamada destek olabilir. Ayrıca kişinin güncel anlamda güvenliği sağlandıktan sonra bu güvenliğin devamlılığı için de plan yapmak gereklidir. Sığınakta yapılacak sosyal destek ve güvenlik planı kadının güvenlik hissinin uzun süreli tesis edilmesine destek olmaktadır. Sığınakta kalan kadınlarla yapılan bir araştırmaya göre; kadınların tamamına yakını sığınakları şiddetin olduğu ortamdaki kurtuluşu sağladığı ve kendilerine güvenli, huzurlu, şiddet içermeyen, aksine kendisine destek olmaya hazır insanlara ve desteklere ulaşabilme olanağı sunduğunu düşündüklerinden ötürü faydalı olduklarını belirtmişlerdir (Yıldırım 1998).

1.14.2. Sosyal Destek ve Dayanışma

Yukarıda da belirtildiği gibi sığınakların önemli işlevlerinden biri şiddete maruz bırakılan kadınlara sosyal destek kanalı oluşturması ve hem sığınak çalışanları hem de orada kalan diğer kadınlarla dayanışma ilişkisi kurmasıdır. Aile üyelerinin, arkadaşların ve tüm sosyal çevrenin desteğinin travma sonrası tepkilerin yoğunluğunu azalttığı bilinmektedir. Travmanın dile getirilmesi ardından kabul edici yani suçlayıcı olmayan tepkiler, sevilen kişilerden gelen ilgi ve bakım, travmatik olaylardan sonra destek olan kişilerin ve kuruluşların varlığı oldukça önemlidir (Brier ve diğ. 2016). Travmatik olaylar her zaman ilişkilerde hasara neden olduğu için hayatta kalanın sosyal dünyasındaki insanlar, travmanın sonucunu nihai olarak etkileyecek güce sahiptir (Green ve diğ. 1985). Diğer insanlardan gelen destekleyici bir tavır olayın etkisini azaltabileceği gibi, düşmanca ve negatif bir tavır hasara katkıda bulunup travmatik sendromu alevlendirebilir (Flannery 1990 alıntı Herman 2007, s.80). Travmatik deneyimin başkalarıyla paylaşılması, anlamlı bir dünya duygusunun onarılması için önemli bir önkoşuldur. Bu süreçte hayatta kalan yalnızca en yakınında olanlardan değil, en geniş toplumdaki da destek beklemektedir. Hayatta

kalan kişi ve toplum arasındaki ilişkinin onarılması ilk olarak travmatik olayın kabulüne, ikinci olarak ise toplumun tepkilerine bağlıdır (Herman 2007). Özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddet gibi bir konuda kişilerin yargılanmadan, suçlanmadan, güçlendirici bir biçimde karşılanması ve desteklenmesi iyileşme için çok önemlidir.

Yıldırım'ın sığınakta kalan kadınlarla yaptığı araştırmaya göre; (1998) kadınların tamamına yakını birbirlerini yakın hissetmekte, benzer sorunlar yaşadıklarını düşünmektedirler. Sığınaklar kadına, kendisi ile benzer yaşantıları olan kadınlarla tanışma, karşılaşma ve dayanışma olanağı vermektedir. Sınıktaki kadınların çoğu yaşamlarında belki de ilk kez psikolojik ve duygusal destek görebilecekleri, kendileriyle benzer durumu paylaşan kadınlarla ilişkiler kurabilme imkanı bulmuşlardır. Kadınların neredeyse tamamı sığınakta bir arada yaşıyorken arkadaş olduklarını belirtmişler, kimileri ise bir arada olmanın getirdiği paylaşım ve dayanışmanın etkisiyle güçlü olduklarını ifade etmişlerdir.

1.14.3. Otonomi ve Güçlenme

Sosyal aktivist Evan Stark ve Anne Flitcraft (1988 alıntı Herman 2007, s.174) şiddete maruz bırakılan kadınlarda terapötik hedeflerini otonominin onarılması ve güçlendirme olarak ifade etmişlerdir. Otonomiyi, “bir ayrı olma duygusu, esneklik ve kişinin öz çıkarını tanımlamasına ve önemli seçimler yapmasına yetecek kadar kendine hakim olma” olarak tanımlamışlardır. Güçlendirmeyi ise karşılıklı yakınlaşmanın bireysel otonomiyle desteklenmesi olarak betimlenmiştir. Travma, hayatta kalanın güç ve kontrol duygularını çalar, bu nedenle iyileşmenin rehberi kişinin güç ve kontrolünü onarmaktır (Herman 2007). Değişimin bir aracı olarak sığınaklar kadınların özgüveninin, hayata dair umudunun ve yaşam memnuniyetini artırarak onların güçlenmesini amaçlamaktadır. Sığınaklar bütün bunları yaparken kadınların sığınak aktivitelerine aktif katılımlarına onları teşvik etmelidir (Schillinger 1988, Srinivasan ve Davis 1991 alıntı Haya ve Itzhaky ve Ben Porat 2005, s.39). şiddete maruz bırakılmış kadınlara destek olurken onların umdunu ve bağımsız hareket edebileceklerine dair inançlarını güçlendirmek çok önemlidir (Shumueli ve Buchbinder 1994).

Güçlenme “sosyal yaşamda etkileşim yoluyla elde edilmiş bir güçlü olma haline anlamlı bir geçiş olarak tanımlanmaktadır” (Cattaneo ve Goodman 2015).

Sığınaklardaki güçlenme süreci kadınların amaçlarını belirlemesi, işlevselliğinin artması, sosyal yaşamla ilgili farkındalığının artması ve amaçlarına ulaşabilmesini destekleyen sosyal ve maddi kaynaklara erişiminin artırılmasını içermektedir (Cattaneo ve Chapman 2010). Sığınak çalışanları da kadınların güçlenme sürecine onların kendi destek ağlarına ve sosyal çevreleri ile bağlantısını arttırmaya çalışmaktadırlar (Cattaneo ve Chapman 2010, Sullivan 2012). Başka insanlarla bağların yenilenme sürecinde hayatta kalan, travmatik olay ile hasar verilmiş ve deforme edilen psikolojik becerileri yeniden geliştirmektedir. Bu beceriler; güven, otonomi, inisiyatif, yeterlilik, kimlik ve yakınlık için gerekli temel kapasiteleri kapsar (Erikson 1963 alıntı Herman 2007, s.173). Hayatta kalana destek amaçlı pek çok iyi niyetli girişim sonuçsuz kalır, çünkü bu temel güçlendirme ilkesi gözetilmemiştir. Ne kadar doğrudan kişinin yararınaymış gibi görünürse görünsün, gücünü hayatta kalandan almayan hiçbir müdahalenin onun iyileşmesini sağlaması mümkün olamaz (Herman 2007).

Sığınakların güçlenme sürecinin tüm elemanlarına ve kadınların kontrol duygusuna önemli ölçüde pozitif katkı sağladığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (McDonald 1989 alıntı Itzhaky ve Ben Porat 2005, s.40). 1996'da yapılan başka bir çalışmaya göre sığınaktaki kalış süresi ve özgüven arasında pozitif, kontrol kaybı hissi ile negatif korelasyon olduğu belirtilmiştir (Orava ve diğ.). Türkiye'de yapılan bir çalışmada ise araştırmaya katılan kadınların tamamına yakını sığınakta kalmaktayken evdekine göre kendilerini daha güçlü hissetmektedir. Kendini güçlü hisseden kadınların çoğu, bunun nedenlerini; "sığınakta yalnız olmadığımı gördüm, kendime güvenim arttı, huzur duydum" şeklinde ifadelerle belirtmişlerdir. Diğer yarıya yakın grup, kendini güçlü hissetme nedeni olarak şiddet ortamından ve şiddete failinden uzaklaşmayı göstermektedir. Bir kadın; barınma ve ekonomik güçsüzlük nedenlerinden ötürü sığınak sonrası hayatlarına dair belirsizliğin kendisini kaygılandırıldığını ve güçlü hissetmesine engel olduğunu söylemiştir (Yıldırım 1998). Buradan da anlaşılacağı üzere; bir önceki bölümlerde bahsedilen güvenlik, sosyal destek ve dayanışma şiddetten hayatta kalan kadınların güçlenmesi anlamında çok önemli unsurlardır.

1.15. Sığınaklar Nasıl Olmalıdır?

Hem dünyada hem Türkiye’de sığınakların farklı modelleri ile yaygınlaşması ve kurumsallaşması, onların nasıl yürütülmesi ile ilgili tartışmaları ve çalışmaları da da beraberinde getirmiştir. Avrupa Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ağı’nın (WAVE) Aralık 2007’de yayınladığı Şiddetten Uzakta: Bir Sığınak Nasıl Kurulur? Nasıl Yürütülür? adlı kitabında sığınakların işlevi ve çeşitli ilkeler belirtilmiştir. Buna göre sığınaklar; erkek şiddetinin toplumsal, tarihsel, kültürel çerçevesi konusunda farkındalık yaratarak politik bir işlevi yerine getirmelidir ve sığınakta uygulanan feminist ilkeler, kadınlara ve çocuklara kendilerini şiddetten özgürleştirme yollarını göstermelidir. Bu nedenle sığınakların dayanması gereken bazı temel feminist ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler; kadınların kendi kaderini tayin etme hakkı, gizlilik hakkı, 24 saat hizmet ve sınırsız ikamet, farklılıklara saygı, ücretsiz hizmet vb. şeklinde sıralanmıştır ve detaylıca açıklanmıştır.

Kadın sığınakları; kadınların maruz bırakıldıkları şiddetle ilgili yargılanmadan, suçlanmadan, kanıt göstermek zorunda bırakılmaksızın, şiddetin sorumluluğunun yalnızca şiddet uygulayana ait olduğu unutulmadan desteklenmesi ve dayanışma içerisinde olunması çok önemlidir. Sığınakta bu dayanışma sağlanırken sığınanın yapısının ve örgütlenmesinin de demokratik, hiyerarşi ve bürokratik yapılardan olabildiğince kaçınılarak yürütülmesi gerekmektedir. Sığınaktan sorumlu ve çalışan kadınlar olsa da, hem bütün sığınak çalışanların hem de kalan kadınların karar süreçlerine dahil edilmesi önemlidir. Bu yapılar, etkileşim ve ilişkilerin yukarıdan aşağı güç uygulamaya dayanmamasını, insanların bir eşitlik ve dayanışma ortamında birlikte yaşayabilmesini ve çalışabilmesini sağlamaktadır. Kadın sığınaklarının kadınların hayatını baskı altına alan ve denetleyen kurumlara dönüştürülmemesi için kadınların tüm yürütme süreçlerine dahil edilmesi gerekmektedir. Kısacası; kurumun iktidarı, kocanın ya da şiddet uygulayanın iktidarının yerini almamalıdır.

Kadınların kendi hayatlarına ilişkin karar verme hakkına saygı göstermek çok önemlidir. Çoğunlukla akrabalar, arkadaşlar ve sosyal kurumlardaki uzmanlar kadına ne yapacağını anlatmaya çalışmaktadırlar. Şimdiye kadar maruz bırakıldığı şiddetten ötürü hayatının kontrolünü kaybettiğini düşünen ya da kendi kararlarını alamayacağı düşünülen kadın için bu gibi “tavsiyeler” ya da “dayatmalar” baskı yaratabilir. Bu

nedenle sığınakta kalan kadınlara kendisiyle ilgili en iyi kararı onun vereceği ve kararına saygı gösterileceği aktarılmalıdır.

Sığınaklarla ilgili bir diğere önemli konu ise gizlilik ilkesidir. Sığınakta kalan kadınların haklarının gözetilmesi için kendisiyle ilgili olarak hangi bilgileri açıklayıp açıklamayacağı konusunda karar verebilmesi gerekmektedir. Bu sebeple sığınak tarafından kadının onayı olmaksızın hiçbir bilgi dışarıya aktarılmamalıdır. Yine bu ilkelere göre sığınakların 24 saat ulaşılabilir olması ve ücretsiz destek vermesi çok önemlidir. Ayrıca şiddet ortamından uzaklaşan kadın ve varsa çocuklar kendilerini güvende hissedinceye kadar sığınaklarda kalabilmelidirler. Sığınaklarda gönüllü ya da profesyonel destek veren kişilerin sayısı da destek ihtiyacı olan kadın ve çocukların sayısına göre ayarlanmalıdır. Yine çalışanların konuyla ilgili yeterliliği ve yetkinliği olması çok önemlidir. Kalan kadınların farklılıklarına saygı gösterilmeli ve kalan her kadın ayrımcılığa maruz bırakılmadan destek alabilmelidir. Son olarak burada uluslararası belgelere göre sığınakların sivil toplum kuruluşları tarafından işletilmesi gerektiği, devletin de sığınaklara maddi destek sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

Benzer şekilde KSGM'nin Kadın Sığınakları Kılavuzu'na göre (2008) sığınakların çalışma ilkeleri tartışılmıştır. Bu kılavuza göre; kadınlar kendi hayatlarıyla ilgili kararları kendileri vermelidir. Sığınak çalışanları, başka kurum ve kuruluşlar ya da kişiler kadının yerine karar vermemelidir. Kadına, güçlenerek hayatının kontrolünü ve varsa çocuklarının sorumluluğunu yeniden alması konusunda destek olunmalıdır. Kadının güçlenmesinde deneyim ve bilgisinin dikkate alınması gerekmektedir. Uyulacak kuralların esnek olamadığı katı ve hiyerarşik yürütme modelleri kadınların kendi hayatıyla ilgili karar vermesini ve güçlenmesini engelleyebilir. Güvenlik önlemleri kontrol aracı değil, sığınaklarda kalanların yaşam hakkını ve güvenliğini korumak için alınan önlemlerdir. Sığınak yaşamını planlarken şiddet içermeyen, eşitlik ve dayanışmanın hakim kılındığı, farklılıklara saygı gösterildiği, kadınların duygu ve düşüncelerini ifade ettiği, toplumsal yaşama katılımının sağlandığı bir ortamın yaratılmasına ve sürdürülmesine dikkat edilmelidir. Sığınakta dayanışmayı güçlendirecek mekanizmalar işletilmelidir. Sığınakların en önemli amaçlarından biri dayanışmayı güçlendirmektir. Ayrıca sığınak çalışanları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile mücadele eden, mağdur suçlayıcı olmayan ve kadını yargılamayan, kadın beyanını esas alan bir yaklaşıma sahip

olmalıdır. İstanbul Sözleşmesi'nin 18. maddesine göre; sığınakta sunulacak destekler toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmalı ve şiddete maruz bırakılan kadının insan haklarına ve güvenliğine odaklanmalıdır (Avrupa Konseyi 2012).

1.16. Sığınaklarla İlgili Güncel Tartışmalar ve Eleştiriler

Bir önceki bölümlerde hem feminist literatürde ve psikoloji alanında yapılan araştırmalar, hem de yasal mevzuatlar doğrultusunda sığınakların nasıl tariflendiği, şiddetten hayatta kalan kadınların güçlenmesinde ve iyileşmesinde hangi bileşenlere hizmet etmesi gerektiği detaylıca açıklanmıştır. Ancak yapılan eleştirel çalışmalar güncel sığınak uygulamalarında bu önemli prensiplerin zaman zaman uygulanmadığı ya da uygulanmadığını göstermektedir. Bu bölümde güncel sığınak modelleri ve uygulamaları üzerinden yapılan eleştirel tartışmalara yer verilecektir. Kadınların birbir sığınak yaşantıları üzerine deneyimlerine ise sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde değinilecektir.

1.16.1. Sığınakta Sıkı Kurallar ve Denetim

Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları yayınında (2010) sığınaklarda cezaevine benzer uygulamalardan söz edilmektedir. Sığınak içerisinde güvenlik görevlisi veya polis bulundurmak, sığınağın içini kamera ile izlemek gibi uygulamaların şiddet ortamında var olan denetim ve kontrolün devamı niteliğinde olduğu, kadınların kendilerini cezaevinde kalıyormuş gibi hissetmelerine neden olduğu, kadınlara birbirleri için risk oluşturdukları mesajını verdiği, kadınlar arasında dayanışma hissinin oluşmasına mani olduğu belirtilmiştir.

Kuralları gerçekçi olmayan, cezalandırıcı ve sıkı olan sığınaklarda kalan kadınlar sığınak deneyimlerine dair daha az memnuniyet ve daha çok problem dile getirmektedir (Gengler 2012, Kolb 201, Moe 2007, VanNatta 2010 alıntı Gregory ve diğ. 2017, s.3). Kurallar her ne kadar güvenliği sağlamak ve sakin bir yaşam ortamı yaratmak da olsa, bu kurallar aynı zamanda güçlendirici uygulama prensiplerine zarar verebilmektedir ve güçlendirici felsefe/yaklaşım ile çelişmektedir (Nichols 2011).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu'nda da benzer olarak kadınların güvenlik gerekçesiyle cep telefonlarına el konulması, giriş-çıkış saatleriyle ilgili katı ve uygun olmayan kuralların belirlenmesi insan haklarına aykırı uygulamalar olarak

tanımlamıştır. Mor Çatı'ya başvuran kadınlar, cep telefonu ve internet kullanımında kısıtlamaların olmasının ve sığınak giriş-çıkış saatlerinin mesai saatleri ile uyumlu olmamasının iş bulmalarını ve sığınaktan sonra bir hayat kurmaları için gerekli diğer işlerini yapmalarını zorlaştırdığını paylaşmışlardır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2016).

1.16.2. Hiyerarşik Yapılanma ve İlişkiler

Kadına yönelik şiddet, kadınların ayrımcılık ve eşitsizlik kaynaklı denetim ve kontrolünün bir aracıdır. Bu nedenle eşit ilişki, şiddetsiz bir ortam için vazgeçilmez bir ilkedir. Sığınağa gelen kadının kendini şiddetten uzak hissedebilmesi, sığınakta kalan ve çalışan kişilerle eşit ilişki kurabileceği bir yapıda mümkündür. Şiddet uygulayanın yaptığı gibi sığınakta çalışanların da kendini üstün, ayrıcalıklı, söz ve yetki sahibi olduğunu ifade eden uygulamalarda bulunması son derece sakıncalıdır. Sığınakta kalanlar ve çalışanlar arasında, çalışanlar arasında ve kadınlar arasında hiyerarşi yaratılması ve bunun pekiştirilmesi halinde, sığınakların kadınlar için yeni bir şiddet ortamına dönüşmesi riski bulunmaktadır (Tosun ve Öztürk 2010).

1.16.3. Kendi Kararlarını Alamama

Birçok çalışmanın belirttiği gibi, sığınakların güçlendirici bir yaklaşım ile yürütülmesi beklenmektedir (Goodman ve diğ. 2016, McGirr ve Sullivan 2017). Bu nedenle kalan kadınların kendi ihtiyaçlarını, amaçlarını ve bu amaçlara nasıl ulaşabileceklerini kendileri belirlemeleri gerekmektedir (Cattaneo ve Goodman 2015, Kasturirangan 2008). Sığınak ortamının eşitlik, danışanın katılımı, güçlenme gibi feminist ilkelere dayalı kurulmasına rağmen, kalan bazı kadınlar sığınağın kadınların karar alma ve gündelik hayatlarını kendileri planlamaya mücadele etmediği görüşündedir (Schillinger 1988, Srinivasan ve Davis 1991 alıntı Itzhaky ve Ben Porat 2005, s.40).

1.16.4. Destek Uygulamalarında ve Birimlerinde Yaşanan Sorunlar

Kadın Konukları Yönetmeliği'nin 19. Maddesi'nde, sığınaklarda verilecek hizmetler; "güvenlik, danışmanlık, yönlendirme, psikolojik, hukuki ve tıbbi destek, geçici maddi yardım, iş bulma konusunda destek, kreş, mesleki eğitim kursu, grup çalışmaları, çocuklar için burs ve sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetler" şeklinde sıralanmaktadır. Mor Çatı'nın İzleme Raporu'na göre yönetmelikte geçen bu

hizmetlerle ilgili uygulamada problemler bulunmakta, kadınlar ve çocuklar bu desteklerin çoğuna erişememektedirler. Bu nedenle şiddetsiz hayat için alternatifler üretmekte zorlanan kadınlar şiddet ortamına geri dönmek zorunda bırakılmaktadırlar. Raporda kadınlar tarafından ifade edilen sorunlardan bazıları; düzenli görüşmelerin yapılmaması, psikologların sosyal çalışmayı yürütmemesi ve ayrı bir psikoterapi desteğinin sunulmaması, yapılan sosyal çalışmanın kadının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmaması, iş bulma konusunda gerekli danışmanlık ve yönlendirmenin yapılmaması, çocuklarla ilgili bir sosyal çalışma yürütülmemesi, çocukların okula kaydettirilmemesi, gizli kayıt yapılmadığı için okul kaydının deşifre olması, özellikle 3 yaşından küçük çocuklar için kreş, 7 yaşından büyük çocuklar için ise çocuk kulüplerine yönlendirme yapılmaması şeklinde sıralanmaktadır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2016).

2017 Kasım ayında gerçekleştirilen ve 27 ilden, 50 kadın ve LGBTİ+ örgütü, 42 kamu kurumu ve belediyeden toplam 280 kadın katıldığı 20. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Sonuç Bildirgesi'ne göre; kadınların şiddete maruz bırakıldıklarında destek alacakları da(ya)nışma merkezlerinin sayısının halen çok yetersiz olduğunu, özellikle devlet sığınaklarında kadınların kötü muamelelere ve yanlış uygulamalara maruz bırakıldığını, verilen sosyal, psikolojik ve ekonomik desteklerin kadınları güçlendirmekte yetersiz kaldığını, ŞÖNİM'ler başta olmak üzere kamu kurumlarında kadına yönelik şiddet alanında çalışan personel sayısının ve mesleki niteliklerinin gerekenin çok altında olduğu belirtilmiştir.

Ek olarak Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede önemli koordinasyon birimleri olan ŞÖNİM'lerin ve İlk Adım Merkezleri'nin sayısının yetersizliği, fiziki şartları ve çok kalabalık olması nedeniyle kadın ve çocuklar için yeniden travmatize edici olmaktadır. Ayrıca sosyal destek sisteminde ara aşamalar (danışma/dayanışma merkezleri) yeterli düzeyde olmadığı için farklı desteklere ihtiyacı olan kadınlar (engellilik, psikiyatrik durumlar, fiziksel rahatsızlıklar vb.) da İlk Adım Merkezleri'nde barınmaktadır ve bu birimler ilgili kişilere destek verebilecek düzeyde yeterli görülmemektedir.

1.17. Kadınların Sığınaklarla İlgili Olumlu Deneyim ve Görüşleri

Yukarıdaki bölümlerde kadın sığınaklarıyla ilgili literatürdeki araştırmalara, çeşitli görüşlere ve çalışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde sığınaklarla ilgili

kadınların birebir olumlu deneyimlerine ve yapılan araştırma verilerine yer verilecektir.

2015 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSGM tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda görüşülen kadınların bir kısmı sığınaklara gelerek rahatladıklarını, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yine kalan kadınlar arasında ayrımcılık yapılmadığını, sığınaktaki görevlilerle kalan kadınlar arasında bir hiyerarşi olmadığını ve kendilerine güveninin tazelendiğini belirtmişlerdir. Araştırmanın verilerine bakıldığında, sığınaklarla ilgili memnuniyetin, büyük ölçüde kurum çalışanlarının tavırlarına bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Ayrıca, sığınaklarda kalmak, kadınlar için şiddetten uzaklaşmak anlamına da geldiğinden, kadınların bu kurumları değerlendirirken çoğu zaman rahatlatma duygusunu vurguladıkları görülmüştür.

Kanada’da şiddetten hayatta kalanlarla yapılan erken dönem nitel bir çalışmaya göre kadınların %84 ‘ü sığınak çalışanlarının onlara sadece bilgi sağlamakla kalmayıp, onları destekleyici de olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sığınakların, orada kalan diğer kadınlarla deneyimlerini konuşmak ve sosyal destek kanallarını öğrenmek açısından çok faydalı olduğunu belirtmişlerdir (Tutty ve diğ. 1999). Yine Tutty (2006) tarafından güncel olarak yapılan benzer bir çalışmada kadınların sığıntan beklentileri sorulduğunda en sık alınan yanıt duygusal destek ve güvenlik olmuştur. Araştırmanın ikinci kısmı ise kadınların beklentileri ile ilgili memnuniyeti ve ruhsal travma ile ilgili semptomlarına dair değişiklikler ölçülmüştür. Kadınlar, sığınak deneyiminden sonra daha iyi bir hayatı hak ettiklerine olan inançlarının, hayata dair umutlarının ve kendilerini güvende hissetme oranlarının arttığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışma kapsamında ruhsal travmaya bağlı semptomlar da değerlendirilmiş; 180 kadın sığınağa girişlerinde ve çıkmadan önce bu testi öntest-sontest şeklinde doldurmuşlardır. Kadınların büyük bölümünde sığınağa girerken “büyük ölçüde rahatsız edici” işaretledikleri semptomların sığıntan çıkmadan önce doldurdukları testte azalarak “az ölçüde rahatsız edici”ye dönüştüğü görülmüştür. Yine benzer bir çalışmada kadınlara sığınağa girdikleri ilk 3 gün içerisinde ve çıkmak üzereyken öntest-son test uygulanmıştır (Lyon ve diğ. 2008). Kadınların %92’si sığınak deneyimlerinin kendileri için yararlı olduğunu belirtmiştir. Kadınların %80’inden

fazlası sığınanın güvenliğini sağlandığını, sosyal destek hizmetleri ile ilgili bilgi sahibi olduğunu, hayata dair umutlarının ve amaçlarını başarabilecekleri inancının arttığını belirtmiştir. Benzer şekilde İsrail’de sığınaklarda yapılan çalışmalarda da kadınların 3 ay sığınakta kaldıktan sonra daha yüksek özgüven, kişisel güçlenme, umut ve yaşam memnuniyeti bildirdikleri görülmüştür (Itzhaky ve Ben Porat 2005). Aynı şekilde Kanada’da yapılan bir çalışmada ise kadınların sığınakta kalma süreleri ile ters orantılı olarak depresyon skorlarında düşüş ve kalış sürelerine doğru orantılı olarak daha yüksek özgüven skoru bildirdikleri görülmüştür (Orava ve diğ. 1996).

Türkiye’de yapılan bir çalışmada ise (Yıldırım 1998) araştırmaya katılan kadınların neredeyse tamamı, sığınakta çalışanlar tarafından gayet sıcak, iyi karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak araştırmacının izlenimine göre; bu oranın yüksek çıkmış olması, gerçek durumun da bu oranda seyretmiş olması anlamına gelmeyebilir. Kadınlar, görüşmeciyile görüşürken araştırmacıyı çalışanlardan biri olarak algılamının etkisiyle “nankörlük ve saygısızlık” yapmış olmamak için böyle ifade vermiş olabileceklerini belirtmiştir. Başka bir veri ise; kadınların 3’te 1’inin hayatlarında ilk kez geldikleri bir yer olmasına rağmen şiddetten uzak bir ortamda oldukları için ilk gecelerinde huzurlu hissettiklerini belirtmeleridir. Benzer olarak yapılan başka bir çalışmada kadınların çoğunluğu; huzur, güven, özgürlük gibi tanımlarla sığınaklara olumlu anlam yüklemişlerdir (Sallan-Gül 2011).

1.18. Kadınların Sığınaklarla İlgili Olumsuz Deneyim ve Görüşleri

Yukarıdaki bölümlerde kadın sığınaklarıyla ilgili problemlere, eleştirel görüşlere ve çalışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde kadınların sığınaklarla ilgili olumsuz deneyimlerine ve yapılan araştırma verileri üzerinden yer verilecektir.

Sığınaklarda kalmaya yönelik olumsuz değerlendirmeler; çok sayıda insanla bir arada yaşamının getirdiği uyum güçlükleri, hareket alanının dar olması, yaşamlarının kısıtlanması ve diğer kadınların şiddet öykülerinden etkilenme şeklinde sıralanmıştır ve bazı kadınların sığınakta kalan kadınlar arasında hiyerarşik bir yapılanmanın varlığından ve bu hiyerarşik ilişkilerden kaynaklanan çatışmalardan rahatsız olduğunu belirtmesi dikkat çekmiştir (Tortamış 2009).

2015 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSGM tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda sığınaklarla ilgili

şikayetler çoğunlukla, zaten üzerlerinde baskı olan bir ortamdan gelen kadınların, kendilerini tekrar baskıcı koşullar içinde bulmalarından kaynaklanmaktadır. Kadınlar sığınakların sıkı kurallarından şikayetçi olmuşlardır. Ayrıca önemli bir nokta olarak görüşülen kadınlardan bir tanesi kalan kadınların sığınaklara gelen araştırmacılara gerçek düşüncelerini söylemediklerini çünkü sığınaktan çıkarılmaktan korktuklarını anlatmaktadır. Sığınakta kalan kadınların rahatsızlık hissettikleri bir başka durum da sığınak çalışanlarının tutumlarından kaynaklanmaktadır. Kadın sığınakları, travmatik ortamlardan çıkıp gelen ve o ortamların yıpratıcı etkisini taşıyan kadınları barındırdığından, şiddete maruz bırakılmış kadınların ruhsal durumlarına duyarlı davranış biçimi önem kazanmaktadır. Ancak kadınlara göre sığınak görevlilerinin bazı sert tutumları bu durumu gözetmemektedir. Ayrıca sığınakların hepsinde bu durumların değiştiği ve bir standardın olmadığı da dikkat çeken başka bir veri olmuştur.

Ayrıca Mor Çatı'ya 2016 yılının ilk 6 ayında başvuran kadınların paylaştıkları deneyimlere göre; sığınma sürecince ya da sığınaklarda “kadından yana olmayan uygulamalar”a en fazla kolluk kuvvetlerinde ve ASPB'ye bağlı kurumlarda rastlanmıştır. Bu uygulamaların başında, 12 yaşından büyük oğlan çocuklarının sığınaklara alınmaması, sığınaklarda kalınan süre içinde gerekli sosyal desteğin verilmemesi, sığınak çalışanlarının olumsuz tutum ve davranışları, kadınların ŞÖNİM'den önce kolluk kuvvetlerine başvurmaya mecbur bırakılması, istasyon sığınaklarda yeterli desteğin verilmemesi yer almıştır. Yine sığınak kurallarının ve çalışanların yaklaşımlarının kadınlar üzerindeki etkisini araştıran uluslararası bir çalışmaya göre sıkı kurallar ve sert yaklaşımlar kadınların kendi seçimlerini yapabilme, kendi kararlarını alabilme ve sosyal destek kanallarına erişimlerini engellemekte ve kendi hayatları üzerindeki güç ve kontrol duygularını sınırlandırmaktadır (Gregory ve diğ. 2017).

Kadınlara sığınaklar üzerine yapılan çalışmalarda dikkat çeken önemli bir konu ise İlk Adım Merkezleri'nin zorlayıcı koşulları olmuştur. 2015 yılı araştırmasında görüşme yapılan kadınların İlk Adım Merkezleri ile ilgili eleştirileri genellikle merkezin temizliği ve personelin tavırlarıyla ilgilidir. İlk Adım Merkezi'nde kalmış kadınlardan biri birimde çalışan bir görevlinin kendisini bir daha içeri almamakla tehdit ettiğini anlatmıştır. Olumsuz değerlendirmelerde en temel etken,

birimin kalabalık ortamı ve olumsuz fiziki koşulları olarak belirtilmiştir. İlk Adım Merkezleri'nde kalma sürelerinin kısa olması nedeniyle sürekli bir dolaşım yaşanmaktadır. ŞÖNİM'in İlk Adım Merkezi'ne ve daha sonrasında sığınaklara yönlendirdiği kadınlar, çoğunlukla İlk Adım Merkezleri hakkında fiziki şartlarının problemlerini ve görevli personelin bazılarının olumsuz davranışlarını ifade etmişlerdir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2015).

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre katılan kadınların yarısı, sosyal hizmet uzmanının ve psikologun kendilerini dinleme, sorunları çözme sürecindeki çabalarını mesleki yardım olarak algılamaktadırlar. Diğer yarısı ise sosyal çalışanların ya da psikoloğun görüşmelerini kendilerini ve kurumu denetlemek ve düzeni sağlama amaçlı olduğunu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun kalan kadının meslek elemanlarını kendilerinin üstünde hiyerarşik bir durumda olan, düzeni sağlayan bir bekçi ya da polis gibi algılamasına sebep olabileceği düşünülmüştür. Yine aynı araştırmada sığınakta kalan kadınlar ev ortamından farklı, altlı üstü ranza tipi yatakların olduğu kalabalık odalarda herkesin birbirine yabancı, uzak, çekingen kaldığı bir mekanda olmaktan ötürü üzüntü ve yalnızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Aynı araştırmada kadınların sığınakta yetersiz buldukları destekleri ise; sığınanın fiziksel koşulları, yemekler, ev, iş, sağlık konularındaki ihtiyaçların karşılanması, çocuklara sunulan hizmetler, personel azlığı, sosyal aktiviteler şeklinde sıralanabilir (Yıldırım 1998). Sığınakta kalan kadınlarla yapılmış daha güncel bir çalışmada ise sığınaklardan memnun olmayan kadınların %37'si memnuniyetsizlik nedeni olarak sığınakların kalabalık olması, çalışanların ilgisizliği ve kötü muamele öne çıkmaktadır. Yine sığıntan memnun olmadığını ifade eden kadınların %25'i sığınanın anlamını "kapalı cezaevi" olarak tanımlamaktadır (Sallan-Gül 2011).

Mor Çatı'nın İzleme Raporu'na göre (2016); İlk Adım Merkezleri'ne kalan kadınlar, telefonlarına el konulduğunu, sadece belli saatlerde telefonla görüşmelerine izin verildiğini belirtmişlerdir. İlk Adım Merkezleri'nin kadınlar tarafından "toplama merkezi" olarak tanımlanması dikkat çekmiştir. Bu tanımlı çalışanların da kullandığını ileten kadınlardan bazıları, bu birimlerin aslında kadınların sığınakta kalmalarını engellemeye yönelik "geri gönderme merkezleri" olduğunu düşündüklerini paylaşmışlardır. Ayrıca İlk Adım Merkezleri'nin fiziksel koşullarının olumsuzluğu ve

Çalışanların kötü davranışları nedeniyle birçok kadının kendini çaresiz hissederek şiddete maruz bırakıldıkları ortamlara geri döndükleri görülmüştür.

Kadınların sığınak deneyimleri üzerine yapılan bir çalışmaya göre; bazı kadınlar bağımsız STK'lar tarafından yürütülmeyen sığınaklarla ilgili sorunlarını dile getirmişlerdir. Bu sığınakların hem kadınlara hem erkeklere aynı anda hizmet verdiğini hatta kimilerinin şiddet uygulayan erkeklere de destek sağladığını belirtmişlerdir. Bu tür sığınaklarda çalışan kişilerin kadına yönelik şiddetle ilgili toplumsal cinsiyet yaklaşımları olmadığı, kadınların güvenliğini gzetmediklerini hatta şiddet faili olan erkeklerin sığınak ziyaretlerine müsaade edildiğini bildirmişlerdir. Aynı zamanda bu sığınakların güçlendirici yaklaşımdan uzak olduğunu, kadınların sığınma ihtiyacı olup olmadığına bile kendilerinin karar veremediklerini belirtmektedirler. Yine bu sığınakların 7-24 hizmet vermediğini, çalışanların erkek çalışanlar da dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet yaklaşımları olmadığı için kadınlara desteklemedikleri hatta mağdur suçlayıcı şekilde davrandıklarını belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmaya göre; kadınların kurallardan en çok giriş-çıkış saati kısıtlamaları, sokağa çıkma yasağı, çocukların disiplini ve sığınağın gündelik işleri ile ilgili kurallara uymakta zorlandıkları belirtilmiştir. Bazı kadınlar bu uygulamaların kendilerini şiddet ilişkisinde yaşadıkları baskıyı, bunalmışlık halini ve endişeyi yeniden hissettirdiğini belirtmiştir (Lyon ve diğ. 2008).

2. AMAÇ

Literatürde var olan araştırmaların da gösterdiği gibi; sığınak modellerinin yarattığı değişkenlerin (fiziksel koşullar, kurallar, işleyiş, personelin yaklaşımı, destek hizmetleri vb.) kadınların güçlenme ve iyileşme süreçlerine paralel olarak ruh sağlıklarına etkileri olduğu düşünölmektedir. Örneğin hiyerarşik yapılanmış ve sıkı kuralları olan sığınakların kadınların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkisinin (retravmatizasyon, kontrol duygusunun ve otonominin kaybı, denetim, şiddetin tekrarlanması) olduğu görölmektedir. Bu tür kural ve uygulamaların kadınların güçlenme sürecine ket vurduğu düşünölmektedir. Kuralların sıkı olmadığı, personelin yargılayıcı değil destekleyici olduğu ve feminist yaklaşımla yürütölen sığınak modellerinde ise kadınların bağımsızlık, hayatları üzerinde kontrol ve gelecek umudunun arttığı görölmektedir. Sığınak modellerinin kadınların şiddet travması sonrası güçlenme sürecine etkisine dair yaşadığı deneyimlerinin aktarılması çok önemlidir. Bu araştırmada; kadın sığınağı modellerinin işleyiş şekillerinin, kurallarının, destek hizmetlerinin, personelin yaklaşımının şiddete maruz bırakılmış kadınların ruh sağlığına olumlu ve olumsuz etkilerinin tartışılması ve sığınak modellerinin kadınların şiddet travması sonrası sığınaktaki güçlenme sürecine dair yaşadığı deneyimlerin aktarılması amaçlanmaktadır. Türkiye literatüründe bu konuda var olan çalışmaların güncellenmesi gerektiği düşünölmektedir. Ek olarak hem dünya hem Türkiye literatüründe yapılan çalışmaların biraz daha geniş kapsamda ele alındığı; sosyal politikalar, sosyoloji ya da sosyal hizmetler odaklı olduğu görölmüştür. Bu çalışmanın hem güncelliği, hem kadınların anlatılarına dayanan nitel bir çalışma olması, hem de ruh sağlığı ve ruhsal travma odaklı yaklaşımı ile özgün bir çalışma olduğu düşünölmektedir. Araştırma sonuçlarının gelecekte kadın sığınağı modellerinin ve şiddete maruz bırakılmış kadınlara yönelik tasarlanan psikososyal destek yöntemlerinin feminist perspektifle geliştirilmesi açısından faydalarının olacağı düşünölmektedir. Bu çalışmanın özellikle kadına yönelik şiddet literatüründeki sığınak tartışmalarına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Araştırma İstanbul'un çeşitli ilçelerinde daha önce şiddete maruz bırakıldığı için sığınaklara başvurmuş ve orada en az 3 aylık süre ile kalmış ve en az 3 ay önce sığıntan ayrılmış olan 8 kadınla 15 Mart - 15 Mayıs 2018 tarihleri arasında yürütülmüş nitel bir çalışmadır. Araştırmanın ana hattı nitel çalışma için yapılan derinlemesine görüşme çıktıları olurken, araştırmaya katılan 8 kadına ek olarak 2 kadınla daha olmak üzere toplamda 10 tane kadınla yapılan nicel çalışmanın verileri ise destekleyici olarak kullanılmıştır.

3.2. Araştırma Yerinin Seçimi

Katılımcılara kişisel iletişim ağları ve kadına yönelik şiddetle ilgili destek çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ulaşılması planlandığı için yarı yapılandırılmış derinlemesine yüz yüze görüşmelerin yapılabilmesi ve daha geniş bir sayıya ulaşılabilmesi adına araştırma yeri İstanbul olarak belirlenmiştir.

3.3. Araştırma Evreni

Araştırma İstanbul'un çeşitli ilçelerinde daha önce şiddete maruz bırakıldığı için sığınaklara başvurmuş ve orada en az 3 aylık süre ile kalmış ve en az 3 ay önce sığıntan ayrılmış olan 8 kadınla 15 Mart - 15 Mayıs 2018 tarihleri arasında yürütülmüş nitel bir çalışmadır. Araştırmaya katılan 8 kadına ek olarak 2 kadınla daha olmak üzere toplamda 10 tane kadınla yapılan nicel çalışmanın verileri ise destekleyici olarak kullanılmıştır.

Çalışmaya katılan kadınlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), belediyelere ve sivil toplum kuruluşuna ait sığınaklarda kalmış olan kadınlardan oluşmaktadır. Sığınaklarla ilgili araştırma çalışmalarında sığınağa giriş izinlerinin hem gizlilik hem de bürokratik süreçleri anlamında zorluklar bulunmaktadır. İkinci olarak; sığınaklarda yapılan çalışmalarda, kadınlar araştırmacıyı çalışanlardan biri olarak algılamanın etkisiyle "nankörlük ve saygısızlık" yapmış olmamak ya da sığıntan çıkarılacağından endişe ettiği için gerçek düşüncelerini ifade etmekten çekinebilecekleri düşünülmüştür. Literatürdeki benzer araştırmalar da bu sınırlılıklara sıkça yer vermişlerdir. Ayrıca kadınların sığınakta kaldıkları esnadaki duygu durumları ile sığınak süreçlerini sağlıklı ve tarafsız değerlendirmeleri güçleşmektedir. Görüşme yapılan kadınların çıkışları üzerinden bir

süre geçmiş olacak ve bu nedenle sığınak süreçlerini daha farklı bir bakış açısıyla değerlendirebileceklerdir. Bütün bu sebeplerden ötürü sığınaktan çıkmış ve bir süredir sığınak dışında hayatını sürdüren kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gönüllülere; kadına yönelik şiddetle ilgili destek çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşları, kurumlar ve kişisel iletişim ağları aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmacının kendisi de daha önce ve güncelde sığınak çalışması içerisinde yer aldığından dolayı katılımcılara ulaşım imkanı sağlanmıştır.

3.4. Araştırma Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

3.4.1. Bağımlı Değişkenler

Sığınakta kalmış olan kadınların ruh sağlığına dair olumlu ya da olumsuz duygusal ve davranışsal göstergeler (güçlenme, hayata ve geleceğe karşı umut, güvenlik ve kontrol hissi, özgüven ve otonomi, çaresizlik, suçluluk, re travmatizasyon)

3.4.2. Bağımsız Değişkenler

Kaldıkları sığınak modeline dair uygulamalar; kurallar, işleyiş, çalışan personelin yaklaşımı ve davranışları, psikososyal destek

3.5. Araştırmada Kullanılan Araç ve Gereçlerin Tanımlanması

3.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik Bilgi Formu'nda; yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sayısı, çalışma durumu, gelir düzeyi, psikolojik ve psikiyatrik durumu, aldığı ya da almakta olduğu psikososyal ya da maddi destekler, kaldığı sığınakla ilgili bilgi ve orada aldığı desteklerle ilgili 21 adet soru bulunmaktadır. (EK 1)

3.5.2. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme soruları 3 bölümden (Sığınak Öncesi, Sığınak Esnası ve Sığınak Sonrası) toplamda 14 sorudan oluşmaktadır. Sorularda sığınak öncesi süreçte yaşananlar, başvuru sürecine; esnası bölümünde işleyiş, kurallar, personelin yaklaşımı ve alınan desteklere bağlı hissedilen duygulara ve izlenimlere, sonrasında ise günceldeki duygu durumuna ve yaşam koşullarına yer verilmiştir. Kadınlarla telefonda yapılan ön görüşmelerde çalışmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır. Görüşmeyi kabul eden katılımcılarla uygun ortamlarda görüşmeler ayarlanmıştır. Görüşmelerin 5 tanesi kadınların evlerinde, 3 tanesi ise dışarıda uygun görülen kafelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların bilgisi ve onayı dahilinde ses kayıt

cihazı ile kaydedilmiştir. Yapılan görüşmeler ortalama 50-60 dakika arasında gerçekleşmiştir. Kaydedilen görüşmeler, daha sonra deşifre edilerek analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan kadınlardan bazıları birden fazla sığınak deneyimi yaşamıştır. Bu nedenle görüşmelerde bütün deneyimlerine bir arada yer verilmiştir. (EK 2)

3.5.3. Sığınak Değerlendirme Anketi

Sığınak değerlendirme anketi çalışmanın ana eksenine doğru orantılı olarak kalınan sığınaktaki yaşam koşulları, kurallar, personelin yaklaşımı, destek uygulamaları ve toplu yaşama dair 23 ifadeyi ve 1 açık uçlu soruyu içermektedir. Anket hazırlanırken literatür kısmında yer alan araştırmaların ölçeklerinden ve özellikle “Sığınaklar Nasıl Olmalıdır?” bölümünde yer alan ilkelerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Anketteki 23 ifadenin cevap bölümü 0 puan “Hiç Katılmıyorum”, 10 Puan ise “Tamamen Katılıyorum” ifadesine karşılık gelecek şekilde 10’lu Likert şeklinde hazırlanmıştır. Sığınak Değerlendirme Anketi’nde pozitif ve negatif ifadeler bir arada yer aldığından total puan hesaplanmamıştır. 10’luk Likert tipi ölçekte 5 ve 5’in altı ifadeye katılmama; 5’in yukarısı ise ifadeye katılma olarak kodlanmıştır. Katılım şiddeti ise tüm kadınların 10’luk sistemde tercih ettikleri puanların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçek kadın çalışmaları alanında uzman bir psikolog ve psikiyatrist tarafından hazırlanmış, cümlelerin anlaşılabilirliğini test etmek için 10 kişi ile pilot çalışması yürütülmüştür. Yapılan pilot çalışma sonrası ifadeler revize edilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları devam etmektedir. Sığınak Değerlendirme Anketi uygulamasında birden fazla sığınak deneyimi olan kadınların en fazla süre kaldıkları sığınağı bazı alınarak yanıtlamaları sağlanmıştır. (EK 3)

3.6. Alınan Etik Kurul Onayının Yeri ve Numarası

Etik kurul onayının yeri: Kocaeli Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu.
Etik kurul onayının tarihi ve numarası: 07.03.2018/KOGOEK4.15

3.7. Veri Çözümlemesi

Kadın araştırmaları; kadınların kendileri için ve kendileri adına bilgi üreterek bir bilgi teorisi oluşturmaları amacıyla ortaya çıkmıştır (Çakır 2015). Feminist araştırmalar; feminist bir bakış açısı ile toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanır ve hayat deneyimlerini kullanmaktadır. Çünkü bütün deneyimler; pratik, söylem ve

yorumlama sürecinden geçmektedir. Bu nedenle iktidar ve tahakküm ilişkilerini anlamak açısından gündelik deneyimler çok değerlidir. Ancak feminist araştırmalar için, keskin yöntemsel kurallar bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak toplumsal gerçeğli derinlemesine anlama çabası nedeniyle nitel yöntem ve tekniklere ağırlık verilmekte, ancak nitel ve nicel teknikler bir arada da kullanılabilir. Yöntem olarak en sık derinlemesine görüşme, katılımcı gözlem, odak grup görüşmeleri kullanılmaktadır (Öztan 2015). Çünkü feminist araştırmalarda araştırmaya katılanların kendilerini ifade edebileceğli, deneyim, duygu ve düşüncelerini rahatça paylaşabilecekleri görüşme tekniklerinin kullanılması tercih edilmektedir. Geleneksel araştırma yöntemlerindeki “nesnellik” vurgusu yerine, feminist araştırmalarda öznellik ve öznel deneyimler vurgusu ön planda tutulmaktadır (Kümbetoğlu 2008). Her kadının şiddet ve sonrasında sığınak deneyimi biriciktir. Özellikle kadın çalışmalarında deneyimlerin öznelliğini detaylıca dinlemek ve kadın anlatılarından yola çıkmak için nitel yöntemleri kullanmak çok önemli bir rol oynamaktadır.

Yüz yüze yapılan görüşmelerde sorulara gelen yanıtlar ses kaydı yoluyla deşifre edilmiştir. Konu hakkında kategoriler ve temalar belirleyebilmek için veriler çalışılabilir küçük parçalara ayırabilmek için göze çarpan kelimeler, ifadeler ve olaylar kodlanmıştır. Elde edilen kodların bir kısmı temel kodlar bir kısmı da temel kodlara bağılı alt düzey kodlar olarak ele düşünölmüştür. Veriler kodlandıktan ve kısa cümlelerle özetlendikten sonra kategoriler arasındaki ilişkileri belirlenerek ana kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Ardından betimsel analiz yoluyla belirlenen temalara göre oluşturulan kategoriler ve alt kategoriler yorumlanmıştır. Her ana ve alt kategoriye uygun alıntılar verilen kodların yardımıyla seçilerek betimsel analize eklenmiştir.

Bu çalışmanın ana eksenini sığınaklarda kalmış 8 tane kadınlar yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerin betimsel analizine dayanmaktadır. Ancak çalışmaya ek olarak derinlemesine görüşme yapılan 8 kadına 2 kadın katılımcı daha eklenerek toplamda 10 kadın ile Sığınak Değerlendirme Anketi yapılmıştır. Sığınak Değerlendirme Anketi’nde pozitif ve negatif ifadeler bir arada yer aldığından total puan hesaplanmamıştır. 10’luk Likert tipi ölçekte 5 ve 5’in altı ifadeye katılmama; 5’in yukarısı ise ifadeye katılma olarak kodlanmıştır. Katılım şiddeti ise tüm kadınların 10’luk sistemde tercih ettikleri puanların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçek

kadın çalışmaları alanında uzman bir psikolog ve psikiyatrist tarafından hazırlanmış, cümlelerin anlaşılabilirliğini test etmek için 10 kişi ile pilot çalışması yrtlmştir. Yapılan pilot çalışma sonrası ifadeler revize edilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları devam etmektedir. Bulgular bölümünde nitel ve nicel bulgular uygunluklarına göre eşleştirilmiş ve beraber tartışılmıştır. Bu nedenle çıkan sonuçlar betimsel analizde çıkan ana temalar ve kategoriler üzerinden ele alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Araştırmaya Katılan Kadınların Sosyodemografik Özellikleri

Çizelge 4.1. Araştırmaya katılan kadınların (s=8) sosyodemografik özellikleri.

Özellikler	Ortalama
Yaş	35.88 (26-41)
Çocuk sayısı	1,63 (1-2)
Sığınak Talebi Sayısı	1.88 (1-5)
Kalış Süresi (Ay)	6.17(1.5 – 18)

Özellikler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Eğitim Durumu		
İlkokul	2	25.0
Ortaokul	3	37.5
Lise	2	25.0
Yüksekokul/Üniversite	1	12.5
Medeni Durum		
Bekar	2	25.0
Boşanmış	5	62.5
Boşanma sürecinde	1	12.5
Kiminle Yaşıyor		
Eşi ve çocukları	1	12.5
Çocuklar	7	87.5
Çalışma Durumu		
Tam Zamanlı	4	50.0
Günelik	3	37.5
Ev Kadını	1	12.5
Toplam Gelir		
0-999 TL	2	25.0
1000-2999 TL	6	75.0
Sosyal Güvence		
Var	4	50.0
Yok (Genel Sağlık Sig.)	4	50.0
Maddi Destek		
Maddi Destek (Kurumsal)	6	75.0
Maddi Destek (Aile/Arkadaş)	1	12.5
Yok	1	12.5
Psikososyal Destek		
Evet	4	50.0
Hayır	4	50.0
Psikiyatrik Tanı		
Evet	2	25.0
Hayır	6	75.0
İlaç Kullanımı		
Hayır	8	100.0
Psikolojik Destek		
Evet	8	100.0

Çizelge 4.1.(devamı)

Özellikler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Sığınaktaki Destekler		
Psikolojik		
Evet	5	62.5
Hayır	3	37.5
Hukuki		
Evet	5	62.5
Hayır	3	37.5
Sosyal		
Evet	3	37.5
Hayır	5	62.5
Maddi		
Evet	4	50
Hayır	4	50
Sağlık		
Evet	4	50
Hayır	4	50
Eğitim		
Evet	3	37.5
Hayır	5	62.5

Çizelge 4.1’de araştırmaya katılan kadınların sosyodemografik bilgileri verilmektedir. Bulgulara göre, araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması 35.88’dir. Eğitim düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların çoğu ortaokul (%37.5) mezundur ve boşanmıştır (%62.5). Kadınların 7’si (%87.5) çocuğu ya da çocukları ile yaşamaktadır. Kadınların sadece yarısı tam zamanlı bir işte çalışmakta, 37,5’i ise gündelik işlerde çalışmaktadır. Kadınların aylık gelir durumu incelendiğinde %75’inin aylık gelirinin 1000-2999 TL olduğu bulunmuştur. Kadınların sadece yarısının sosyal güvencesi bulunmaktadır. Kadınların 6’sı (%75) kurumsal maddi destek, 4 tanesi (%50) ise kurumsal sosyal destek (danışmanlık) aldığını belirtmiştir. Kadınların 2 tanesinin geçmişte psikiyatrik tanı alma ve ilaç kullanma durumu olmuştur. Güncel olarak hiçbirisi ilaç kullanmamaktadır. Çalışmaya katılan kadınların hepsi daha önce en az 1 kere bir psikolog ile görüşme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların sığınak talep etme sayısı 1 ile 5 arasında değişmektedir. Kadınlardan 3 tanesi birden fazla kez sığınak talebinde bulunmuş ve çeşitli sığınaklarda kalmışlardır. Bu çalışmada 5 defa ASPB, 8 defa belediye ve 2 defa da STK’ya ait sığınak başvurusu ve deneyimi paylaşılmıştır. Çalışmaya katılan kadınların sığınaklarda ortalama kalış

süresi 6.17 ay olarak hesaplanmıştır. Bu süre 1.5 ay ve 18 ay arasında değişkenlik göstermektedir. Kadınların sığınaklarda aldıkları destekler incelendiğinde; en sık olarak psikolojik (%62.5) ve hukuki (%62.5) destek aldıklarını; yarısının ise maddi ve sağlık desteği aldıkları görülmüştür. Sosyal destek sorusunu ise kadınlar; iş imkanı, kurs ve gelecek planı şeklinde değerlendirmiş ve sadece 3 tanesi (37.5) bu desteği aldıklarını belirtmişlerdir.

4.2. Nitel ve Nicel Analiz

Katılımcılara, görüşmelerin yapıldığı tarih sıralamasına göre; G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8 kodları verilmiştir. Katılımcıların güvenlik ve araştırmaya rahat katılmaları açısından kaldıkları sığınaklarla ilgili detaylı bilgiler anonim tutulmuştur. G1; 34 yaşında, eşinden boşanmıştır ve 2 çocuğu bulunmaktadır ve tam zamanlı çalışmaktadır. Bir belediye sığınağında 4 ay süre ile kalmıştır. G2; bekar ve 2 çocuğu ile yaşamaktadır ve çalışmamaktadır. Daha önce bir belediyenin sığınağında 14 ay süreyle kalmış, ancak ondan sonraki süreçte çeşitli illerde 3 farklı İlk Adım Merkezi'nde kısa süreli kalmıştır. G3; 36 yaşında, boşanmış ve 2 çocuğu ile yaşamaktadır. Gündelik temizlik işlerine gitmektedir. Daha önce yalnızca bir belediyenin sığınağında 3 ay süre ile kalmıştır. G4; 41 yaşındadır, boşanmıştır ve 2 çocuğu ile yaşamakta, tam zamanlı bir işte çalışmaktadır. Önceki süreçte yalnızca bir belediyenin sığınağında 3 ay süre ile kalmıştır. G5; 39 yaşındadır, eşinden boşanmıştır ve bir çocuğu ile yaşamaktadır. Tam zamanlı olarak çalışmaktadır. 7 ay süre ile ASPB'ye bağlı bir sığınakta kalmıştır. G6; 40 yaşındadır ve boşanmıştır. 1 tane çocuğuyla yaşamakta ve gündelik işlerde çalışmaktadır. Yalnızca bir defa 1,5 sene süresince bir STK'ya ait sığınakta kalmıştır. G7; 37 yaşındadır ve bekar. Çocuğu ile birlikte oturmakta ve gündelik işlerde çalışmaktadır. Daha önce sırasıyla ASPB'ye ait bir sığınakta 3 ay, belediyeye bağlı bir sığınakta 7 ay, yine başka bir belediyeye bağlı sığınakta ise 7 ay süre ile kalmıştır. G8 ise 37 yaşındadır ve boşanma sürecindedir. 2 çocuğu ile birlikte yaşamakta ve tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Sırasıyla; ASPB'ye ait bir sığınakta 1,5 ay, yine bakanlığa ait bir sığınakta 1 ay, bir belediyeye ait sığınakta 2 ay, başka bir belediyeye ait sığınakta 7 ay ve son olarak bir STK'ya bağlı sığınakta 9 ay süreyle kalmıştır.

Derinlemesine görüşmelerin deşifre edilmiş metinlerinden yola çıkarak gerçekleştirilen betimsel analizde öne çıkan temalar üzerinden; güçlenmeye dair

deneyimler, psikososyal destek, baskı ve denetim, olumsuz duygular, re travmatizasyon olarak 5 ana kategori ve çeşitli alt kategoriler belirlenmiştir. Nicel veriler ise betimsel analizde belirlenen kategorilerle eşleştirilerek destekleyici olarak verilmiştir.

4.2.1. Güçlenmeye Dair Deneyimler

Kadınlar sığınakta kaldıkları dönemden bahsederken “güçlenme” şemsiyesi altında ele alınabilecek bazı konuları vurgulamışlardır. Kadınların anlatılarından yola çıkıldığında bu ana kategorinin güvenlik ve güvende hissetme, bağımsızlık hissi ve özgüven, kendi kararlarını alabilme ve dayanışma olarak 4 alt kategorisi bulunmaktadır.

4.2.1.1. Güvende hissetme

Görüşülen kadınlar arasından 3 tanesi sığınakta yaşadıkları olumlu ya olumsuz deneyimden bağımsız olarak sığınakta kendilerini şiddet ortamından uzaklaştıkları, can güvenliği risklerinin azaldığı ve en azından kurumsal bir yerde kalıyor oldukları için güvende hissettiklerini doğrudan dile getirmişlerdir.

G1: “Güvenilir bir yer olması. En azından biliyorsun ki orası hani resmi bir kurum. Çocuklarımı bırakıp işe gidebilirim. Arkamda kaygı bir şey olmadan.”

G5: “Ben kendi adıma, iyi ki de gitmişim. Neden iyi ki de gitmişim ? Bir kimseye eyvallahım yoktu. Ama can güvenliğim de yoktu. Hakikatten can güvenliğim yoktu. Her gün ‘Acaba şimdi, ne zaman öldürecek bu adam?’...Hiç pişmanlık yaşamadım.”

G8: “Beni artık kimse dövemeyecekti o gittiğim yerde. Evet belli kurallar vardı ama bizim evde daha korkuncu vardı.”

4.2.1.2. Bağımsızlık hissi ve özgüven

Kadınların 5 tanesi sığınakta kaldıktan sonra oradaki deneyimlerinin onların bağımsız hareket edebilme ve buna bağlı olarak bir şeyler başarabileceklerine dair inançlarının artmasıyla özgüven kazandıklarını; isteklerini ya da istemedikleri durumları daha rahat dile getirebildiklerini ve çevrelerine karşı tutumlarının da değiştiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sığınakta kalmanın kendilerine bir özgürlük alanı tanıdığını ve buna bağlı olarak kendilerini daha güçlü hissettiklerini ve geleceğe dair umutlarının kendi

başlarına bir şeyler başarabileceklerini görmeleri nedeniyle arttığını ifade etmişlerdir.

Buna ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 6 tanesi "Sığınakta kalırken hayatımın kontrolünü elime aldığı hissettim" ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 5,7 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur.

Ayrıca bu başlığa paralel olarak "Sığınakta kalmaya başladıktan sonra geleceğe dair umudumun arttığını hissettim" ifadesine 5 kadın katılırken, diğer 5 kadının katılmadığı görülmüştür. Kadınların bu ifadeye katılım şiddeti ise 5,8 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur. Yine ankette yer alan "Sığınağa yerleştikten sonra kendimi daha güçlü hissettim" ifadesine 8 kadın katılım göstermiştir. Kadınların bu ifadeye katılım şiddeti ise 7,5 olarak hesaplanmıştır.

G1: "Her şey tam dört dörtlük olmuyor ama hani en azından birikim yapma şansınız oluyor oradan eve çıkıp kendi ayakları üzerinde durmak için bir imkan sağlıyor...Kadınlar isterlerse her şeyi yapabilirler. Sadece kadınlara biraz özgüven vermek gerekiyor, kendilerine yaşam alanı sağlamak gerekiyor. Ailelerinden ayrı, herkesten ayrı, mantıklı düşünebilecekleri, mantıklı karar alabilecekleri, böyle mutlu oldukları bir ortam sağlanırsa çok daha mantıklı kararlar alıp, hiçbir engel tanımayacaklarına inanıyorum ben...O süreçte yapabileceğim en mantıklı şey buydu. Yaptım, her şey yolunda da gitti. Yani iyi ki yapmışım kimseye muhtaç olmadan kendi ayaklarım üzerinde kalabildim. Evet. Şimdi onlara hayır diyebiliyorum. Hayır böyle diyebiliyorum. Beni olduğum gibi kabul etmeyi öğrendiler. Hiçbir şekilde benim üzerimde ya da çocuklarımda üzerinde biz senin için de böyle yaptık, bu hakkımız var diyemiyorlar. Ben kendi çabamla geldim. Ben hayır diyebildim ama onlar yapsaydı biz de senin için bunu yaptık, çocuklarına baktık, işte senin için böyle yaptık, nankörsün gibi hakaret boyutlarına varan söylemler olacaktı. Ben bunu yediremezdim kendime. Özgürlük alanı sağladı, kendime dair bir hayatım oldu, kendi ayaklarım üzerinde durabileceğimi onlara gösterdim. Daha mutlu, daha çocuklarımı özgür yetiştireceğim bir ortam sağladı bu bana."

G3: “Çok fazla böyle bir yere gidemiyordum hani uzak yerlere, böyle kendi çevremde şey yapıyordum. Orada mesela X Hanım şuraya gidip avukatla görüşmen gerekiyor demişti. Ben de ilk defa kendi başıma bir şey yapacaktım çocuklarla birlikte. Orada onu başarı ile yaptım ve orada kendime güvendim mesela. Hani artık çocuklarla kendim, tek başıma rahatım, tek başıma da bir şeyler yapabilirim diye güven geldi açıkçası.”

G4: “Ben iyi ki gitmişim yani gitmeseydim bu ana gelemedim ben. Çünkü ailemde çok baskı vardı boşanma kararıyla. Çünkü senelerce baskı uyguluyorlardı bana. Geçineceksin. Seni mecbur hissettiriyorlar. Ben de hani bunu kanıtlamak amaçlı o şekilde kanıtladığım için de pişman değilim.”

G6: “Konuşmayı beceremiyordum, iki lafı bir araya getiremiyordum. Çok korkuyordum, aşırı derecede. Bir telefon, mesaj gelsin benim şeklim değişiyordu. Tamam ben, ne olursunuz beni burada saklayın, şey yapın. Hani ben bir sürü şey anlatıyorum, kolay gibi geliyor ama onların sayesinde kolay olduğunu anlıyorum. İşte öyle şeyler. Mesela bana bir şey konuşuyorlar, ben seni dilemek istemiyorum deyip, telefonu kapatabiliyorum artık...”

G7: “Gittiğimde pişman olmadım. Allaha çok şükür evimi kurdum. Benim için daha çok güzel oldu. Belki ezilirdim belki daha çok yıpranırdım belki ne bileyim daha çok kötü şeyler de yaşayabilirdim ama çok şükür önümü görmeye sağladı.”

4.2.1.3. Kendi kararlarını alabilme

Kavramsal kısımda da tartışıldığı üzere; şiddet gibi yaşanan travmatik olaylarda kadınların kontrol duygusu zedelenmektedir. Bu duygunun geri kazanımı ve kadınların kendi hayatları üzerinde kontrolü ele alabilmesi için kendi kararlarını verebilmeleri çok önemlidir. Ancak sığınaklardaki bazı kurallar ya da personelin tutumu kadınların kendi kararlarını alabilmelerini zorlaştırmaktadır. Görüşülen kadınlardan 3 tanesi bu anlamda yaşadığı zorluğu dile getirmiştir. Kadınlar özellikle çocukları ile ilgili konularda personelin konuya çok müdahil olduğunu dile getirmişlerdir. Sığınakta kendi kararlarını alabildiğini belirten kadınlardan 2 tanesi ise sığınakta kendi kararlarını alabildiğini, personelin onlara sadece destek olduğu belirtmiştir.

Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 3 tanesi sığınakta kalırken kendi kararlarını alamadıklarını ifade ederken, 7 tanesi kendi kararlarını alabildiğini ifade etmiştir. Çalışmaya katılan kadınların kendi

kararlarını alabilme durumlarına katılım şiddeti 6,6 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur.

Ancak bunun yanı sıra ankette bulunan “Sığınakta kalırken sığınak çalışanlarının kararlarına saygı duyduklarını düşünüyorum” ifadesine katılım şiddeti 6,5 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur.

G3: “Ya kararlarımızı şöyle yani bize bir fırsat bile vermiyorlardı bence. Konuşmaya bile yani. Bir durum anlattığın zaman hemen bir şey arıyorlardı. Yani her şey onların dediği gibi olacak, yani onlar tamam oranın bir yöneticisi doğru ama yani bizi tümüyle yani hükmetmişlerdi. Yani ben burada çok üzülmiştim. Yani sanki cezaevinde gibiydik. Çünkü saat, uyku saatin, yatma, kalkma saatin, dışarıya çıktığın zaman istediğim yere gidemiyordum. Bir saat veriyorlardı. Bu saatte burada olmak zorundasın...Çocuklar için de öyle mesela, benim çocuklarım öğlen uykusu uyumuyor. Açıkçası alıştırmamıştım. Birazda büyük oldukları için mesela o saatte çocuk uyumuyorsa da çıkmayacak. Benimkilerde aksine çıkmak istiyordu. Çocuk yani onu bile gelip güvenlik uyarıyor. Yani ben bundan da çok rahatsız olmuştum.”

G5: “Olay oldu, benim kızımın akşam ateşi çıktı bir gün. Direkt aşağı reviri açtılar. Ağrı kesici şurup veriyorlar. Dedim ‘Ben çocuğun ne olduğunu bilmeden, çocuğu doktora götürmeden bu ilacı alamam. Arayın hemşire gelsin, ya da bizi götürün hastaneye.’ ‘Böyle bir ateşlenmeyle...’ dedi, ‘...çocuk hastaneye gitmez.’ Benim çocuğum işitme engelli. Ateşlenmesi yasak. Vücut direnç gösterdiği zaman, ateşlendiği zaman felç riski var. Bundan dolayı ateşlenmesi yasak. O an için acil bir şekilde öncelikle kulak, burun, boğazın müdahale etmesi gerekiyor.”

G8: “Hepimiz oynuyorduk ve benim kızım düştü ve yerden kalkamadı, ağlıyor. Ben hemen güvenliğe gittim dedim çok kötü. İşte hemen kaldıralım, bastıralım ama kalkamıyor çocuk. Ben diyorum ki ağlamaz normalde hani canı yanmazsa çocuğun. Çok canı yandığını söylüyor ve biz doktora gitmek zorundayız. Ya bir şey olmaz, bilmem ne, naz yapıyor falan. Çok ısrar ettim, ben bir ses duydum o düştüğünde dedim, yalan söyledim hani bir şey olmuş olabilir, ayağı kırılmış olabilir. Ben götürmek istiyorum, hastanede öğrenmek istiyorum. Bana işte dilekçe yazdırdılar, yok işte başıma gelecek her şeyden kendim sorumluyum falan diye. Araç yok dediler, ben kendim taksi tuttum ve hastaneye gittim. Kızımın ayağı kırılmış, tarak kemiği kırılmış. Ve benim hissettiğim, doktor kırık

dediğinde sevinç olmuştu. Ben kızımın ayağı kırıldığı için sevindim. Onlara, 'Bakın kırılmış' diyebileceğimi düşündüm.'

G4: "Yani tabi bazı konularda mesela boşanma kararı aldım onda yardımcı oldular. Baroya gönderdiler mesela noterlikten oraya gönderdiler mesela. O konularda yardımcı oldular."

G6: "Yok, olumlu yönde. Mesela ben bilemiyordum. Şunu nasıl yapsam, bunu nasıl yapsam. Onlarda tavsiyede bulunuyorlardı. Başka türlü bir şey yok. Ama kararlarını kendin alabiliyordun. Ona şey yapmıyorlardı."

4.2.1.4. Dayanışma

Yukarıdaki bölümlerde de belirtildiği gibi, sığınakların önemli işlevlerinden biri şiddete maruz bırakılan kadınlara sosyal destek kanalı oluşturması kadar, sığınak çalışanları ve orada kalan diğer kadınlarla dayanışma ilişkisi kurulması ve bu dayanışma ilişkilerinin kadınların güçlenme ve iyileşme sürecinde olumlu etkisinin olmasıdır. Sığınak deneyimi yaşamış kadınlardan 5 tanesi kalan diğer kadınlarla dayanışmaya dair olumlu deneyimlerini dile getirmişlerdir. Sığınakta tanıştıkları kadınların bazılarıyla kurdukları kalıcı arkadaşlık ilişkilerinden söz etmişlerdir. Ancak görüşme yapılan kadınlardan 2 tanesi ise dayanışma kurmanın zorlaştığı noktaları ifade etmişlerdir.

G1: "Kalabalık bir ortamda ve hani iyi iletişim kurduğun insan bir tane, iki tane de olabilir onların göz kulak olacağını düşünüyorsun hani o şekilde de bir rahatlık oluyor açıkçası."

G2: "Yani nasıl diyeyim uyum gösterdiğim insanlar da oldu, orada doğum yaptığım için hani bana el atan insanlar oldu, benim attıklarım oldu."

G3: "Mesela X. Orada onu tanımıştım. Bana çok iyi yaklaşmıştı. Ben de öyle. Bir onunla iyi anlaşmıştık diyebilirim. Şu anda hala görüşüyorum zaten. Yani dediğim gibi orada iyi ki tanıdım, iyi ki oraya gitmişim dediğim iyi yanım X'i tanımak diyebilirim."

G4: "Tabi ki farklı insanlar tanıyoruz, sonuçta şuan çok samimi olduğum bir arkadaş edinmiş oldum. Çocuklar için biraz kısıtlanıyordu ya hani çocuklar, o yüzden üzüliyordum biraz şey konusunda ama iyiydik yani arkadaşlarla. Yani personelle de yani. Bir kaç kişi haricinde iyiydik. X orada tanıştığım

arkadaşımdır. X ile artık şu anda birbirimize destek oluyoruz yani. Onun ihtiyacı olduğunda benim olduğumda birbirimize psikoloji şeyi gibi destek oluyoruz.”

G6: “Evet evet arkadaşlarım, evet çok iyi. Onlarla da güçlendiğimiz kadınlar bir arada. Arkadaşlarım ile hala görüşüyorum. Bağımızı koparmadık, seviyoruz birbirimizi. Hep insan olmaktan geçiyor. Onlar bize çok şey veriyor ama alabilen kadın alıyor, alamayan kadın da yine hayatını aynı şekilde devam ettirebiliyor.”

Feminist sığınak deneyimi olan bir kadın ise dayanışmayı güçlendirici çalışmalardan ve toplantılardan bahsetmiştir.

G8: “Mesela her hafta yaptığımız toplantılar vardı. Kadın toplantıları, anne toplantıları... 15 günde bir her biri. Birinde evin sorunlarını, ihtiyaçlarımızı beklentilerimiz, aramızdaki sorunları falan konuşuyorduk. Diğerinde sadece anneyi, anne olmayı konuşuyorduk. Sıkıntılarımızı, ihtiyaçları ilerde neler yaşayabileceğimizi falan konuşuyorduk. Arada her türlü geyiği kaynatmayı da sokuyorduk buna müsaade ediyorlardı. Kırk dakikalık toplantı bir buçuk saatte bitiyordu.”

Görüşme yapılan kadınlardan 2 tanesi ise; kalabalık yaşam koşulları, sığınaktaki kurallar ve işleyiş ve psikososyal desteğin yetersizliği nedeniyle dayanışma kurmanın zorlaştığı noktaları ifade etmişlerdir.

G1: “Her bir kadının ayrı bir psikolojik problemi ayrı bir sorunu var. Onlar anlatıyor onlara üzülüyorsun, kendini kıyaslıyorsun. Kadınların kendileri hakkında konuşmaları bile yasaktı. Kendi sorunlarını orada anlatmaları bile yasaktı. Kimse kimsenin neden oraya geldiğini, ne olduğunu doğru düzgün bilmiyordu bile. Bu da insanlarda bir güven problemi yaratıyor. Güvensizlik oluyor. Öyle olunca da gelecek kaygısı oluyor. Ne olduğunu bilmiyorsun, o insanın kim olduğunu bilmiyorsun, sana zarar verir mi, çocuğuna zarar verir mi?”

G5: “Her çeşit ve ruh haline ait kadınlar vardı. Aynı kafa dengi olan, birbirinin suyuna gidenler gruplaşma yaşıyordu. Bazen de bir bakıyorsun,...konuşmaları aile içindeki şiddet de. Bana bunu bunu yaptı, şunu şunu yaptı...Dertleşme... Sürekli aynı acıyı tekrar ediyorlar bilmeden, bilinç altlarında. Hep aynı acıyı gönderiyorlar...Destek alabilecekleri bir yere girmiş. Girmiş de kişi yok. Bu sefer kadınlar kendi kendilerine... ‘Şunu diyeydin, şunu deseydim, şunu

yapsaydın.’ Zaten sen de yapsaydın o halde olmazdın. Sen de başka şiddet mağdurusun.”

Sığınak Değerlendirme Anketi’nde de bu duruma paralel olarak 10 kadından 5 tanesi “Sığınakta kalan diğer kadınlardan kaldığım süre boyunca destek gördüğümü düşünüyorum” ifadesine katıldıklarını, 5 tanesi ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan tüm kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 5,2 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 8.0 bulunmuştur.

4.2.2. Psikososyal Destek

Sığınaklarda sağlanan psikolojik ve sosyal destekler kadınların güçlenme süreçlerinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu destek zaman zaman profesyonel bir destek olabileceği gibi, sığınakta çalışan herhangi bir personelin yaklaşımından doğru da deneyimlenebilmektedir. Ancak mevcut sistemde bütün sığınaklarda sosyal ya da psikolojik destekler personel yokluğu ya da uygun olmayan yaklaşımlar nedeniyle sağlıklı biçimde sağlanamamaktadır. Kadınlar sığınaklarda psikososyal destekle buluşabildikleri zaman olumlu deneyimler bildirmişler, ancak bu desteğin yokluğundan dolayı yaşadıkları sıkıntıları da ifade etmişlerdir. Bu nedenle bu kategori; olumlu deneyimler ve olumsuz deneyimler olarak 2 alt kategoriye ayrılmıştır.

4.2.2.1. Olumlu deneyimler

Görüşme yapılan kadınlardan 5 tanesi, sığınakta ya da sığınak aracılığıyla yönlendirilerek buldukları psikolojik ya da sosyal desteğin onların hayatında olumlu bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Hatta sığınak deneyimlerinin en olumlu tarafı olarak bu destekleri dile getirmişlerdir. Sığınak Değerlendirme Anketi’nde de bu duruma paralel olarak 10 kadından 6 tanesi “Sığınakta sunulan sosyal destek hizmetlerinin (psikolojik, danışmanlık, hukuki, eğitim) yeterli olduğunu düşünüyorum” ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 6,5 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur. Ayrıca ek olarak “Sığınağa girdiğim ilk anda personel tarafından olumlu karşılandım” ifadesine 10 kadından

7 kişi katılım göstermiştir. Bu ifadeye katılım şiddeti ise 6,1 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 10.0 bulunmuştur.

G2: “Aslında iyi tarafları oldu. Orada psikoloğumuzla görüştüm. Ben hani yeni girdiğimde hani derdimi anlattığım zaman gayet rahatladığımı, daha pozitif düşündüğümü, bazen zor zamanlarımda da gittiğim zaman daha rahat çıktığımı. Aslında daha önce hiç bir psikologla görüşmedim sadece kurumda görüştüm. O da bana gayet iyi geldi.”

G5: “O konuşma aşamasında benim ihtiyacım neyse onu bana yönlendirebilecek, kendi alt bilincimi uyandırıp da bana ‘Senin de buna ihtiyacın var’, benim dilimle bana ihtiyacımın ne olduğunu, hangi yoldan gitmem gerektiğini kendime sorarak, kendime danışarak hareket etmemi öğrettiler.”

G6: “Yani istediğimiz zaman gidip konuşabilirdik onlarla. Hani konuşamazsak da diğer kadınlar ile bir sorun yaşadık, mesela arayabiliyorduk, ben şöyle bir sorun yaşadım, bana yardım edebilir misiniz veya çok kötü hissediyorum kendimi, onlar evde yoklar, akşamları başımızda beklemiyorlardı, öyle bir güzellik vardı. Serbest bırakıyorlardı bizi. O zaman şey diyordum yani, arayıp konuşabiliyordum onlarla gece bile olsa. Hani ben çok kötüyüm, sizin ile konuşmak istiyorum, beni dinleyebiliyorlardı. Her şekilde...İlk başta hani şiddet gördüğümüz için psikoloğa yönlendiriyorlar...İşte çocuğum bile hayata tekrar yeniden tutundu yani...Ona da çok öğrettiler, iyi dokunmayı, kötü dokunmayı. Ben de biliyorum. Onu varabileceği tehlikelerden korumaya çalışıyorum. Ama hepsi buranın sayesinde oldu.”

G7: “Diğer desteklerden memnundum. Psikoloğu olsun diğer görevliler şeyler olsun memnundum. Hiç rencide olmadım. Benim resmim var orada hatta kilohuyum. Moralim yerinde olduğunda kilomu alıyorum. Orada kafam rahattı.”

G8: “Biz X ile hep bunları konuştuk. Psikolojimizi düzeltmek için, hayatımızı planlamak için...o görüşmeleri en verimli şekilde değerlendirmeye çalıştık. Bunu gerçekleştirdik, çok mutluyum bu yüzden yani daha verimlide olabilirdi ama yapabileceğimin en iyisini yapmaya çalıştım...Şiddetsiz iletişim diye bir kitap okuyorduk anne toplantılarında. Zaman zaman da dışarda. Ben o zaman şiddeti şu zannediyordum; dövemezsin bağıramazsın azarlayamazsın. O tür konuşarak bağırmalar gibi. Hayır diyememek de şiddetmiş mesela. Kendimize uyguladığımız şiddet de varmış. O kadar düşünemediğim şey varmış ki mesela. Şiddet neymiş yani ne kadar detaylı bir şeymiş ki...Herhangi bir soru

sorduğumda, cevabını benim bile bildiğim, emin olmadığım onların kesin olarak bildiği belki, mutlaka uzman biri ile görüşüp o uzmanla beni görüştürdüler.”

4.2.2.2. Olumsuz deneyimler

Görüşme yapılan kadınlardan 2 tanesi ise psikolojik destekle ilgili taleplerinin karşılanmadığını ve kendilerine herhangi bir yönlendirme yapılmadığını dile getirmişlerdir.

G5: “Ben dedim, ‘Burada psikolog var mı?’ . Dedim ‘Benim psikoloğa ihtiyacım var. Benim çocuğum buraya geldi, psikoloğa ihtiyacı var.’ Çünkü yeni bir hayata başlıyor. Kendi yatağını bırakmış, başka bir yatağa geçiyor. Başka bir yatak ne kadar sıcak olursa olsun ruhundaki soğukluğun gitmesi gerekiyor...Ama orada psikolog yoktu. Hemşiresi vardı.”

G8: “Psikolojik destekler ile ilgili benim başvurum oldu çünkü ben yeni antidepresan kullanmaya başlamıştım. İlacım da yanımdaydı, buna devam etmek istiyordum. Hani ölüm düşüncesi vesaire bahşetmişim ya, bunun tekrar etmesini istemiyordum. Ama sadece bir psikiyatra ‘Şu ilacı kullanıyorum’ demeye gitmiştik. Psikolojik destek talebimiz değerlendirilmedi. Büyük kızım kendine zarar veriyordu, kolunda sigara söndürmüştü. Bunu söyledim ve çocukla sadece kurumun psikoloğu bir kere konuştu. Sonra yine psikiyatra götürdüler. İşte ilaç verdiler ama benim kızım konuşmak istiyordu. Ve ben onunla konuşamıyordum...Mesela kızımın okul kaydını ben yaptım, nasıl yapacağımı bilmeden. Gizlilik kararım çıkmamış. Diyorum ki X hanım nasıl olacak, bilemiyorum diyor. Avukatınız ile görüşeceksiniz diyor. Hiç benimle görüşmediler, gelen hiçbir kadınla da görüşmüyorlar. Canları istediği zaman, ilk ben çıkış kararı verdiğimde giriş belgelerimi doldurdu X hanım ve o günün tarihi ile doldurdu. Yani oraya giriş yaptığım tarih ile doldurmuştu...Aynen, çıkış görüşmesiyle giriş görüşmesini bir arada yaptı. Hiç ilgilenmediler...”

Buna paralel olarak Sığınak Değerlendirme Anketi’nde; “Sığınakta kalırken sığınak sonrası hayatımı planlamak için yeterince destek alamadım” ifadesine 10 kadından 7 tanesi katılım göstermiştir. Tüm kadınların bu ifadeye katılım şiddeti ise 5,8’dir. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti 0 puandır. Ek olarak ankette yer alan “Sığınakta aldığım maddi desteklerin yeterli olduğunu düşünüyorum ifadesine 4 kişi katılım göstermiş, ifadeye katılım şiddeti ise 4,4 olarak hesaplanmıştır. Kadınlar sığınak sonrası

hayatlarını planlamada önemli bir etken olan maddi desteği yeterli bulmamaktadır.

4.2.3. Olumsuz Duygular

Yapılan görüşme ve anket çalışmasında güçlenmeye dair deneyimlerin yanı sıra kadınlar tarafından hissedilen olumsuz duygular da ön plana çıkmıştır. Sığınak deneyiminin kadınların ruh sağlığına etkilerini analiz edebilmek için duyguların değerlendirilmesi çok önemlidir. En yaygın olarak ifade edilen olumsuz duygulardan alt kategoriler belirlenmiştir. Bu ana kategori; suçluluk, kaygı ve korku, hayal kırıklığı, yalnızlık ve çaresizlik olarak 4 alt kategoriye ayrılmıştır.

4.2.3.1. Suçluluk

Yapılan görüşmelerde kadınların 5 tanesi sığınak deneyimleri boyunca sistemin, kuralların, sığınanın koşullarının, işleyişin ya da personelin yaklaşımları nedeniyle suçluluk duygusu hissettiklerini dile getirmişlerdir. Diğer bölümlere benzer şekilde burada da sık sık “cezaevi” vurgusu yapılmıştır. Kavramsal bölümde toplumsal cinsiyet temelli şiddetin duygusal etkileri içerisinde suçluluk ön planda tartışılmıştı. Sığınak deneyimleri de kadınların yaşadıkları şiddetle ilgili kendilerini suçlama durumunu tetiklediği ve arttığı düşünülmektedir.

G1: “Yani kaçıyormuşuz birilerinden gibi falan bir şey. Hep öyle bir baskı hissettim. Yani karşıdaki görevlilerin konuşmalarından hep onu hissettim... Sanki suçlu olan senmişsin, buraya gelmişsin gibi. Sanki sürekli kadınların bir hatası varmış gibi. Herkes bir suçlayıcı gözle bakıyor. Giriyorsun işte kapıda güvenlikle göz göze bile gelemesiniz, erkeklerle konuşamazsınız, kafanızı bile kaldırmayacaksınız, önüne bakıp yürüyeceksin... Ki zaten oraya giden kadın kendi ayağının üstünde durma derdinde, bir şey derdinde değil ki.”

G2: “İlk girdiğimde işte hani her tarafı kamerayla çevrili, hani bir tabelası falan yok, hani siyah camla kaplı bir yer. Ya ne bileyim sanki böyle karakoldaymışım gibi ya da ne bileyim, ya da bir polis ararmış gibi hisset..., hissi yarattı bana. Hani bir şey var mı ya da birine bir şey yapar mıyım gibi. Dediğim gibi o bir 5-6 ayı buldu diyebilirim. Böyle bir sıkıntı yaşadım. Ara ara umursamıyor gibi davransam da hani ister istemez sıkıntı yaratacak kadınlar da olabileceği için, hani çocuklarımızla aranma zor oluyordu. Kendime de yaşıyordum ama çocukların ki biraz daha üzülüyordum açıkçası. Neden hani onlar da aranıyor? Çünkü oğlum da soruyordu sürekli neden anne? Ben de kuralların böyle

olacağını, bazı insanların içeri başka şeyler soktuğunu, belki bize zarar verebileceklerini, belki bizim de yaptığımızı düşünebilecekleri için olduğunu anlattım.”

G5: “Sen mahkumsun. Sen suçlusun. Seni yeni bir hayata adım atarken desteklemesi gerekiyor. Bir mahkum gibi yaşıyor.”

G7: “...Evet çünkü niye, orada hani gece görevlisiydi, güvenlik de değildi. Böyle hani nedensiz bir şey, başkasının görevini yap dedi. Ben dedim bana ne, ben neden yapayım dedim, herkesin görevini ben niye üstleniyorum dedim. Ben kendi görevimi yapıyor muyum yapıyorum, insanlara karşı saygısızlık yapıyor muyum yapmıyorum. Bana diyor ki ‘Burada neden dolayı kaldığını hiçbir zaman unutma’. Öyle orada çok kötü oldum. Bayağı içime dert oldu.”

G8: “Eşyalarımız eldiven giyen personel tarafından didik didik arandı. Bir şeyimiz yoktu zaten, bir poşetimiz vardı, oradan gelen ikinci el birkaç kıyafetimiz vardı. Eldiven giymelerini çok yadırgadım, biz pis değiliz ki. Hastalık taşımıyoruz. Çok yadırgadım yani eldiven giymelerini. Kendimi kötü hissetmişim, o zaman işte sanki cezaevine girdiğimi düşündüm. Bir de araba ile götürdüler bizi ve götürecekleri yeri söylemediler. Oraya gidene kadar söylemediler, o beni çok üzmişti. Yolda ayrıldığımız arkadaşlarımız oldu, çeşitli yerlere bıraktıklarımız oldu ve en son biz indik, kimse nereye indiğini bilmeden indi ve oraya bizi bıraktılar ve gittiler.”

Bu bulgulara ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi’ne katılan 10 kadından 5 tanesi “Sığınak çalışanlarının söyledikleri bazı sözler benim maruz bırakıldığım şiddetle ilgili kendimi suçlamama neden oldu” ifadesine katılım göstermişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım şiddeti 5,2 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0 bulunmuştur.

4.2.3.2. Kaygı ve korku

Sığınakta kalan 5 kadın, kalabalık yaşam koşulları ve kaotik ortam, sıkı kurallar ve personelin sert yaklaşımı nedeniyle kaygı ve korku hissettiklerini dile getirmişlerdir.

G1: “Daha çok insana psikolojik baskı, daha mutsuz edici, daha böyle ay geride ne oluyor acaba tereddüdünde bırakan şeylerle gidiyorsunuz işe. Bu da mutsuz ediyor insanı. Şimdi bundan sonra ne olacak, ne bitecek, nasıl yaparım, nasıl ederim diye sürekli bir kaygı içerisinde oluyor insan.”

G2: “Gittim işte, ee şöyle bir şey kalabalıktı. Çok kalabalık zaten ilk adım. İlk gün odam olmadı hatta o kadar insan görünce falan korktum açıkçası.”

G3: (İlk Adım Merkezi için) “Bence daha kötüydü. Çünkü bayağı bir kalabalık zaten. Çok kalabalıktı. Çeşit çeşit insanlar vardı. Ne bileyim hani, nereye geldim ben, nereye düştüm diye düşündüm açıkçası. Tabi ki herkesin şeyleri var, sorunları var. Ondan sonra yani bilmiyorum çok değişik geldi. Ben hep zamanımı evde geçirdiğim için, dışarıyı hiç şey yapmadığım için çok garip geldi. Bilmiyorum ya çok tuhaftı. Temizlik konusunda da öyle. Yani mesela, bize, daha hiç bir şey bilmeden, bize temizlettiler her şeyi. Yine ilk banyo yaptırıyorlar falan. Başka kişiler ile kalıyorsun. Bilmiyorum hani ben zar zor uyumuştum açıkçası. Endişeliydim hani bir şey olur mu falan. Bilmiyorum ben açıkçası o ortamı hiç beğenmedim.”

G6: “Hani daha kadın, olduğum evden daha çok fazla kendimi yalnız hissedeceğimi düşündüm. O yüzden burayı da öyle düşündüm ben açıkçası. İlk başta korkmuştum, korkularımın gelemedi ama çok çaresiz kalmıştım. Dışarıda bir şekilde yaşamaktansa gittim buraya. İşte burada görüşmeci ile görüştüğümde ona korkularımın, hani dedim ki ben çok korkuyorum işte.”

G7: “Onlarda, ben hatta ilk başta çok korkmuştum böyle, kadınların kaldığı bir yer. Ben ilk arabaya bindiğimde çok korkmuştum acaba bu beni nereye götürüyor diye. Oranın görevlisiymiş meğer. Götürdü. Hani ben o günü hiç unutmayacağım. Yani ilk defa ben öyle bir yere gitmişim. Düşün ben ilk defa öyle bir yere gitmişim, yemek aldım, elimden tabaklar tak diye döküldü yani bir yerden bir titreme geldi içime. Hepsi bayandı ama bana zarar verecek mi, vermeyecek mi, orada çok tedirgin kaldım.”

4.2.3.3. Hayal kırıklığı

Görüşme yapılan kadınlardan 3 tanesi sığınakların hayal ettikleri ve düşündükleri gibi bir yer olmadığını, bu nedenle hayal kırıklığına uğradıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgulara ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılan 10 kadından 7 tanesi “Sığınağa gittikten sonra karşılaştığım ortam beni hayal kırıklığına uğrattı” ifadesine katılım göstermişlerdir. Çalışmaya katılan tüm kadınların ifadeye katılım şiddeti ise 6,0 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0 bulunmuştur.

G1: “Çok şaşırmıştım. Hiç öyle internette, gazetede ya da haberlerde söylendiği gibi bir yer değildi.”

G3: “Evde eşim bana bir baskı yapıyordu. Şunu yapmayacaksın, şuraya gitmeyeceksin, mesela bazen kızdığı zaman çocuk okula gitmeyecek. O yüzden ben kesinlikle yani orada da aynı diyebilirim, kendi eşimde gördüğüm sıkıntuların çoğunu orada da yaşadım. Başka düşünceyle gittim ama farklı şeylerle karşılaştım. Ne bileyim, bir iş ortamı olur diye düşündüm. Beni yönlendirirler orada mesela, öyle bir şey de yapabilirlerdi.”

G8: “Hani bana böyle gelmişti ama benim kadar kötü olmayan, ya da benim kadar kabullenmemiş birisi için geri dönüş nedenleri vardı. Zaten kötü yani. Bu mu yani kendimi kurtarmak için geldiğim yer, evim daha iyi yani en azından ayağımı uzatıp yatıyordum. Televizyonumu dizimi izliyordum, bu kadar azara maruz kalmıyordum falan.”

Ancak feminist ilkelerle yürütülen bir sığınak deneyimi yaşamış kadınlar biri ise; sığınaklarla ilgili daha önce çevresinden duyduklarından dolayı korktuğunu, ancak oraya gittiğinde bu korkularının yersiz olduğunu gördüğünü ve tahmin ettiğinden çok daha olumlu bir ortam ile karşılaştığını ifade etmiştir.

G6: “İşte orada daha çok baskı altında tutulduğumuzu. Hani arkadaşlarımızdan da duydum, yakın çevremden de. Bunlara çok şahit oldum. Hani daha çok bağımlı kalındığını. Hani sigaranın bile tek bir çakmaklar yakılıp geri alındığını. Toplama yeri olduğunu ilk önce, ondan sonra dağıtıldığını. Hani olduğum evden daha çok fazla kendimi yalnız hissedeceğimi düşündüm. O yüzden burayı da öyle düşündüm ben açıkçası. İlk başta korkmuştum, korkularımdan gelemiyordum ama çok çaresiz kalmıştım. Dışarıda bir şekilde yaşamaktansa gittim buraya...Gittim, çok güzel bir yerdi. Karşılammam çok güzeldi. Sonra böyle tahmin ettiğim gibi bir olay ile hiç karşılaşmadım. Ne kapalı kapılar, ne başında duran bir kişi, istediğin zaman girip, istediğin zaman çıkmak. Aynı bir ev ortamı gibi rahattık. Başımızda sorumlular vardı ama sadece bize destek için yanımızdaydı.”

4.2.3.4. Yalnızlık ve çaresizlik

Sığınak deneyimi yaşamış 2 kadın sığınak yaşantısı boyunca yalnızlık ve çaresizlik hissettiklerini dile getirmişlerdir.

G1: “Kötü. Kimsesiz, çaresiz. Böyle sanki oradan hiç çıkamayacakmışım gibi.”

G7: “Çok böyle tuhaf, ne bileyim tarifi yok. Böyle kendimi yalnız, yapayalnız, sanki böyle bana herkes, çocuklar bile, bana saldıracak gibi. Yani insanlardan bile bir kaçışım...”

4.2.4. Baskı ve Denetim

Görüşmeye katılan kadınların her biri kaldıkları sığınakların fiziksel koşullarının, kuralların ve bu kuralları uygulayan personelin tutum ve yaklaşımının; güvenliği sağlamak ya da işleyişi düzenlemekten çok kendilerini baskı altında ve denetlenmiş hissettirdiğini belirtmiş, güçlendirici olmaktan çok kısıtlayıcı ve örseleyici olduğunu aktarmışlardır. Bu bölümün analiz edilebilmesi için fiziksel koşullar, kurallar, personelin tutum ve yaklaşımı olarak 3 alt kategoriye ayrılmıştır.

Buna ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi’ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınakta kalırken denetlenmiş hissediyordum” ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 7,9 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 2.0 bulunmuştur.

4.2.4.1. Fiziksel koşullar

Görüşme yapılan kadınlardan 4 tanesi sığınakların fiziksel koşullarının özellikle güvenliği sağlamaya dair düşünülmüş olan yapıların (demir parmaklık, kamera, dikenli tel, film kaplı camlar, vb.) kendilerini suçlu ve baskı altında hissetmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Kadınlardan bir çoğu sığınaklar için “cezaevi” benzetmesini kullanmışlardır. Görüşmeler boyunca cezaevi ve hapisane benzetmesi kadınlar tarafından sıkça kullanılmış, İlk Adım Merkezleri için de kullanılan “toplama yeri” ifadesi dikkat çekmiştir.

G1: “E toplama yerindekiler de yani zaten kameralarla izleniyor, ediyor. Yani demir parmaklıklı. Kimsenin ne olduğunu bilmediği ücra bir yerde, kuytu bir köşede böyle özel bir cam, işte film, filmlerle camları kapatılmış araçla gidiyorsun. İşte şoför ve bir tane uzman eşliğinde oraya götürülüyorsun sanki suçlu yakalamışlar da hapse götürüyorlar gibi. Ondan sonra işte oraya gidiyorsun hapisane gibi zaten dışarıdan baktığımızda. Çevredeki herkes meraklı gözlerle bakıyor, oranın ne olduğunu kimse bilmiyor. Zaten oraya gittiğinizde şey oluyor ‘Ne yaptı da geldi acaba?’, ‘Kadın bir halt etmiş, oraya gelmiş, ailesinden kaçmış’

G3: “Kapımız kilitlenmiyordu, o da çok enteresan...Güvenliği sağlıyorlar gibi gözüküyor ama bence hiçbir güvenliği yok. Sadece amaç bize baskı, hani dışarı çıkmayacaksın, şu saatte şöyle, camdan bakmayacaksın. İşte şunu yapmayacaksın.”

G5: “İlk Adım diyorlar. Duvarların etrafı yemyeşil. Demir parmaklıklarla örgülü. Çok uzakta, dışlanmışlık var. Uzakta, çevresinde çok nadir binalar olan bir yer. İki metrete yakındı parmaklıklar.”

Feminist yaklaşımla yürütülen sığınakta kalmış 2 görüşmeci; sığınakta parmaklık gibi yapıların olmadığını, güvenliği sağlamak için alternatif yollar bulunduğunu ifade etmiştir.

G6: “Öyle parmaklık vesaire falan yoktu. Kapımız açıktı. Sadece kod isim kullanıyorduk. Onunla içeri girebiliyorduk yani. İçerideki sormak zorunda dışarıdakine.”

G8: “Gittik, binaya hayret ettim. Parmaklık yok. Kapıyı çaldık, bize kapıyı açtılar normal.”

Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınanın fiziksel koşulları (demir kapı, kilit, parmaklık vb.) nedeniyle kendimi baskı altında hissettim” ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya feminist model ile yürütülen bir sığınakta kalmış olan 2 kadın ise sığınakta bu türlü durumların olmadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle bu ifadeyi yanıtız bırakmışlardır. Bu 2 katılımcı dışarıda tutularak, çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 8,6 olarak hesaplanmıştır.

4.2.4.2. Kurallar

Sığınakta kalan kadınların tümü kuralların belirli kısımlarından ya da tümünden duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir. Eşyaların aranması, uyku saatleri, yemek saatleri, giriş çıkı saatleri, izinlerle ilgili sıkı denetim, sigara saatleri, uyku banyo ve çay saatleri, telefonlara ve paralara el konulması, tutanak tutulması, ortak alanların kullanımı ile ilgili kurallar nedeniyle kendilerini son derece baskı ve denetim altında hissettiklerini dile getirmiş ve sığınak için sık sık cezaevi benzetmesi kullanmışlardır.

Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınaktaki kuralların yerinde ve gerekli olduğunu düşünüyorum” ifadesine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 4,5 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan kadınlar ise sığınaktaki kuralları tamamen yerinde ve gerekli bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeye benzer olarak yine ankette bulunan “Sığınak kurallarının güvenliği sağlamaktan çok beni denetlemek için olduğunu hissettim” ifadesine çalışmaya katılma 5 kadın katılım göstermiştir. Tüm kadınların bu ifadeye katılım şiddeti ise 5,3 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0.5 bulunmuştur. Yine bu bulgularla birlikte değerlendirilebilecek olan bir diğer ifade de “Sığınakta eşyalarım aranırken incinmiş hissettim” ifadesidir. Çalışmaya katılan kadınlardan 5 tanesi bu ifadeye katılım gösterirken, Feminist sığınakta kalan 2 kadın sığınağa yerleşirken eşyalarının aranmadığını ifade etmiştir. Kadınların bu ifadeye katılım şiddeti ise 6,1 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yine kurallarla ilgili olarak ankette yer alan “Sığınaktaki bazı kural ve uygulamaların onur kırıcı olduğunu düşünüyorum” ifadesine 10 kadından 7'si katılmıştır, katılım şiddeti ise 5,9 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0 bulunmuştur.

G1: “Bütün eşyalarımız didik didik aranıyor. Sütyenlerimize varana kadar çıkarttırıldığında dedim burası, yani öncekiler daha hafif şeylerle geçmişti. Burası çok daha şey, çok kötüydü yani. Yine aynı yüksek duvarlar, güvenlikler, bütün eşyalarımıza el koyuluyor, sadece kıyafetlerimiz... Yani böyle bir baskı hissediyor insan üzerine. Baskı gibi bir şey. Bir iğnenin, bir ipin bile verilmemesi ya da içeri girerken sütyenin içine kadar aranıyor olması...Uyku saatinde uyumak zorundasın, yersen bu, yemiyorsan yemek yeme.”

G2: “Ne bileyim hani ilk böyle bir şey yaşadığım için biraz kendimi hani ilk kapalı yerdeyim, hani izin alıp çıkmak zorundayım, biraz cezaevinde gibi bir şey hissettim öyle anımsattı bana. Kalmış da değilim ama biraz hani nasıl hani tamam kural olmuş tabi ki bizim için iyi ama biraz sanki daha fazla kurallı gibi hissettim. Ama mecbur olduğum için de kabullenmek zorunda kaldım diyelim...Hani gizliliğimiz, işte telefonumuzu herkese vermeyişimiz, olduğumuz yeri söylemeyişimiz, hem kendimizi, hem de kalan diğer insanların, kadınların can güvenliğini riske atmamak için tabi ki iyiydi. Ama hani iç kısımda nasıl, giriş

çıkışlarda hiçbir zaman aranmaktan hoşlanmadım gerçekten. Ama sonra sonra işte orada da sıkıntı yaşadım ama bir kaç ay geçince alışmaya başlamıştım hani sıkıntı olmadı.”

G3: “Kurallardan mesela, saatinde uyu, saatinde uyan. O da gerçi belki olması gerekiyor. Şimdi herkes, ne bileyim saat 10’da dolaşamaz herhalde. Ama yine de bir düzen, yani daha iyileştirebilirdim sanıyorum. Mesela saat, başka, şu anda aklıma gelmiyor ama. Mesela paramızı bile şey yapabiliyorlardı, yani paramız bile onların elindeydi. Ne kadar harcayacağız, nereye gideceğiz. Ben mesela bunları şey yapmazdım, bunları değiştirirdim...Ama her şeyimize müdahale ediyorlardı. Ne kadar para vereceklerine onların karar vermesi. 7 milyon liraya su çocuğa simit ve su alırsın yani. Onun parası. Sadece bir cezaevi. Evet orası kadın konukevi. Bizim sığınabileceğimiz bir yer ama faydalanabileceğimiz hiçbir şey yok. Sadece uyuyacağız kalkacağız o kadar...Bize sigarayı bile taneyle veriyorlardı ya biz sigara kullanıyoruz. Çok enteresan yani. Evet her şeyimiz kısıtlıydı. Yani şimdi istediğim zaman su içemez miyim? Yemek yiyemez miyim? Oradan çıkınca şimdi her şey bir ferah yani. Çok şükür rabbim dedim yani. Yemin ediyorum hani akşamı görmüyorduk çünkü camdan bakamadığımız için gündüzü de pek görmüyorduk. Pencereden de bakamıyorduk. Perde açılmıyordu. İlk gecenin karanlık olduğunu gördüm. İlk o benim dikkatimi çekti mesela. Sabahı gördüm akşamı gördüm. Düşün onu bile insan özlüyor. Çok tuhaf bir şeydi. İnanın bana. Yemin ederim cezaevinde gibiydim.”

G4: “Kalabalıktı yani baya telaş içinde. Ben iki gün kimseyle görüşmüyorsun, konuşmuyorsun. Telefonlar alındı mesela. Merak ediyorum. Çocuğumu merak ediyorum, ne yaptı, ne etti onları da düşünüyorsun tabi ki. Ondan sonra şey yaptılar ben habire talep ediyorum ben burada duramam hani...Orası hapislane. Hapishane gibi yani düşün. İçeri giriyorsun dışarı bakamıyorsun, cama fazla yaklaşamıyorsun. Kilitli her şey. Her şeyine çantana varana kadar her şeyin aranyor. Hepsi not alınıyor, yazılıyor yani ne var ne yok.”

G5: “Bütün eşyalarım, iç çamaşırına varana kadar didik didik edildi. Üzerinde ziynet eşyan varsa; telefonun, takın, paran neyin varsa alıyorlar. Telefonla görüşmen yasak. İnternetle iletişim yasak. Herhangi bir iletişim aracını kullanman yasak. Birini arayacağın zaman belirli bir saat telefon molası var. Sabah saati miydi, akşam saati miydi, bir saat molası var. Günde iki saat olması lazım. Sabah bir, akşam bir olması gerekiyor. Günde 3 öğün yemek molan var. İlk adımda sabah, öğle, akşam...Belli bir saatten sonra, 6’dan sonra sonra kesinlikle içeri girmek yasak. 6’dan sonra gelen bir kadın...Dışarı çıktın gezebiliyorsun, dolaşabiliyorsun, ama sebep, mazeret öne sürerek. ‘Benim canım sıkıldı, dışarı çıkıp geziyorum’ diyemiyorsun. Sebebin olacak. ‘Hastaneye

gideceğim' diyeceksin. Yalan edeceksin. İlk 15 gün bir yere çıkmamıza izin vermediler. Hiçbir yere çıkmama izin vermediler. Hiç kimseyle görüşmeme izin vermediler. Zaten benim görüşecek bir ailem var. Görüşecek sadece bir ablam vardı. Annemle bir telefon hakkım var. O da 15-20 dakika. Zaten görüştün, görüştün. Görüşemedin, görüşemedin. Girişin, çıkışın sayım yapıyor. Sabah sayım yapıyor, akşam sayım yapıyor. Kapısı, penceresi kilitli. Demirler parmaklıklarla çevrili. Sabah kim çıkar?"

G7: "Giriş çıkışı hani yetişkinler için, tabi ki oranında güvenliği her şeyi vardı. Mesela ben bilmiyordum izin alıp da çıkıyorsun. Bir gün kadın benimle hadi dışarı çikalım dedi. Ben de hani bilmiyorum izin almak gerekiyor, evimiz gibi istediğimiz gibi çıkıp girebiliyoruz. Meğer o izin almış bana söylemiyor. O benden önce orada kalmış, ikinci geliyordu onun. Şimdi biz çıktık kadın bana diyor ki, 'Sen izin aldın mı, güvenlikten ya da müdürden?' 'Yok dedim izin mi alınıyor'? Hemen döndüm, kadın bana söyler söylemez. Hemen arkamdan tutanak yazılmış. Hemen müdüre söylemişler X izinsiz çıktı diye...Bir de sigara kuralı vardı, günde 6 tane hak veriyordu. İster iç, ister içme, ister bir saatte iç, ister gece yarısına kadar sürdür. Ama hakkın bittiyse daha da yok. Çok içen bir insan için 6 tane yetmiyordu. O da diyordu ki dışarıda istediğin kadar iç, ama burada hakkını tüketme. Bazıları orada hakkını tüketince krizde geçiriyordu. Ya X hanım dedi 'Benim kuralım bu, ister kabul et ister kabul etme, çıkışını verirsin.' O da sigara içen bir insandı. Ama o kendine kural koyuyordu."

G8: "İşte kıyafetlerimiz falan arandı ama benim hiç özelim, mahremim hiçbir şeyim olmadı yani. Sonra kalyorsunuz, işte yemek saatleri var, akşam 5'te bir daha temizlik yapıyorsunuz. Sonra işte çay saati var ve çay saatlerinde sigara molası var. Aslında sigara saat başı 10 dakika. Ateş görevlidir ama söndürmeyin geliyorum, söndürmeyin geliyorum diye döndürürler. Buna göz yumarlar. Bu çok iyi bir şeydi. 11'de son sigara söndürülür, 11'den sonra banyo yapamazsınız, sabah 7 de kalkarsın. Odaların lambaları kapanır, kimse kimsenin odasına giremez. Çiğniyorduk bu yasağı gerçi bazen göz yumuyorlardı ama ödümüz kopuyordu temizlik personelinden. Sigara saat başıydı, yemekler saatliydi. Saati kaçırırsanız tekrar yiyemezsiniz. Mutfakta bulaşık makinası vardı, ocak vardı. Biz onları asla kullanamazdık. İkinci bir tabak istediğimizde terslenirdik, istemezdik. Yemekhane personeli kötü davranıyordu ve artan yemeği çöpe döküyorlardı. İkinci tabağı istememize rağmen bu çok zorumuza gidiyordu. Hafta sonu dışarı çıkmak için giriş çıkış saatleri belirlidir. Çıkmak için dilekçe yazmak zorundasınız, dışarıda başıma gelecek her şeyden, her tehlikeden kendim sorumluyum diye. Ve akşam 6'dan sonra giriş yasaktır. Nereye gideceğimizin hesabını vermek ve ayrıca onları ikna etmek zorundasınız."

Feminist ilkelerle yürütülmesi amaçlanan bir sığınakta kalmış olan görüşmeciler; diğer birçok sığınak deneyimin aksine kuralların insafli ve yapıcı olduğundan bahsetmiş, birçok sığınakta yapılan eşya arama, telefonlara el konulması, giriş-çıkış ya da yaşam saatleri kısıtlamalarının olmadığı ifade etmiştir. Orada olan tek kuralın “şiddetsizlik ve gizlilik” olduğunu belirtmişlerdir.

G6: “Gittim, çok güzel bir yerdi. Karşılammam çok güzeldi. Sonra böyle tahmin ettiğim gibi bir olay ile hiç karşılaşmadım. Ne kapalı kapılar, ne başında duran bir kişi, istediğin zaman girip, istediğin zaman çıkmak. Aynı bir ev ortamı gibi rahattık. Hiç aranmadım ben. Öyle bir şey hiç başıma gelmedi. Telefonumuzu, paranızı yanımızda tutabiliyorduk. Ben güvenlik açısından sorumlulara teslim edebiliyordum yani. Yani kasaında koymasını gerektiğini. Birikim yapabiliyordum ben. Daha rahat hissediyordum yani orada, onların kasaında. Bazı arkadaşlar hani farklı şekilde yaklaşabiliyorlardı. Dolaplarımız da kilitliydi ama kendimizin şeyiydi...Kurallar çok yapıcıydı. Olması gerekenler. Mesela hiçbir şekilde ben, ailem, vallahi hani ben olduğum sığınağın yerini bilmiyordu. Tamam ailemizle görüşme olanağımız, telefonumuz elimizden alınmıyordu. Sadece bizden istedikleri, sorumlunun benden istediği şöyleydi, ‘Ben senelerdir burada çalışıyorum ama benim oğlum nereye gittiğini bilmiyor. Benim oğlum da bir gün şiddet uygulayan biri olabilir diye ona bu yerin adresini vermedim. Ama sizden tek bu şeyi istiyorum.’

G8: “İstediğimiz her şeyi yapabileceğimizi ancak iki tane kural olduğunu söylediler; şiddetsizlik ve gizlilik. Evin bir anahtarı olduğunu, son çıkanda kalacağını anahtarın falan. Allahım nasıl yani dedik. İşte dolapta, mutfakta bir şeyler var, yiyebiliyor muyuz dedik, ‘Tabi ki sizin onlar...’

4.2.4.3. Personelin tutum ve yaklaşımı

Görüşmeye katılan kadınlardan 5 tanesi sığınak çalışanlarının tutum ve yaklaşımının kendilerini baskı ve denetim altında hissetmelerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle güvenlik görevlilerinin söylem ve yaklaşımlarını çok sert bulduklarını ve kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Kuralların katılığı ve personelin otoriter uygulamalarıyla birleşmesinin kadınların denetlenme hissini arttırdığı düşünülmektedir.

G3: “Kapı kilitlenmiyordu, güvenlik açıyor bakıyordu. Uyudunuz mu işte, ışığı söndürün, uyuma saatiniz, hani saat 11’de uyuyorduk ya. 10 muydu, 11 miydi,

öyle hatırlıyorum. Uyudunuz mu, çocuklar uyudu mu? Gelip 9'da kontrol ediyorlardı. Bir de 11'de biz uyuduk mu diye kontrol ediyorlardı. Sabah biz kendileri uyandırıyorlardı zaten. Yani bence çok katı kuralcıydılar. Hani şöyle belki hani tamam her yerin bir yeri var, belirli bir kuralları var, yani kendi evimizde bile bir kural koyuyoruz çocuklarımıza mesela. Şu saatte uyuyacaksın, şu saatte uyanacaksın gibi. Yani bilmiyorum ama orası çok sıkıcı yani, bilmiyorum ben kendimi yani kendi bulunduğum bir şeyden daha sıkıcı hissettim. Çünkü onlar bizi yönetiyorlar da hani şu saatte uyuyacaksın şu saatte uyanacaksın....Mesela güvenlik bizi kontrol ediyorlardı, masa masa dolanıyorlardı. Buda bana bir tuhaf geliyordu açıkçası yani, biz ne yapıyoruz ki, ne yapılabilir ki, yemek yiyoruz. Çocukların yemek yiyip yemediğine bakarak uyarıyorlar. İşte bunu yiyeceksin falan filan. Belki çocuğun sevmediği bir şey, onu yemek istemiyor belki. Bir de öğünlerde çok şey, sabah, öğle, akşam yiyebiliyorlardı sadece. Mesela gece bir acıksa çocuk hiçbir şekilde mutfaka çıkamıyorduk. Bir şey yemiyorduk, içemiyorduk yani bilmiyorum ben her şeyi yaparken açıkçası çok tedirgin oluyordum. Hani bir şeyde zaten yapamıyorduk. Zaten izin vermiyorlardı.”

G4: “Yani oradaki insanlara biraz daha ılımlı yaklaşabilirlerdi. Orada da yani sert yaklaşımlar vardı yani...Genel olarak biraz daha ılımlı yaklaşılabilir. Yani oraya zaten psikolojisi bozulmuş insanlar geliyor yani huzurlu olmadıkları için evlerinden çıkmışlar yani, biraz huzur bulabilirlerdi daha iyi olurdu yani ama birazcık şeyi vardı, baya bir kural vardı.”

G5: “Açtılar. Kadınları aldılar. İçeri de girdim. ‘Müdürünüz nerede?’ dedim. Sordum. Müdür yok. Ortada yok. Yasak koymuş, gelen kadınlara ceza veriyor.”

G7: “Ertesi gün sen nakilsin dedi. Ben şok oldum. Daha ben adet görmüyordum. Birden kanamam geldi. Korku sardı beni. Elimde çocuk var. Her gün bana baskı yapması yani... Dedim en son beni nakil et başka bir sığınmaya bu ne? Çıkışımı ver.”

G8: “Böyle işte, bizimle pek yakınlık kurmamaya çalışıyorlardı. En çok zoruma giden, akşamları artık 9'dan sonra mutfak kapamıyordu. Bir ara çay saatinde kavga çıkmıştı ve çay saati kaldırıldı. En çok zoruma giden, onların elinde koca kiraz tabaklarıyla, güvenlik personeli kalıyordu akşamları, geçip ön tarafta yemeleri, çikolata, kahve ya da soğuk meyve sularını içmelerini. Ve çocukları aşağı indirmemeye çalışmamız oluyordu. Bütün kadınlar çocukları aşağı indirmemeye çalışıyordu...Mesela çay saatinde kek yapılmış, kızım bana ayırmış, bunu bilerek arama yapmışlar ve çöpe atmışlar. Ben aç geleceğim, kızım bana bir şey ayırıyor ve bu çöpe dökülüyor. Bu çok zoruna gitmiş onun. Ama ön bahçede, bizim oraya çıkmamız yasaktır, onlar orada bir şeyler yemeye,

kahve içmeye devam ederler, güvenlik ve sosyal servis...Orada şöyle bir şey vardı, işe girmeyen kadına iyi davranmıyorlardı. Aslına bakarsanız çalışacak gücüm yoktu benim ve böyle bir an önce gönderiyorlardı. Tamam artık senden bir şey olmaz deyip gönderiyorlardı. Ve o kadının arkasından konuşuyorlardı personeller, çalışmıyor, etmiyor diye.”

Yukarıdakinden farklı olarak feminist sığınak deneyimi olan kadınların personelin olumlu ve hiyerarşik olmayan yaklaşımlarını özellikle dile getirmişlerdir.

G6: “Başımızda sorumlular vardı ama sadece bize destek için yanımızdaydı. Bir arkadaştan daha çok aile ortamıydı. Yani sorumlular ile daha çok, yani ben onlarla hayat buldum.”

G8: “Sonra işte gittik, X hanım benim valizleri taşımama yardım ediyor işte, o karşıladı bizi. Nasıl yani, aranmadık ve valizlerimizi çıkarıyorlar. Sonra işte o gün görüştük, haftada bir gün görüşeceğimizi söylediler bize. Personelin kendi tabağını, kendi bulaşığını yıkadığını gördüm mesela. Bir şey alıyorlar işte hani biz alışmışız ya hep onlara hizmet etmeye, el pençe durmaya, işte bir şey alıyorlar, ben vereyim diyorum, hayır hayır diyorlar.”

Bu bulgulara ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi’ne katılan 10 kadından 8 tanesi “ Sığınakta kendimi çalışanlar tarafından kontrol ediliyormuş gibi hissettim” ifadesine katılım göstermişlerdir. Çalışmaya katılan tüm kadınların ifadeye katılım şiddeti ise 7,8 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0.5 bulunmuştur.

4.2.5. Retravmatizasyon

Bu bağlamda sığınaklarda kalabalık ve kaotik yaşam koşulları, kadınlara şiddet öykülerinin sığınak başvuru sürecinden başlamak üzere defalarca detaylı şekilde anlatırılması, personelin yakalşımı, sığınak kuralları ve işleyişi kadınlara yaşadıkları şiddet olaylarını anımsatmakta, onları suçlu ve çaresiz hissettirmekte, ruhsal durumlarını olumsuz etkilemektedir.

4.2.5.1. Kalabalık ve kaotik yaşam koşulları

Görüşme yapılan kadınlardan 3 tanesi özellikle İlk Adım Merkezleri'nin kalabalık ve kaotik koşullarının kendilerini olumsuz etkilediğini ve ruhsal durumlarını sığınağa başvurdıkları halden daha olumsuz duruma getirdiğini ifade etmiştir.

G1: “İlk Adım’da böyle 100 – 150 tane kadının çocuğun kaldığı yerde...Ama bir kavga, bir kıyamet, bir şiddetin içinden çocuklarıyla çıkıp, oraya giden bir kadın için çok daha kötü çok daha psikolojiyi bozan bir durum...Ben zaten ne istediğimi biliyordum, nasıl bir yolda ilerlemem gerektiğini de biliyordum. Orada ne yaşarsam yaşayayım sabır. Hadi sabret, biraz daha, az kaldı, çok az kaldı. Sürekli kendime böyle telkinlerde bulunuyordum. Çok, o şeyde insanların hataya çok meyilli bir ortam. Zaten orada yaşarken görmüştük. Kimisi geri dönmüştü, kimisi problem çıkartmıştı, kimisi hastaneye yatırılmıştı o psikoloji bozuluyor. Halbuki orada sağlıklı kadının psikolojisi bozuluyor. Psikolojisi bozuk bir kadını daha da tetikleyip daha uç noktalara vardırabiliyor, intihara teşebbüs ettirebiliyor.”

G2: “Yani nasıl değişti işte bir çok insan gördüm, hani gelen oluyordu, giden oluyordu, kalanlar oluyordu...O konuda belki biraz daha sinirli olabildim o kadar insanla kalmaktan, toplu yaşamdan. Bu sığınma evleri olmasa tabi ki kadınlar, bir çok kadınlar sıkıntıya düşebilir yani olmasa ama olduğu zaman da hani tabi ki kurallarına kaldığımız sürece uymak zorundayız. Ha hala bile hayatımda keşke hani gitmeseydim keşke hani böyle çeşit çeşit insan görmeseydim falan filan diyorum. E demek yaşayacak durumum varmış yaşadım ama biraz da daha tecrübeli oldum hani yaşantımdaki insanlara hani herkese güvenemeyeceğimi her türlü insan olmuş olacağını görmüş oldum bu şekilde. Ne bileyim kalabalık ortamda falan. Güvenimde bir sarsılma oldu. Daha sakindim sanki biraz daha sinirli bir mizacım oldu diyebilirim. Zamanla sinirlendiğimi hatta kurum içerisinde de iyice sinir olup başkalarına çattığımı fark ettim.”

G3: “Evet, hani kişiler ayrı, güvenlik ayrı, yönetim ayrı, e senin zaten kendi sorunların var. Sen onlarla ne yapmaya çalışıyorsun, ama bu sefer oradan biri ile kavga ediyorsun. E gidiyorsun ona bir şey anlatmak zorundasın. Hani doğruyu, kendini, haklıysan hakkını, haksızsan haksızlığını anlatmak zorundasın. Bilmiyorum benim için büyük bir deneyimdi, psikolojim biraz daha bozuldu orada. Kesinlikle. Zaten ben korktum çocuklarımın da psikolojisinin bozulmasından.”

4.2.5.2. Hikayenin defalarca anlatılması

Sığınak başvurusunda bulunan 2 kadın bütün başvuru sürecinden başlamak üzere; karakolda, İlk Adım Merkezi'nde, nakil oldukları sığınakta defalarca şiddet öykülerini detaylıca anlatmak durumunda bırakıldıklarını ifade etmişlerdir.

G1: "Evet aynı şeyleri tekrar baştan. Kaçındır, aynen."

G8: "Sonra benimle görüşen kişi didik didik bütün hikayemi anlattırdı. Ama anlatmak zorunda değilmişim yani. Orada o işler öyle yürüyor yani. Ancak böyle bir hikayemiz olursa oraya girebiliriz zannettim ben. Oysa ki onların meraklarını tatmin etmişim ben. Bu çok üzücüydü. Sonra kendimi gerçekten taciz edilmiş hissettim. Tam olarak bunu hissettim. Olmadık detaylar sormuşlardı. Taciz hikayemi anlatmıştım, 'Nasıl olur ya o yaşta?' falan diye sormuştu bana. Orada bir şey olmuştu, o yaşta nasıl oluyor falan demişti. Orada bir yanlış olduğunu anladım aslında. Hani onun bireysel sorusu olduğunu aslında anladım sorgulayamazdım."

4.2.5.3. Personelin yaklaşımı

Görüşme yapılan 3 kadın sığınak personelinin sert tutum ve yaklaşımının ve özellikle bazı sözlerinin onlara yaşadıkları şiddet olaylarını anımsattığı ve bundan dolayı olumsuz duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin sığınak çalışanlarının kadınların giyimine ya da yaşayış biçimini müdahale etmeleri kadınların maruz bırakıldıkları sosyal şiddeti tekrar etmektedir. Ek olarak psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınları sıklıkla "deli olmakla", "aklını kaçırmakla" suçlanmaktadır. Bu nedenle sığınağa yeni gelen bir kadına hiçbir ön görüşme ve açıklama yapmaksızın psikiyatri hastanesine götürmek son derece travmatize edicidir. Ayrıca personelin otoriter tutumu kadınlara şiddet yaşadıkları ilişki içerisindeki eşitsiz güç ilişkilerini anımsattığı ve kadınlarla personelin hiyerarşik bir ilişki kurmasının da bunu beslediği düşünülmektedir. Bunu destekleyici olarak, yapılan Sığınak Değerlendirme Anketi'nde "Sığınakta personel ve kalan kadınlar arasında bir hiyerarşi olduğunu düşünüyorum" ifadesi 10 kadından 7 kadın 6,4 şiddetiyle katılım göstermişlerdir. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0

bulunmuştur. Hatta görüşmecilerden biri kalan kadınların personelin “üzerinde tutulduğunu” ifade etmiştir.

G2: “Ya dediğim gibi genellikle iyiydi personeller, sert mizaçlı başta zaten yoktu. Hepsiyle iyiydik ama daha sonrasında bir tane güvenlik görevlisi çıkmama yakın zamanlarda o sert mizaçlıydı. Biraz da hani ne bileyim eşimin bana ters davrandığı zamanları hatırlattı.”

G5: “İlk adımda, karakolda, ilk başta seni yıldırmaya çalışıyor. İlk adımda da yıldırmaya çalışıyor. Pes ettin, gittin. İlk 15 gün içinde gidersen bir daha buraya tekrardan başvurur. Sıfırlanıyor. Bir de o süreç var ya, senin madem ihtiyacın var, kalaydın oluyor. Sen orada yaşadığın dışlanmanın ne olduğunu bilmiyorsun. Tamam, çok şükür, yatacak bir yer veriyor. Başını sokuyorsun. Seni dışarıda kalmaktan koruyor. Ama duygularını da öldürüyor...Benim kızım yemek seçtiği için, her şeyi de yemediği için diyordum ki ‘Bakın, herkese birer yumurta, birer yağ, birer bal...Bunları yemiyor. Bunun yerine iki tane çikolata verebilir misin?’. ‘Senin çocuğunun ne özelliği var?’ diyor. Ama çocuk yemiyor. Yiyeceği zaten bir parça bir şey. Onun yerine yumurtanın, ya da şunun bunun yerine iki tane çikolata daha verebilir misiniz?’ deyince ‘Babasının evinde bunu görmüş. Madem bunu istiyordu, babasının evinde kalaydı’ diyor.”

G7: “Bizim kuralımız dedi bu şey. Geldim, baktım sonra bizi Erenköy’e götürdüler. Bana söylemedi bak, kurumun içinde söylemedi. Gidiyoruz, nereye gidiyoruz, Erenköy’e. Kadına sordum ilk başta bana dedi ki doktora gideceğiz. Para lazım mı, yok dedi bana. Yok dedi sadece bir muayene olup geleceksin. Onların kuralı öyleydi. Sen beni görüşmeye almadan direkt Erenköy’e götürüyorsun. Bakmadan yani. Ben ona dedim, sen beni psikoloğa sormadan, ben psikolog ile görüşmeden, yani benim mantığıma sığmıyor. Niye, ha psikolog olmasa derim ki bu insanı test ediyorsun, gidiyorsun bir durumu var mı ama o psikolog niçin orada. Ama o psikolog seni bir ön görüşmeye alacak, bu kadının durumu iyi değil, ilaçlık bir durumu var, ondan sonra kalkıp beni Erenköy’e götürmen gerek. Ama daha psikolog almadan götürmek yanlış. Erenköy’ün bahçesinde kriz geçirdim. Dedim artık senin yüzünden beni tımarhaneye yatıracaklar. Benim sıkıntım yokken hem de. Orada doktora da dile getirdim zaten. Ama burada kendimi ben kötü hissettim.”

G8: “Mesela ben sabahları makyaj yapıyordum, yeni makyaj yapmaya başlamıştım. Temizlik personeli, ‘Nereye gidiyorsun, işe gitmiyor musun, buluşmaya mı gidiyorsun, gözüne boyamadan olmuyor mu?’ falan diye, işte artık ya odada yapıp çıkıyordum o beni görmesin diye falan.”

4.2.5.4. Kurallar ve işleyiş

Görüşülen kadınlardan 4 tanesi sığınaktaki kural ve uygulamaların kendilerine yaşadıkları şiddet olaylarını anımsattığını ve bu durumun kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Özellikle yoğun bir biçimde sosyal ve psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlar şiddet ortamındaki denetlenme ve kontrol edilme duygusunun bir benzerini sığınakta yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınlara yürütülmüş olan Sığınak Değerlendirme Anketi'nde bulunan "Sığınaktaki kural ve uygulamalar bana zaman zaman maruz bırakıldığım şiddet olaylarını anımsattı ve kendimi üzgün ya da öfkeli hissettim" ifadesine 10 kadından 5 tanesi katılım göstermiştir. Katılım şiddeti ise 4,7 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0 bulunmuştur.

G2: "İlk çıktığım zaman kendime böyle nasıl diyeyim size ya, yani şimdi cezaevi demek istemiyorum belki biraz ağır kaçıyor ama hani şimdi devamlı hani kapalı bir yerdedik, ara ara hani dışarı çıkıyorduk, normal ev hayatındaki gibi değildi. O konuda hani biraz hani çıktığım zaman sanki uzun yıllar cezaevindeymişim de çıkmışım gibi hissettim ama tabi ki cezaevinde 'full' içeride kalıyorsun o konuda farklıydı. İstedığımız zaman yine ara ara çıkma fırsatımız vardı. Ama hani daha çok yoğunlukla içeride olduğumuz için yani ilk çıktığımda ne bileyim bir sevinçliydim."

G3: "İlk gittiğimde, ya zaten psikolojik olarak da çok şey değildim yani. Zaten üzgündüm, mutsuzdum. Oranın ortamı da beni iyice şey yapmıştı yani ne bileyim, acaba gideceğim yer yine böyle mi diye daha çok endişelenmiştim açıkçası. Çocuğum için de sıkıntı olmuştu, orayı hiç şey yapmadı. Hemen ilk gün gidelim gidelim diye çok ağlamıştı. Onu durdurmam, susturmam da zor oldu. Yani ben orada da çok çocuklarımdan, benim orada psikolojim daha çok bozuldu diyebilirim. Gerçi çıktıktan sonrada çok zor atlattım yani, ne düşünceyle gittim çok farklı çıktım. Yani işte öyle yani, ne biliyim hep kural her şey, bir şey yapamıyorduk, çok kısıtlayıcıydı. Sanki cezaevindeydik. Hiç cezaevine girmedim ama cezaevindeymiş gibi hissettim kendimi. Yani şu an anlatırken bile tekrardan aynı şeyleri yaşıyormuş gibi hissediyorum açıkçası. Kesinlikle keşke hiç gitmeseydim. Bazı zor zamanlarda aklıma geliyor...Her şey baskı orada yani bir yerde. Çok baskı. Aşırı baskı. Tamam belki onlar öyle olmak zorunda ama çok aşırı yani. Kesinlikle çok aşırı. İlk zamanlar ben gerçekten psikolojik olarak iyi değildim çıktıktan sonra. Eşimden dolayı zaten problemler yaşamıştım. Evden

kaçtım. Onun ayrı bir psikolojisi üzüntüsü. Ondan sonra hani tek başıma gelmişim. Oranın bir baskısı şeyi vardı. Psikolojim altüst olmuştu.”

G4: “Çocuğun psikolojisi de bozuluyordu yani kapalı bir alandasın gün boyunca. Bir saatle yetinilmiyor bir çocuk. Çıkıyor dışarı ama belirli bir saatte hemen içeri giriyorsun. Girmek istemiyordu yani.”

G7: “Yani, gerçekten ciddi anlamda oradan çıktığım gün de dedim. Gerçekten dedim ciddi anlamda benim psikolojimi çok bozdunuz, ben hiç bunu hak etmiyorum. Dedim bir insan bir hata yaptığın anda hepsi bir anda kıyaslamaya hakkınız yok. Herkes kendi yaşadığı şeyi yaşar, herkes kendi hayatından sorumludur. Birisine yasak geliyor, hepiniz çıkamazsınız. Niye, o onu yaptı...Evet burada gerçekten açık cezaevi gibi dedim. Her gün dışarı çıkıyorsun ya. Haftada üç gün izin kullanıyorsun. Akşam eve dönüyorsun. Ama burada ciddi anlamda yıprandım. Biraz daha kalmaya devam etseydim ilaç kullanmaya başladım...Ayrıldığım gün çok mutluydum, çok neşeliydim. Görevli dedi sen beni çok arayacaksın, valla dedim çok mutlu olacağım.”

Yapılan Sığınak Değerlendirme anketindeki sığınak deneyimlerine dair genel yorumu soran açık uçlu soruya 4 kadın; “Açık cezaevi derdim hep”, Kendimi sığıntı gibi hissediyordum. Koca şiddettinden kaçıyordum, sözlü şiddet vardı. Cezaevinde gibi hissettim.”, “Bir hapisaneden çıktım, başka bir hapisaneye geldim diye düşündüm” ve “Kadınları destelemek ve ayakları üzerinde durmasını sağlamaktan ziyade daha fazla psikolojilerinin bozulduğu bir hapisane olduğunu düşünüyorum” ifadelerini yazmışlardır.

Bütün bu anlatılara paralel olarak Sığınak Değerlendirme Anketi’ne katılan 10 kadından 9’u “Sığındıktan ayrıldıktan sonra pişmanlık duydum” ifadesine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeye tüm kadınların katılma şiddeti 0,8 olarak hesaplanmıştır. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 0 bulunmuştur. Buna çok benzer olarak “Sığındıktan ayrıldıktan sonra kendimi çok rahatlamış hissettim” ifadesine 10 kadından 7 kadın 6,7 şiddetiyle katılım göstermişlerdir. Feminist sığınakta kalan 2 kadının ise bu ifadeye katılım şiddeti ek olarak ayrıca hesaplanmış ve 1 bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

5.1. Güçlenmeye Dair Deneyimlerin Değerlendirilmesi

Sığınakta yaşayan kadınların ve çocukların güçlenmesi, şiddetsiz bir hayat sürmelerinin temel adımlarından biridir. Güçlenme; kadınların ve çocukların yaşadıkları travmatik deneyimlerle başa çıkmaları, zarar görmüş özgüvenlerini yeniden kazanmaları, rotasını kendilerinin çizeceği bir hayatın temellerini atmaları ve maruz bırakıldıkları şiddet mekanizmalarını anlayıp şiddete karşı etkin mücadele stratejileri geliştirmeleri yönünde verilecek destek ile sağlanabilir (WAVE 2007). Sığınakta kalan kadınlarla yapılan bir araştırmaya göre; kadınların tamamına yakını (%87.5) sığınakları şiddetin olduğu ortamdaki kurtuluşu sağladığı ve kendilerine güvenli, huzurlu, şiddet içermeyen, aksine kendisine destek olmaya hazır insanlara ve hizmetlere ulaşabilme olanağı sunduğunu düşündüklerinden ötürü faydalı olduklarını belirtmişlerdir (Yıldırım 1998). Bu çalışma kapsamında da yapılan derinlemesine görüşmelerin ve Sığınak Değerlendirme Anketi'nin ortaya koyduğu en önemli konulardan biri literatürde yapılan çalışmaları da destekler nitelikte olarak; sığınakların şiddete maruz bırakılan kadınları güçlenme süreçlerinde ne kadar etkili olduğudur. Kadınların anlatılarından ve değerlendirme anketinden de yola çıkılarak; güvenlik ve güvende hissetme, bağımsızlık hissi ve özgüven, kendi kararlarını alabilme ve dayanışma gibi güçlenme kavramına referans verebilecek temalar ön plana çıkmıştır.

Herman'a göre (2007) ruhsal travmadan sonra iyileşme sürecindeki birinci evrenin ana görevi güvenliğin tesis edilmesidir. Sığınakta kalan kadınlar arasında 3 tanesi, görüşme ve anketlerde sığınaklarda yaşadıkları çeşitli zorlukları dile getirmelerine karşın şiddet ortamından uzaklaşmanın, can güvenliği riskinin azalmasının ve kurumsal bir yerde kalmanın verdiği güven duygusunun önemini vurgulamışlardır. Kadınların maruz bırakıldığı psikolojik ve sosyal şiddet; özellikle şiddetin süregelen olduğu durumlarda güven duygusunda sarsılmalar, çaresizlik ve umutsuzluk hisleri, kontrolün kaybedildiği duygusu, kendini suçlama ve özsaygıda düşüşe sıklıkla neden olmaktadır (Stewart ve Robinson 1998). Yapılan bir çalışmada kadınlara sığınağa girdikleri ilk 3 gün içerisinde ve çıkmak üzereyken öntest-son test uygulanmıştır (Lyon ve diğ. 2008) ve kadınların %92'si sığınak deneyimlerinin kendileri için yararlı olduğunu belirtmiştir. Kadınların %80'inden fazlası sığınağın

güvenliğinin sağlandığını, sosyal destek hizmetleri ile ilgili bilgi sahibi olduğunu, hayata dair umutlarının ve amaçlarını başarabileceklerine dair inançlarının arttığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada da benzer şekilde ön plana çıkan bir başka konu ise bağımsızlık hissi ve özgüven olarak saptanmıştır. Kadınların 5 tanesi sığınakta kaldıktan sonra oradaki deneyimlerinin onların bağımsız hareket edebilme ve buna bağlı olarak bir şeyler başarabileceklerine dair inançlarının artmasıyla özgüven kazandıklarını; isteklerini ya da istemedikleri durumları daha rahat dile getirebildiklerini ve çevrelerine karşı tutumlarının da değiştiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sığınakta kalmanın kendilerine bir özgürlük alanı tanıdığını ve buna bağlı olarak kendilerini daha güçlü hissettiklerini belirtmişlerdir. Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 6 tanesi "Sığınakta kalırken hayatımın kontrolünü elime aldığı hissettim" ifadesine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Feminist yaklaşımla yürütülen sığınakta kalan kadınların bu ifadeye katılım oranı ise anlamlı olarak daha yüksektir. Yine ankette yer alan "Sığınağa yerleştikten sonra kendimi daha güçlü hissettim" ifadesine 8 kadın katılım göstermiştir. Ancak bu ifadelerle birlikte artması beklenebilecek olan "Sığınakta kalmaya başladıktan sonra geleceğe dair umudumun arttığını hissettim" ifadesine 5 kadın katılırken, diğer 5 kadının katılmadığı görülmüştür. Feminist sığınakta kalan kadınların bu ifadeye katılım oranı ise 10.0'dır. Türkiye'de yapılan benzer bir çalışmanın görüşme bulgularında da kadınların gelecekle ilgili kaygı ve korkuları olduğu görülmektedir. Bir kadın; barınma, ekonomik güçsüzlük nedenlerinden ötürü sığınak sonrası hayatlarına dair belirsizliğin kendisini kaygılandırıldığını ve güçlü hissetmesine engel olduğunu söylemiştir (Yıldırım 1998). Bu duruma sığınakta yaşanan problemlerin ve yetersiz sosyal desteğin neden olabileceği düşünülmektedir. Bu konunun detaylarına diğer başlıklarda detaylı değinilecektir.

Kavramsal kısımda da tartışıldığı üzere; özellikle şiddet gibi travmatik olaylar kişilerin hayatı üzerindeki kontrol duygusunu ciddi anlamda zedelenmektedir. Travma, hayatta kalanın güç ve kontrol duygularını çalar, bu nedenle iyileşmenin rehberi kişinin güç ve kontrolünü onarmaktır (Herman 2007). Sığınakların kadınların kontrol duygusunu yeniden kazanmasına önemli ölçüde pozitif katkı sağladığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (McDonald 1989 alıntı Itzhaky ve Ben Porat 2005). Ruhsal iyileşme için de bu duygusunun geri kazanımı kritik önem taşımaktadır.

Kadınların kendi hayatları üzerinde kontrolü ele alabilmesi için kendi kararlarını alabilmeleri çok önemlidir. Ancak sığınaklardaki bazı kurallar ya da personelin tutumu kadınların kendi kararlarını alabilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşülen kadınlardan 3 tanesi bu anlamda yaşadığı zorluğu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra ankette bulunan “Sığınakta kalırken sığınak çalışanlarının kararlarına saygı duyduklarını düşünüyorum” ifadesine katılım şiddeti 6,5 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda kadınlar sığınakta kendi kararlarını verdikleri noktada personel tarafından zaman zaman yargılandıklarını dile getirmişlerdir. Feminist yaklaşımla yürütülen sığınakta kalan 2 katılımcı orada kendi kararlarını yargılanmadan alabildiklerini ve personelin onlara sadece destek olduğunu belirtmişlerdir. Sığınak ortamının eşitlik, kadının katılımı, güçlenme gibi feminist ilkelere dayalı kurulmasına rağmen, kalan bazı kadınlar sığınağın kadınların karar alma ve gündelik hayatlarını kendileri planlamaya mücadele etmediği görüşündedir (Schillinger 1988, Srinivasan ve Davis 1991 alıntı Itzhaky ve Ben Porat 2005).

Opdebeek’e (1994) göre sığınakların başlıca 3 tane işlevi bulunmaktadır. Sığınaklar kadını şiddet ilişkisinden ve şiddet failinden uzaklaştırmakta, şiddetin olduğu ortamdan çıkmasını sağlamaktadır. Kadınların yaşadıkları şiddetle ilgili kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam sunmaktadır. Ayrıca kadına kendisi ile benzer yaşantıları olan kadınlarla tanışma, karşılaşma ve dayanışma olanağı vermektedir (alıntı Yıldırım 1998). Bu çalışmada da sığınak deneyimi yaşamış kadınlardan 5 tanesi kalan diğer kadınlarla dayanışmaya dair olumlu deneyimlerini dile getirmişlerdir. Sığınakta tanıştıkları kadınların bazılarıyla kurdukları kalıcı arkadaşlık ilişkilerinden söz etmişlerdir. Ancak görüşme yapılan kadınlar aynı zamanda kalabalık yaşam koşulları, sığınaktaki kurallar ve işleyiş ve sosyal desteğin yetersizliği nedeniyle dayanışma kurmanın zorlaştığı noktaları da ifade etmişlerdir. Sığınak Değerlendirme Anketi’nde de bu duruma paralel olarak 10 kadından 5 tanesi “Sığınakta kalan diğer kadınlardan kaldığım süre boyunca destek gördüğümü düşünüyorum” ifadesine katıldıklarını, 5 tanesi ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Sığınakların güncel durumunun, işleyişinin, kurallarının ve hiyerarşik yapılanmasının dayanışma ilişkisi kurulmasını zor hale getirdiği düşünülmektedir. Buna karşın, güncel zorluklara rağmen kadınlar zaman zaman sığınakta kalan diğer kadınlarla dayanışma ilişkisi kurabildiklerini, az da olsa hala görüştüğü kalıcı arkadaşlar edindiklerini dile

getirmişlerdir. Ek olarak, feminist yaklaşımla yürütülen sığınakta kalmış olan kadınlar; sığınaktaki hiyerarşik olmayan ilişkilerin, düzenli yapılan ev toplantılarının ve kadınların bütün karar alma süreçlerine beraber katılmalarının kadın dayanışmasını güçlendirdiğini belirtmiştir.

5.2. Psikososyal Desteğin Değerlendirilmesi

Sığınaklarda sağlanan bireysel destek görüşmelerinde kadınlara şiddet deneyimleri üzerine konuşma ve düşünme fırsatları yaratılmakta, kendi hayatlarını ilgilendiren konularda bağımsız karar alma potansiyelleri açığa çıkarılmakta, şiddeti ortaya çıkaran iktidar ve denetim mekanizmaları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konularda konuşularak kadınların yaşadıklarını anlamlandırmalarına ve cinsiyet rollerini dönüştürmelerine destek olunmaktadır. Bireysel destek görüşmelerinde sağlanan psikososyal destek; kadınların duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaşarak diğer kadınlarla etkileşime girdiği grup çalışmaları ile pekiştirilmektedir (WAVE 2007; KSGM 2008).

Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre; katılan kadınların yarısı, sosyal hizmet uzmanının ve psikologun kendilerini dinleme, sorunları çözme sürecindeki çabalarını mesleki yardım olarak algılamaktadırlar. Diğer yarısı ise sosyal çalışanların ya da psikologun görüşmelerini kendilerini ve kurumu denetlemek ve düzeni sağlama amaçlı olduğunu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun kalan kadının meslek elemanlarını kendilerinin üstünde hiyerarşik bir durumda olan, düzeni sağlayan bir bekçi ya da polis gibi algılamasına sebep olabileceği düşünülmüştür (Yıldırım 1998). Ancak mevcut sistemde bütün sığınaklarda sosyal ya da psikolojik destekler personel yokluğu ya da kadın odaklı olmayan yaklaşımlar nedeniyle sağlıklı ve standart biçimde sağlanamamaktadır. Kadınlar sığınaklarda psikososyal destekle buluşabildikleri zaman olumlu deneyimler bildirmişler, ancak bu desteğin yokluğundan ya da yaklaşım sorunlarından kaynaklı yaşadıkları sıkıntıları da ifade etmişlerdir. Sığınak Değerlendirme Anketi’nde de bu duruma paralel olarak 10 kadından 6 tanesi “Sığınakta sunulan sosyal destek hizmetlerinin (psikolojik, danışmanlık, hukuki, eğitim) yeterli olduğunu düşünüyorum” ifadesine katıldıklarını belirtirken, “Sığınakta kalırken sığınak sonrası hayatımı planlamak için yeterince destek alamadım” ifadesine 10 kadından 7 tanesi katılım göstermiştir. Bu durumda sığınaklarda kadınların sığınakta olduğu kadar, sığınak sonrası hayatlarını planlayabilmeleri için sosyal

anlamda desteklenmesi de önemli bir noktadır. Bu noktada feminist sığınakta kalan kadınlar sığınakta psikososyal desteklerin kendi güçlenme ve sığınak sonrası süreçlerinde ne kadar etkili olduğunu dile getirmişlerdir.

5.3. Olumsuz Duyguların Değerlendirilmesi

Yapılan görüşmelerde ve anket çalışmasında sığınak deneyimi yaşamış kadınların bu deneyimlerine dair olumlu duyguları yanında olumsuz duygular da hissettikleri görülmüştür. Bu olumsuz duygulardan en öne çıkan duygu kadınların sığınaklarda hissettikleri suçluluk duygusudur. Yapılan görüşmelerde kadınların 5 tanesi sığınak deneyimleri boyunca sistemin, kuralların, sığınağın koşullarının, işleyişin ya da personelin yaklaşımları nedeniyle suçluluk duygusu hissettiklerini dile getirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde farklı farklı soruların cevapları içerisinde sık sık “cezaevi” benzetmesi yapılmış, İlk Adım Merkezleri için “toplama yeri” ifadesi kullanılmıştır. Kadınların var olan sosyal sistem içerisinde maruz bırakıldıkları şiddetle ilgili sıkça suçlandığı ve yargılandıkları düşünüldüğünde, sığınak sürecindeki kural ve uygulamaların da bu suçluluğu tetiklemesi ve artırması sığınak çalışmasına önemli ölçüde zarar vermektedir. Sığınak Değerlendirme Anketi’ne katılan 10 kadından 5 tanesi “Sığınak çalışanlarının söyledikleri bazı sözler benim maruz bırakıldığım şiddetle ilgili kendimi suçlamama neden oldu” ifadesine katılım göstermişlerdir. Sığınakların fiziksel yapısı (parmaklık, demir kapılar, kameralar), siyah camlı araçlara onlarla iletişim kurulmadan ve konuşulmadan bırakılmaları, yapılan eşya aramaları, sıkı kurallar ve denetim, personelin otoriter tavrı ve zaman zaman suçlayıcı yaklaşımı kadınların “suçluluk” duygusu yaşamasına büyük ölçüde neden olmaktadır. Türkiye’de yapılmış bir çalışmada da benzer şekilde, sığınağın memnun olmadığını ifade eden kadınların %25’i sığınağın anlamını “kapalı cezaevi” olarak tanımlamaktadır (Sallan-Gül 2011).

Bir diğer olumsuz duygu olarak; sığınakta kalan 5 kadın, kalabalık yaşam koşulları ve kaotik ortam, sıkı kurallar ve personelin sert yaklaşımı nedeniyle kaygı ve korku hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun kadınların iyileşme ve güçlenme süreçlerini zorlaştırdığı hatta zaman zaman şiddet yaşadıkları ilişkilerine geri dönmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Feminist yaklaşımla işleyen sığınakta kalan kadınlar ise bu ifadelerin tamamen zıttı olarak; sığınak koşullarının ya da personelin onları suçlu hissettirdiği bir durumu yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Görüşme yapılan bütün kadınlar sığınaklarla ilgili bilgileri kurumsal ya da sosyal çevrelerinden farklı farklı kaynaklardan edindiklerini belirtmişlerdir. Ancak yapılan görüşmelerde kadınlardan 3 tanesi, sığınakların hayal ettikleri ve düşündükleri gibi bir yer olmadığını, bu nedenle hayal kırıklığına uğradıklarını belirtmişlerdir. Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılan 10 kadından 7 tanesi ise "Sığınağa gittikten sonra karşılaştığım ortam beni hayal kırıklığına uğrattı" ifadesine katılım göstermişlerdir. Ancak feminist ilkelerle yürütülen bir sığınak deneyimi yaşamış kadınlar çevrelerinden duydukları kuralların ve koşulların olmadığını gördüklerinde rahatladıklarını ifade etmişlerdir.

Mor Çatı'nın İzleme Raporu'na göre (2016); İlk Adım Merkezleri'nde kalan kadınlar, telefonlarına el konulduğunu ve sadece belli saatlerde telefonla görüşmelerine izin verildiğini belirtmişlerdir. İlk Adım Merkezleri'nin kadınlar tarafından "toplama merkezi" olarak tanımlanması dikkat çekmiştir. Bu tanımlı çalışanların da kullandığını ileten kadınlardan bazıları, bu birimlerin aslında kadınların sığınakta kalmalarını engellemeye yönelik "geri gönderme merkezleri" olduğunu düşündüklerini paylaşmışlardır. Ayrıca İlk Adım Merkezleri'nin fiziksel koşullarının olumsuzluğu ve çalışanların sert ve otoriter yaklaşımları nedeniyle birçok kadının kendini çaresiz hissederek şiddete maruz bırakıldıkları ortamlara geri döndükleri görülmüştür.

Bu çalışmada kadınlarla yapılan görüşmelerde bu olumsuz duyguların yanında yalnızlık ve çaresizlik duyguları da ön plana çıkmıştır. Bu duyguların da diğer durumlarda olduğu gibi yetersiz sosyal destek ve dayanışmayı imkansız kılan kaotik yaşam koşullarından doğru ifade edildiği düşünülmektedir.

5.4. Baskı ve Denetimin Değerlendirilmesi

Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları yayınında (2010) sığınaklarda cezaevine benzer uygulamalardan söz edilmektedir. Sığınak içerisinde güvenlik görevlisi veya polis bulundurmak, sığınanın içini kamera ile izlemek gibi uygulamaların şiddet ortamında var olan denetim ve kontrolün devamı niteliğinde olduğu, kadınların kendilerini cezaevinde kalmış gibi hissetmelerine neden olduğu, kadınlara birbirleri için risk oluşturdukları mesajını verdiği, kadınlar arasında dayanışma hissinin oluşmasına mani olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında görüşmeye katılan kadınların her biri kaldıkları sığınakların fiziksel koşullarının, kuralların ve bu kuralları uygulayan personelin tutum ve yaklaşımının; güvenliği sağlamak ya da işleyişi düzenlemekten çok kendilerini baskı altında ve denetlenmiş hissettirdiğini, güçlendirici olmaktan çok kısıtlayıcı ve örseleyici olduğunu aktarmışlardır. Buna ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınakta kalırken denetlenmiş hissediyordum” ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 7,9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran bütün maddelerin içinde en yüksek şiddetle katılım sağlanan ifadelerden biridir. Görüşme yapılan kadınlardan 4 tanesi sığınakların fiziksel koşullarının özellikle güvenliği sağlamaya dair düşünülmüş olan yapıların (demir parmaklık, kamera, dikenli tel, film kaplı camlar, vb.) kendilerini suçlu ve baskı altında hissetmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Kadınlardan bir çoğu sığınaklar için “cezaevi” benzetmesini kullanmışlardır. Görüşmeler boyunca cezaevi ve hapisane benzetmesi kadınlar tarafından sıkça kullanılmış, İlk Adım Merkezleri için de “toplama yeri” ifadesi dikkat çekmiştir.

Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınağın fiziksel koşulları (demir kapı, kilit, parmaklık vb.) nedeniyle kendimi baskı altında hissettim” ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya feminist model ile yürütülen bir sığınakta kalmış olan 2 kadın ise sığınakta bu türlü durumların olmadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle bu ifadeyi yanıtızsız bırakmışlardır. Bu 2 katılımcı dışarıda tutularak, çalışmaya katılan kadınların bu ifadeye katılım durumlarının şiddeti 8,6 olarak oldukça yüksek bir oranda hesaplanmıştır. Birçok çalışmanın da doğruladığı gibi; kuralları gerçekçi olmayan, cezalandırıcı ve sıkı olan sığınaklarda kalan kadınlar sığınak deneyimlerine dair daha az memnuniyet ve daha çok problem dile getirmektedir (Gengler 2012, Kolb 201, Moe 2007, VanNatta 2010 alıntı Gregory ve diğ. 2017). Kurallar her ne kadar güvenliği sağlamak ve sakin bir yaşam ortamı yaratmak da olsa, bu kurallar aynı zamanda güçlendirici uygulama prensiplerine zarar verebilmektedir ve güçlendirici felsefe/yaklaşım ile çelişmektedir (Nichols 2011). Başka bir çalışmaya göre; kadınların kurallardan en çok giriş-çıkış saati kısıtlamaları, sokağa çıkma yasağı, çocukların disiplini ve gözetilmesi ve sığınağın gündelik işleri ile ilgili kurallara uymakta zorlandıkları belirtilmiştir.

Çalışmaya katılan bazı kadınlar bu uygulamaların kendilerini şiddet ilişkisinde yaşadıkları baskıyı, bunalmışlık halini ve endişeyi yeniden hissettirdiğini ifade etmiştir (Lyon ve diğ. 2008). Yine sığınak kurallarının ve çalışanların yaklaşımlarının kadınlar üzerindeki etkisini araştıran uluslararası bir çalışmaya göre; sıkı kurallar ve sert yaklaşımlar kadınların kendi seçimlerini yapabilme, kendi kararlarını alabilme ve sosyal destek kanallarına erişimlerini engellemekte ve kendi hayatları üzerindeki güç ve kontrol duygularını sınırlandırmaktadır (Gregory ve diğ. 2017).

Bu çalışmada da paralel şekilde; sığınakta kalmış olan kadınların tümü kuralların belirli kısımlarından ya da tümünden duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir. Özellikle eşyaların aranması, uyku saatleri, yemek saatleri, giriş çıkış saatleri, izinlerle ilgili sıkı denetim, sigara saatleri, uyku banyo ve çay saatleri, telefonlara ve paralara el konulması, tutanak tutulması, ortak alanların kullanımı ile ilgili kurallar nedeniyle kendilerini son derece baskı ve denetim altında hissettiklerini dile getirmiş ve sığınak için sık sık cezaevi benzetmesi kullanmışlardır. Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılmış olan 10 kadından 7 tanesi “Sığınaktaki kuralların yerinde ve gerekli olduğunu düşünüyorum” ifadesine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Yine bu bulgularla birlikte değerlendirilebilecek olan bir diğer ifade de “Sığınakta eşyalarım aranırken incinmiş hissettim” ifadesidir. Çalışmaya katılan kadınlardan 5 tanesi bu ifadeye katılım gösterirken, 2 tanesi sığınağa yerleşirken eşyalarının aranmadığını ifade etmiştir. Ayrıca yine kurallarla ilgili olarak ankette yer alan “Sığınaktaki bazı kural ve uygulamaların onur kırıcı olduğunu düşünüyorum” ifadesine 10 kadından 7'si katılmıştır, katılım şiddeti ise 5,9 olarak hesaplanmıştır. Kuralların katılığı ve personelin otoriter uygulamalarıyla birleşmesinin kadınların denetlenme hissini arttırdığı düşünülmektedir. Bu bulgulara ek olarak; Sığınak Değerlendirme Anketi'ne katılan 10 kadından 8 tanesi “ Sığınakta kendimi çalışanlar tarafından kontrol ediliyormuş gibi hissettim” ifadesine katılım göstermişlerdir. Var olan feminist sığınak modelinde ise; kuralların yalnızca “gizlilik ve şiddetsizlik” olarak belirlenmesi, sığınakın güvenliğinin kadınlarla yapılan gizlilik anlaşmaları ile sağlanması, kuralların hep birlikte yapılan ev toplantıları ile belirlenmesi, eşya aranması ya da yukarıda belirtilen diğer kısıtlayıcı kuralların olmamasının kadınların sığınak deneyimlerini olumlu etkilemektedir.

Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde sığınak kurallarının ve personellerin yaklaşımının kadınların sığınak deneyimlerini ve ruhsal güçlenme süreçlerini önemli ölçüde belirlediği düşünülmektedir.

5.5. Retravmatizasyonun Değerlendirilmesi

Literatürde retravmatizasyonun (yeniden travmatize olma) kapsamı hakkında farklı kavramsal çalışmalar bulunmakta ve buna bağlı olarak retravmatizasyon kavramı farklı durumları tanımlamak için kullanılmaktadır. En yaygın olarak travmatik olaydan hayatta kalan kişinin sağlık hizmetleri aldığı esnada yaşadığı stresi tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu anlamda da genellikle bir olay ya da etkileşimin kişinin önceki yaşadığı travmatik olay nedeniyle geliştirdiği ruhsal travma semptomlarının yeniden yaşantılanması durumlarında kullanılmaktadır (Hooper ve Warwick 2006, Rosenberg ve diğ. 2001). Retravmatizasyon tetikleyici bir olayın hayatta kalanın kendisini daha önce yaşadığı travmatik olayı anımsaması nedeniyle bunalmış hissettirmesidir.

Bazı çalışmalar ise retravmatizasyonu yeni bir travmatik olayın yaşanması koşuluna bağlı kılmakta, ya da daha önceden yaşanmış travmatik bir olaya bağlı semptomların tetiklenerek ortaya çıkması halinde de kullanılabilceğini belirtmektedirler. Örneğin, bir olayın ya da bir durumun daha önce yaşanmış bir şiddet olayını ya da eski travmatik bir olaya dair kontrolünü kaybetme hissini tetiklemesi için kullanılabilir (Kammerer ve Mazelis 2006). Önceki yaşanan travmatik olayın kişiye anımsatılması ya da kişinin yeni bir travmatik olaya maruz bırakılması da aynı şekilde problemlidir. Sağlık hizmeti esnasında yaşanan retravmatizasyon; travmatik olaydan hayatta kalan kişinin bir sağlık profesyoneli tarafından istismar edilmesidir. Aynı zamanda hayatta kalan kişiye önceki yaşadığı şiddet ya da istismar durumunun bir sağlık çalışanı ile etkileşimi sırasında ona anımsatılması anlamına gelmektedir (Dallam 2010). Hooper ve Warwick'e (2006) göre; ruh sağlığı çalışanları ya da sosyal çalışmacıların farkında olmadan damgalama ya da güçsüzlük gibi istismar dinamiklerini tekrar etmesi hayatta kalanın retravmatizasyon riskini artırmaktadır. Travmatik olay yaşandıktan sonra kişilerin bu olayla ilgili sorumlu tutulmaları, suçlanmaları da bu riski artıracaktır. Ayrıca travmatik olay sonrasında kişinin sosyal destek ortamı da bu anlamda belirleyici olacaktır. Bu nedenle travmadan hayatta kalanlara destek ya da hizmet veren kişilerin ruhsal travma tepkileri ve travmaya bağlı

zorluklar ile ilgili farkındalığının olmasının kişinin güçlenmesi ve iyileşebilmesi için insan haklarına uygun bir sistem yaratacağı düşünülmektedir (Rosenberg ve diğ. 2001). Başka insanlardan gelen destekleyici bir tavır olayın etkisini azaltabileceği gibi, düşmanca ve negatif bir tavır hasara katkıda bulunup travmatik sendromu alevlendirebilir (Flannery 1990 alıntı Herman 2007, s.80). Bu nedenle şiddet uygulayanın yaptığı gibi sığınakta çalışanların da kendini üstün, ayrıcalıklı, söz ve yetki sahibi olduğunu ifade eden uygulamalarda bulunması son derece sakıncalıdır. Sığınakta kalanlar ve çalışanlar arasında, çalışanlar arasında ve kadınlar arasında hiyerarşi yaratılması ve bunun pekiştirilmesi halinde, sığınakların kadınlar için yeni bir şiddet ortamına dönüşmesi riski bulunmaktadır (Tosun ve Öztürk 2010).

Bu bağlamda yapılan görüşmede ve anketlerde çıkan sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde; sığınaklarda ve özellikle İlk Adım Merkezleri'ndeki kalabalık ve kaotik yaşam koşullarının, kadınlara şiddet öykülerinin sığınak başvuru sürecinden başlamak üzere defalarca detaylı şekilde anlatılmasının, personelin suçlayıcı, yargılayıcı ya da otoriter yaklaşımının, bazı sığınak kuralları ve işleyişinin kadınlara yaşadıkları şiddet olaylarını anımsattığı, onları suçlu ve çaresiz hissettirdiği, ruhsal travmaya bağlı semptomlarını yeniden yaşantılamalarına neden olduğu ve buna bağlı olarak ruhsal durumlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Görüşme yapılan kadınlardan 3 tanesi özellikle İlk Adım Merkezleri'nin kalabalık ve kaotik koşullarının ruhsal durumlarını sığınağa başvurdukları halden daha olumsuz duruma getirdiğini ifade etmiştir. Sığınak başvurusunda bulunan 2 kadın bütün başvuru sürecinden başlamak üzere; karakolda, İlk Adım Merkezi'nde, nakil oldukları sığınakta defalarca şiddet öykülerini detaylıca anlatmak durumunda bırakıldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan 3 kadın sığınak personelinin sert tutum ve yaklaşımının ve özellikle bazı sözlerinin onlara yaşadıkları şiddet olaylarını anımsattığı ve bundan dolayı olumsuz duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca personelin otoriter tutumu kadınlara şiddet yaşadıkları ilişki içerisindeki eşitsiz güç ilişkilerini anımsattığı ve kadınlarla personelin hiyerarşik bir ilişki kurmasının da bunu beslediği düşünülmektedir. Bunu destekleyici olarak, yapılan Sığınak Değerlendirme Anketi'nde "Sığınakta personel ve kalan kadınlar arasında bir hiyerarşi olduğunu düşünüyorum" ifadesi 10 kadından 7 kadın 6,4 şiddetiyle katılım göstermişlerdir.

Görüşülen kadınlardan 4 tanesi sığınaktaki kural ve uygulamaların kendilerine yaşadıkları şiddet olaylarını anımsattığını ve bu durumun kendilerini olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Özellikle yoğun bir biçimde sosyal ve psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlar şiddet ortamındaki denetlenme ve kontrol edilme duygusunun bir benzerini sığınakta yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yine Sığınak Değerlendirme Anketi'nde bulunan "Sığınaktaki kural ve uygulamalar bana zaman zaman maruz bırakıldığım şiddet olaylarını anımsattı ve kendimi üzgün ya da öfkeli hissettim" ifadesine 10 kadından 5 tanesi katılım göstermiştir. 10 kadından 9'u ise "Sığınaktan ayrıldıktan sonra pişmanlık duydum" ifadesine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeye tüm kadınların katılma şiddeti 0,8 olarak hesaplanmıştır. Buna çok benzer olarak "Sığınaktan ayrıldıktan sonra kendimi çok rahatlamış hissettim" ifadesine 10 kadından 7 kadın 6,7 şiddetiyle katılım göstermişlerdir. Bütün bu veriler kadınların sığınakta çeşitli nedenlerle re travmatizasyon yaşama risklerinin yüksek olduğu göstermektedir. Feminist ilkelerle yürütülen sığınakta kalan kadınların ifadeleri ve anlatılarına göre; baskı ve denetleme hissi yaratmayan kuralların, işleyişin ve fiziksel yapının, hiyerarşik olmayan ilişkilene biçiminin, yargılayıcı olmayan yaklaşımın varlığının sığınak deneyiminden doğru oluşabilecek re travmatizasyon riskini azalttığı düşünülmektedir.

5.6. Sınırlılıklar

Bu çalışma boyunca yapılan görüşmelerde ve anket sorularında sığınak öncesi süreç, başvuru süreci, sığınak deneyimi ve sonrası ile ilgili birçok bilgi edinilmiştir. Ancak çalışmanın ruh sağlığı kapsamında çerçevelendirilmesi gerektiği için birçok önemli konuya analizde ve tartışmada yer verilememiştir. Şiddete maruz bırakılan kadınların sığınak deneyimlerinin ve sürecinin değerlendirilmesi konusu ulusal ve uluslararası yasal mevzuat, sosyal politikalar ve sosyal hizmet gibi birçok farklı alanın da kapsamına girmektedir. Bu çalışma sığınak deneyimlerinin bahsedilen diğer alanlara yansıyan kısımlarını kapsamına alamamıştır. Bu nedenle benzer çalışmaların ilgili alanları da kapsamına alacak şekilde yürütülmesi ve bütünlüklü bir değerlendirme yapılması çok önemli görülmektedir.

İkinci olarak çalışmanın nicel kısmı için daha fazla kadına ulaşılması geçerlik ve güvenilirlik açısından önemlidir. Ancak sığınaktan ayrılan kadınların iletişim bilgileri ve yerlerini güvenlik nedeniyle sıklıkla değiştirmeleri nedeniyle kendilerine

ulaşılmakta problemler yaşanmıştır. Ayrıca ne yazık ki Türkiye’de aktif olarak yürütülen feminist sığınak modeli yaygın bir uygulama değildir. Bu nedenle feminist sığınak deneyimi olan kadınların sayısı hem bu sığınakların kapasitesi hem de feminist modelle yürütülen sığınakların çok az sayıda olması nedeniyle burada kalmış kadınların deneyimleri daha kısıtlı kalmıştır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar literatürde yapılan çalışmaları da destekler nitelikte olarak sığınak deneyimlerinin şiddete maruz bırakılan kadınların güçlenme süreçlerinde ve ruh sağlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. Ancak kadınların güçlenebilmeleri için sığınak çalışmasının nasıl yürütüldüğü çok belirleyicidir. Sığınaklardaki sıkı kurallar, hiyerarşik yapılanma ve işleyiş, sıkı kurallar, çalışanların yargılayıcı tutum ve yaklaşımı, yetersiz psikososyal destek sığınak deneyimini olumsuz hale getirmekte, şiddet sonrası güçlenme sürecinde zarar vermekte ve kadınların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Ancak sığınakların feminist ilkeler ve yaklaşım ile yürütülmesinin kadınların sığınak deneyimlerini, sonrası güçlenme sürecini ve ruhsal durumlarını olumlu etkilediği görülmüştür.

Bu noktada sığınak çalışanlarının yaklaşımının yargılayıcı ve suçlayıcı olmaması, kadınlarla hiyerarşik olmayan ve kadın dayanışması üzerinden ilişki kurmaları ve şiddetle ilgili çalışırken feminist perspektife sahip olmaları çok önemlidir. Ek olarak bu desteği sağlayan kişilerin hem de kriz yönetimi, risk değerlendirmesi ve sosyal destek planı oluşturulması gibi konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra sığınakta çalışan sosyal çalışmacıların ya da meslek elemanlarının yanı sıra; çalışan bütün personellerin de kadınlara karşı hiyerarşik olmayan, yargılamayan, suçlamayan bir yaklaşımda olması kadınların sığınak deneyiminin ruh sağlığına etkisi anlamında çok belirleyicidir. Sığınakta kadınların şiddet sonrası güçlenme sürecinde sosyal ve psikolojik destek çok önemlidir. Bu sosyal ve psikolojik desteğin yalnızca şiddet travması ya da sığınaktaki gündelik problemler üzerine değil, kadının sığınak sonrası hayatını planlamaya dair boyutları da içermesi gerekmektedir.

Bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi, güncel zorluklara rağmen kadınlar zaman zaman sığınakta kalan diğer kadınlarla dayanışma ilişkisi kurabildiklerini, ancak sığınak kurallarının ve koşullarının dayanışma halini zorlaştırdığını dile getirmişlerdir. Buradan yola çıkarak kadınların dayanışma ilişkilerinin güçlenmesi için sığınak koşullarının daha uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Sığınakların güncel durumunun, işleyişinin, kurallarının ve hiyerarşik yapılanmasının dayanışma ilişkisi kurulmasını zor hale getirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle dayanışma ilişkisinin kurulabilmesi için tüm bu problem alanlarının ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Bu uygun ortam sağlandığında da kadın dayanışmasını güçlendirecek toplantılar ve paylaşım alanları kurgulanmalıdır. Sığınaklarda

yapılan toplantı ve grup çalışmalarında kadınların kendi kararlarını ortaklaşarak alabilmeleri ve dayanışmanın oluşabileceği uygun ortamları kendilerinin belirleyebilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca sığınakta yürütülen her çalışma destek alan-destek veren ikiliğinde değil, “kadın dayanışması” zemininde kurgulanmalıdır.

Kadınların var olan sosyal sistem içerisinde yaşadıkları şiddetle ilgili sıkça suçlandığı düşünülürse, sığınak sürecindeki kural ve uygulamaların bu suçluluğu tetiklemesi ve artırması ciddi şekilde ele alınmalıdır. Bu nedenle sığınakların fiziksel yapısının, kurallarının, işleyişinin kadınların suçluluk duygusunu tetiklemeyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Sığınaklar kadınlar için şiddet ortamında yaşadıkları denetimin bir tekrarı değil, şiddetten uzalaşma ve özgürleşme süreci için güçlenme ve dayanışma alanı olmalıdır. Özellikle eşyaların aranması, uyku saatleri, yemek saatleri, giriş çıkış saatleri, izinlerle ilgili sıkı denetim, sigara saatleri, uyku banyo ve çay saatleri, telefonlara ve paralara el konulması, tutanak tutulması, ortak alanların kullanımı ile ilgili kurallar nedeniyle kendilerini son derece baskı ve denetim altında hissettiklerini dile getirmiş ve sığınak için sık sık cezaevi benzetmesi kullanmışlardır. Kuralların katılığı ve personelin otoriter uygulamalarıyla birleşmesinin kadınların denetlenme hissini arttırdığı düşünülmektedir. Özellikle var olan feminist sığınak modellerinde olduğu gibi; kuralların yalnızca gizlilik ve şiddetsizlik olarak belirlenmesi, sığınanın güvenliğinin kadınlarla yapılan gizlilik anlaşmaları ile sağlanması, kuralların hep birlikte yapılan ev toplantıları ile belirlenmesi, personelin kalan kadınlarla hiyerarşik ilişkilenebilmesi ve mutlaka toplumsal cinsiyet yaklaşımına sahip olması, kadınları suçlayıcı, yargılayıcı ya da onlara müdahale eden yaklaşımlardan kaçınan insanlardan belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak var olan sistemde kadınların kaldıkları sığınakların her birindeki işleyiş, uygulama ve kurallar birbirinden farklıdır ve kişisel inisiyatifler bu anlamda belirleyici olmaktadır. Oysa ki sığınak talebinde bulunan bütün kadınların eşit standartlarda ve önerilen modelde bir sığınakta kalmaya aynı şekilde hakkı bulunmaktadır.

Sığınakların kaotik koşullarının düzenlenmesi için Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezleri'nin sayısı artırılmalı ve kadınların varsa sığınak ihtiyacı ve güncel durumları ile ilgili görüşmeler bu birimlerdeki kişiler tarafından yapılmalıdır. Bu ara birimlerin varlığı, sığınak talebinde bulunan bütün kadınların biricik koşulları ve bireysel dinamiklerinin değerlendirmeleri yapılmadan aynı ortamda ve kalabalık yaşam koşullarında kalması durumunu düzenleyebilir. Ayrıca ŞÖNİM'lerin, İlk Adım Merkezleri'nin sayısı, personel

sayıları artıtılmalı ve çalışanların mutlaka yukarıda belirtildiği gibi kadınların ruh sağlığını olumsuz etkileyen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen yaklaşımlardan kaçınmaları gerekmektedir.

Hem dñnyada hem de Tñrkiye’de sığınaklar feminist hareketin bir sonucu ve kazanımıdır. Sığınakların kadınların şiddet sonrası gñçlenme sñrecinde ne kadar etkili olduğu bilinmektedir. Ancak literatñrde belirtilen ve bu çalışmayla da doğrulan problem alanları kadınların sığınaklarda yaşadıkları deneyimi olumsuz hale getirmekte, sığınakları da kadınlar için bir denetim ve baskı aracı haline getirmektedir. Bunun aksine feminist ilkelerle yñtñlen sığınak modelinde kalan kadınların anlatılarına gñre, bu sığınaklardaki kural ve işleyişin çok daha ۆzgñrleřtirici ve aynı zamanda destekleyici olduğu çalışmanın her boyutunda anlamlı oranda ortaya konmuştur. Ayrıca şiddet dñngñsñnñn kırılması ancak feminist bir yaklaşıma dayanan gñçlendirici bir dayanışma ve destek zemininde gerçekleşebilecektir. Gñncel olarak işleyişte olan bñtñn sığınakların yasal statñlerine bakılmaksızın feminist prensiplerle yñrñtñlmesi bu anlamda çok ۆnemlidir. Sığınakların dñnñřmñnñ destekleyici olarak feminist sığınak modelinin yaygınlaştırılması açısından kurum için eğitimler ve savunuculuk çalışmaları yñrñtñlmeli, var olan sığınakların da şiddetten hayatta kalan kadınların ruhsal ve sosyal gñçlenme ve şiddetten uzaklaşarak ۆzgñrleřme sñrecine katkı sağlayabilecek yapıya kavuşmaları sağlanmalıdır. Ayrıca sığınakların feminist ilkelerle yñrñtñlmesine karşın, destek sistemlerinin diğer kurum ve araçları bu ilkelerden ve yaklaşımdan uzak olduğunda kadınlar için olumlu sonuçları kısıtlı kalacaktır. Bu nedenle sığınaklara çalışmasına destek olan tñm mekanizmaların, kurumların, hukuki araçların ve sosyal politikaların da bu bağlamda dñnñřtñrñlmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıknel S. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önlemi: Türkiye Önlemi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. 2013.
- Aker AT. Temel Sağlık Hizmetlerinde Ruhsal Travmaya Yaklaşım. Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi Yayınları, Ankara, 2012.
- Alpago C. Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri Olgusu. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2006.
- Altınay A, Arat Y. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul, 2017.
- Aslan D, Vefikuluçay D, Zeyneloğlu S ve diğ. Ankara’da İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarında Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması. HÜKSAM: Ankara, 2008.
- Avrupa Konseyi. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi) İstanbul, 2011.
- Bengtson-Tops A, Tops D. Self-reported consequences and needs for support associated with abuse in female users of psychiatric care. *International Journal of Mental Health Nursing*, 2007; 16(1): 35–43, (doi: 10.1111/j.1447-0349.2006.00442.x).
- Berktaş F, Ecevit Y, Uygur G ve diğ. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir, 2013.
- BİA Haber Merkezi, 2016. Erişim 4 Nisan 2018, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/181326-turkiye-de-kac-kadin-siginmaevi-kac-sonim-var>
- Briere JN, Scott C. Travma Terapisinin İlkeleri: Belirtiler, Değerlendirme ve Tedavi İçin Bir Kılavuz DSM-5 İçin Güncellenmiş. Sage Publications, 2014. Çev. Betül Dilan Genç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2016.
- Bybee D, Sullivan CM. Predicting Re-Victimization of Battered Women 3 Years After Exiting a Shelter Program. *American Journal of Community Psychology*, 2005; 36, (1/2), (doi: 10.1007/s10464-005-6234-5).
- Çakır S. Kadın Araştırmaları Bilimde Neleri, Nasıl Sorguluyor, Neleri Değiştirmek İstiyor?, Lordoğlu K. *İnsan, Toplum, Bilim Dergisi*, Kavram Yayınları, 1995.
- Campbell JC, Lewandowski LA. Mental and physical health effects of intimate partner violence on women and children. *Psychiatric Clinics of North America*, 1997; 20(2): 353-374, (doi: 10.1016/S0193-953X(05)70317-8).
- Cascardi M, O’Leary KD, Schlee KA. Co-occurrence and correlates of posttraumatic stress disorder and major depression in physically abused women. *Journal of Family Violence*, 1999; 14 (3): 227-249, (doi: 10.1023/A:1022827915757).
- Cattaneo LB, Chapman AR. The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 2010; 65(7): 646-659, (doi: 10.1037/a0018854).

- Cattaneo LB, Goodman LA. What is empowerment anyway? A model for domestic violence practice, research, and evaluation. *Psychology of Violence*, 2015; 5(1): 84-94, (doi: 10.1037/a0035137).
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği Kavram Tartışmaları. Erişim: 23 Şubat 2018, <http://cinselsiddetlemucadele.org/2017/06/23/kavram-tartismalari-6-ceviri-kavramlar-2/>
- Clark A, Women's Silence, Men's Violence: Sexual Assault in England. Pandora: London, 1987.
- Çolak Ö. Gençlerin Toplumsal Cinsiyet ve Flört Şiddeti Algılarına Yönelik Araştırma Raporu. Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği: İstanbul, 2017.
- Çolak Ö. Uluslararası Af Örgütü, LGBTİlere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadeleye Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Programı Eğitici El Kitabı, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Yayınları: İstanbul, 2015.
- Dallam SJ. A model of the retraumatization process: A meta-synthesis of childhood sexual abuse survivors' experiences in healthcare. *Dissertation Abstracts International: The Sciences and Engineering*, 2010; 71(2-B): 920. <http://psycnet.apa.org/record/2010-99160-236> (Ulaşım: 24 Nisan, 2018).
- Deborah K, Anderson Daniel G ve diğ. Long-Term Trends in Depression Among Women Separated From Abusive Partners, *Violence Against Women*, 2003; 9 (7): 807-838, (doi: 10.1177/1077801203253401).
- Dobash RE, Dobash RP. Women, Violence, and Social Change. Routledge: London and New York, 1996.
- Ecevit Y, Uygur G, Çağlar Fİ ve diğ. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir, 2011.
- Edwards A. Male Violence in Feminist Theory: an Analysis of the Changing Conceptions of Sex/Gender Violence and Male Dominance. Hanmer J, Maynard M (Ed). *Women, Violence and Social Control*. Humanities Press International: New Jersey, 1990: 13-29, (doi: 10.1007/978-1-349-18592-4).
- Eğitim-Sen Samsun Şube Kadın Komisyonu. İş Yerinde Cinsel Taciz Konusunda Bir Araştırmanın Düşündürdükleri. Eğitim-Sen Kadın Dergisi, Ankara, 2010.
- Ekal B. Women's Shelters in Turkey. Whose Responsibility? *Ethnologie Française*, 2014; 44 (2): 237-245, (doi: 10.3917/ethn.142.0237).
- Ellsberg M, Heise L. Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists. World Health Organization PATH: Washington, 2005.
- FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). Violence Against Women: An EU-Wide Survey. Publications Office of the European Union: Belgium, 2014.
- Golding JM. Intimate Partner Violence As A Risk Factor For Mental Disorders: A Meta-Analysis, *Journal Of Family Violence*, 1999; 14(2): 99-132, (doi: 10.1023/A:1022079418229).
- Goodman LA, Thomas K, Cattaneo LB ve diğ. Survivor-defined practice in domestic violence work: Measure development and preliminary evidence of link to empowerment. *Journal of Interpersonal Violence*, 2016; 31(1): 163-185, (doi: 10.1177/0886260514555131).
- Gregory K, Nnawulezi N, Sullivan CM. Understanding How Domestic Violence Shelter Rules May Influence Survivor Empowerment. *Journal of Interpersonal Violence*. 2017: 1-22, (doi: 10.1177/0886260517730561).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara, 2014.

- Harned MS. Harassed bodies: An examination of the relationships among women's experiences of sexual harassment, body image, and eating disturbances. *Psychology of Women Quarterly*, 2000; 24(4): 336-348, (doi: 10.1111/j.1471-6402.2000.tb00216.x).
- Herman J. Travma ve İyileşme. BasicBooks, 1992. Çev.Tamer Tosun, Literatür Yayıncılık: İstanbul, 2007.
- Hollander JA. Vulnerability and Dangerousness: The Construction of Gender through Conservation about Violence, *Gender and Society*, 2001; 15: 83-109.
- Hooper CA, Warwick I. Gender and the politics of service provision for adults with a history of childhood sexual abuse. *Critical Social Policy*, 2006; 26(2): 467-479, (doi: 10.1177/0261018306062596).
- İlkkaracan P, Gülçür L, Arın C (Ed) Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Sosyal ve Kriminolojik Araştırmalar Çalışma Grubu. Kadına Yönelik Şiddet Araştırma Raporu, 2003.
- Itzhaky H, Porat AB. Battered women in shelters: Internal resources, well-being and integration. *Affilia*, 2005; 20(1): 39-51, (doi: 10.1177/0886109904272117).
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. 2017 Veri Raporu, 2017. Erişim: 3 Mart 2018, <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2845/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2017-veri-raporu>
- Kadın Dayanışma Vakfı Kolektif, Kadına Yönelik Şiddet Kitapçığı, Ankara, 2017.
- Kadın Dayanışma Vakfı. Kadın Dayanışma Merkezi 2017 Faaliyet Raporu. Kadın Dayanışma Vakfı, Ankara, 2017.
- Kammerer N, Mazelis R. Trauma and retraumatization. Krizden Sonra: Felaketlerden Sonra Travmadan İyileşme Panel Toplantısı, Maryland, Amerika Birleşik Devletleri, 2006.
- Karakoç B, Gülseren L, Çam Birmay ve diğ. Depresyonu Olan Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Yaygınlığı ve İlişkili Etkenler, *Arch Neuropsychiatr*. 2015; 52: 324-330, (doi: 10.5152/npa.2015.7535).
- Karataş S, Şener Ü, Otaran N (Ed). Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Ankara, 2008.
- Kasturirangan A. Empowerment and programs designed to address domestic violence. *Violence Against Women*, 2008; 14(12): 1465-1475, (doi: 10.1177/1077801208325188).
- Kearney-Cooke A, Striegel-Moore RH. Treatment of childhood sexual abuse in anorexia nervosa and bulimia nervosa: A feminist psychodynamic approach. *International Journal of Eating Disorders*, 1994; 15(4): 305-319, (doi: 10.1002/eat.2260150402).
- Kerestecioğlu F, Kadına Yönelik Şiddet ve Mor Çatı Deneyimi. Kum B, Gülçiçek F, Selek P, Başaran B (Ed). *Özgürlüğü Ararken Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, İstanbul, 2005.
- Kümbetoğlu B. Feminist Yöntem ve Kadın Çalışmalarına İlişkin Bazı Sorular, Sorunlar. Sancar S (Ed). *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, 1, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Lyon E, Lane S, Menard A. Meeting Survivors' Needs: A Multi-State Study of Domestic Violence Shelter Experiences. Washington, 2008. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/225025.pdf> (Ulaşım: 17 Şubat, 2018).

- Mertin P, Mohr PB. Incidence and correlates of posttraumatic stress disorder in Australian victims of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 2000; 15(4): 411-422, (doi: 10.1023/A:1007510414571).
- McGirr SA, Sullivan CM. Critical Consciousness Raising as an Element of Empowering Practice with Survivors of Domestic Violence. *Journal of Social Service Research*, 2017; 43(2): 156-168, (doi:10.1080/01488376.2016.1212777).
- McNamara JR, Fields SA. The Abuse Disability Questionnaire: Internal consistency and validity considerations in two samples. *Journal of Family Violence*, 2001; 16(1): 37-45, (doi: 10.1023/A:1026524409148).
- Mooney J. Gender, Violence, and the Social Order, Macmillan Press: Hampshire; St. Martin's Press: New York, 2000, (doi: 10.1057/9780230597396).
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. 2017 İlk 6 Aylık Faaliyet Raporu. İstanbul, 2017.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. 2017 Yılı Faaliyet Raporu. İstanbul, 2017.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. Sığınaklar Nasıl Olmalı? Mor Çatı Yayınları: İstanbul, 2012.
- Nichols AJ. Gendered organizations: Challenges for domestic violence victim advocates and feminist advocacy. *Feminist Criminology*, 2011; 6(2): 111-131, (doi: 10.1177/1557085111398117).
- Orava TA, McLeod P, Sharpe D. Perception of control, depressive symptomatology and self-esteem of women in transition from abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 1996; 11(2): 167-186, (doi: 10.1007/BF02336668).
- Öztan E. Feminist Araştırmalar ve Yöntem. Saygılıgil F (Ed). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.
- Öztunalı-Kayır G, Kadınlar ve Psikolojik Şiddet. Mor Çatı Kolektifi (Ed). *Evdeki Terör*. Mor Çatı Yayınları, İstanbul, 1996: 93-96.
- Öztürk N. Gençler Arası İlişkilerde Flört Şiddeti Eğitimciler İçin Bilgilendirici Broşür. Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği: İstanbul, 2017.
- Pleck E. Domestic Tyranny: The Making of American Social Policy against Family Violence. *Colonial Times to the Present*. University of Illinois Press: Chicago, 2006.
- Polack-Shmueli H, Buchbinder A. Individual treatment for the woman. Goldblat H, Eisikovits Resnick HS, Kilpatrick DG, Dansky BS ve diğ. Civilian trauma and posttraumatic stress disorder in a representative national sample of women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1993; 61(6): 984-991, (doi: 10.1037/0022-006X.61.6.984).
- Rosenberg SD, Mueser KT, Friedman MJ ve diğ. Developing effective treatments for posttraumatic disorders among people with severe mental illness. *Psychiatric Services*, 2001; 52(11): 1453-1461, (doi: 10.1176/appi.ps.52.11.1453).
- Sallan-Gül S. Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri: Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı? Bağlam Yayıncılık: İstanbul, 2012.
- Scully D. Cinsel Şiddet Anlamak: Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerine Bir İnceleme. Routledge: London. 1994. Çev. Şirin Tekeli ve Laleper AYTEK, Metis Yayınları, İstanbul, 1004.
- Sezgin, H. Partneri Tarafından Şiddet Görmüş ve Kadın Sığınma Evinde Barınan Kadınların Kullandıkları Başetme Yöntemleri İle Algıladıkları Sosyal Desteğin Ruhsal Sağlıkları İle İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2007.

- Soydinç L, Feminist Psikoloji ve Psikoterapi. *Şifalı Bilgiler Bülteni*. Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği: İstanbul, 2017: 30-32.
- Stewart DE, Robinson GE. A review of domestic violence and women's mental health. *Archives of Women's Mental Health*, 1998; 1(2): 83-89, (doi: 10.1007/s007370050010).
- Sullivan CM. Domestic Violence Shelter Services: A Review of the Empirical Evidence, National Resource: PA, Harrisburg, 2012. <https://www.dvevidenceproject.org/wp-content/uploads/ShelterResearchSummary.pdf> (Ulaşım: 8 Şubat, 2018).
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara, 2009.
- Tortamış B. Sığınma Evinde Kalan Kadınlarda Şiddet Öyküsü Açısından Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Benlik Saygısı ve Beden Algısının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009.
- Tosun Z, Öztürk AB (Ed) Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.
- Tutty LM, Weaver G, Rothery MA. Residents' views of the efficacy of shelter services for assaulted women. *Violence Against Women*, 1999; 5(8): 898-925, (doi: 10.1177/10778019922181545).
- Tutty LM. Effective Practices In Sheltering Women Leaving Violence In Intimate Relationships. Toronto: YWCA Canada, 2006. <https://ywcacanada.ca/data/publications/00000013.pdf> (Ulaşım: 12 Şubat, 2018).
- Uçan A, Gürkan D, Bayram D ve diğ. Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu, Mor Çatı Yayınları, İstanbul, 2016.
- United Nations. Progress towards the Sustainable Development Goals Report of the Secretary-General. High-level political forum on sustainable development, convened under the auspices of the Economic and Social Council Economic and environmental questions: Sustainable development, 2017. Violence Against Women Europe (WAVE). 2015 Factsheet. Austria, 2015. <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/secretary-general-sdg-report-2017--EN.pdf> (Ulaşım: 3 Şubat, 2018).
- Violence Against Women Europe (WAVE). 2017 Factsheet. Austria, 2017. https://www.big-berlin.info/sites/default/files/uploads/1612_2016_WAVE_Statistics.pdf (Ulaşım: 5 Şubat, 2018).
- Violence Against Women Europe (WAVE). Şiddetten Uzakta. Austrian Development Cooperation. Viyana, 2004. Çev. Zeynep Korkman, Mor Çatı Yayınları, Önsöz Matbaacılık Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Violence Against Women Europe (WAVE). Women's Shelters Report, Austria, 2015: 8. https://files.wave-network.org/researchreports/WAVE_Report_2015.pdf (Ulaşım: 6 Şubat, 2018).
- Walby S. Patriyarka Kuramı. Blackwell Publishers, 1997. Çev. Hülya Osmanağaoğlu, Dipnot Yayınları: Ankara, 2016.
- Walker E. The Battered Woman. Harper and Row: New York, 1979.
- Weaver TL, Resnick HS, Kokoska M S. ve diğ. Appearance-related residual injury, posttraumatic stress, and body image: Associations within a sample of female victims of intimate partner violence, *Journal of Traumatic Stress*, 2007; 20(6): 999-1008, (doi: 10.1002/jts.20274).

Wekerle C, Wolfe DA. Dating Violence in Mid-Adolescence: Theory, Significance and Emerging Prevention Initiatives. *Clinical Psychology Review*, 1999; 19 (4): 435 – 456, (doi: 10.1016/S0272-7358(98)00091-9).

Yıldırım A. Sığınaklarda Kalan Kadınların Uğradığı Şiddetin Boyutları. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1996.

Yıldırım A. Sıradan Şiddet. Boyut Yayıncılık: İstanbul, 1998.

Yüksel Ş, Gülseren L, Başterzi AD (Ed). Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı. Türkiye Psikiyatri Dergisi Yayınları: İstanbul, 2013.

Yüksel Ş. Gündelik yaşamda şiddet, ruh sağlığı ve psikoterapi. *Psikiyatride Güncel*, 2 (3); 2012: 258- 272. <https://slidex.tips/download/gndelik-yaamda-iddet-ruh-sal-ve-psikoterapi> (Ulaşım: 8 Şubat, 2018).

ÖZGEÇMİŞ

1.Bireysel Bilgiler

Adı Soyadı: Leyla Soydinç

Doğum yeri ve tarihi: İzmir, 21.11.1990

Çalıştığı Kurum: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

İletişim: leylasoydinc@gmail.com

2.Eğitimi

2014 – halen: İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

2007 – 2012: Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Yabancı dili: İngilizce

2004 – 2007: İzmir Tevfik Fikret Lisesi

Yabancı dili: Fransızca

3.Unvanları

Psikolog

Sosyal Çalışmacı

4.Mesleki Deneyimi

19.07.2018-halen: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı – Sosyal Çalışmacı

20.05.2015- 29.06.2018: Toplum Gönüllüleri Vakfı – Toplumsal Cinsiyet

Anaakımlaştırma Programı Koordinatörü

05.2013-05.2015: Ataşehir Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü – Psikolog

01.2013-05.2013: Beyaz Merdiven Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi – Psikolog

5.Bilimsel Etkinlikler

Sözlü Bildiri:

Soydinç L. (2014). “Kadın Sığınmaevinde Ruh Sağlığı Çalışanı Olmak”, 8. Uluslararası Ruhsal Travma Toplantıları, İstanbul.

6.Üye Olduğu Dernekler

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

EK 1. SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1.Doğum tarihi ve doğum yeriniz nedir?

2.Okur-yazarlık durumunuz nedir?

Okur-yazar Okur-yazar değil

3.Eğitim durumunuz nedir?

En son mezun olunan okul:

İlkokul Ortaokul Lise Yüksek Okul/Üniversite Yüksek Lisans/Doktora

Varsa yarım bırakılan okul:

İlkokul Ortaokul Lise Yüksek Okul/Üniversite Yüksek Lisans/Doktora

4.Medeni Durum:

Bekar Evli Boşanmış Boşanma Sürecinde Eşi Vefat Etmiş

5.İlişki Durumu:

Partneri Var Partneri Yok

6.Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

7. Hangi semtte oturuyorsunuz?

8.Yaşadığınız ev kira mı? Kira ise; miktarı ne kadar? Kira değilse ev kime ait?

9.Kiminle beraber yaşıyorsunuz?

10.Daha önce çalıştınız mı? Evet ise hangi işlerde?

11.Şu an çalışıyor musunuz? Evet ise hangi işte?

12.Düzenli aylık bir geliriniz var mı? Varsa aylık gelir durumunuz nedir?

0 - 999 TL 1.000 - 2.999 TL 3.000 ve üzeri

13.Sosyal güvenceniz var mı?

14.Aldığınız düzenli bir maddi destek var mı? Varsa nereden?

Belediye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kaymakamlık Valilik

Sivil Toplum Kuruluşu Aile Arkadaş

15. Eğer destek alıyorsanız; bu maddi destek ile hangi ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyorsunuz, hangilerini karşılayamıyorsunuz?

16.Şu anda aldığınız düzenli bir sosyal destek (danışmanlık, psikolojik destek vb.) var mı? Varsa nereden?

Belediye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sivil Toplum Kuruluşu

17.Aldığınız herhangi bir psikiyatrik tanı var mı? Varsa lütfen belirtin.

18.Herhangi bir psikiyatrik ilaç kullanıyor musunuz?

19.Daha önce hiç psikologa gittiniz mi? Evet ise ne kadar süre görüştünüz?

20.Daha önce kaç defa sığınak talebinde bulundunuz? Daha önce kaldığınız sığınak sayısına göre lütfen sığınak türünü işaretleyin ve tarihleri belirtin.

(1) Sığınak Türü:

Belediye

Bakanlık

Sivil Toplum Kuruluşu

Kalış Süresi:

Giriş Tarihi:

Çıkış Tarihi:

(2) Sığınak Türü:

Belediye

Bakanlık

Sivil Toplum Kuruluşu

Kalış Süresi:

Giriş Tarihi:

Çıkış Tarihi:

(3)Sığınak Türü:

Belediye

Bakanlık

Sivil Toplum Kuruluşu

Kalış Süresi:

Giriş Tarihi:

Çıkış Tarihi:

21. Kaldığınız sığınakta ya da sığınaklarda ne tür destekler aldınız?

Maddi Destek Sosyal Destek Psikolojik Destek Hukuki Destek

Eğitim Desteği Sağlık Desteği

EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

A) Isınma Sorusu:

1. Şu anda neler yapıyorsunuz, neler uğraşıyorsunuz? Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

B) Sığınak Öncesi:

1. Sığınağa başvurmadan önce neler yaşamıştınız?
2. Sığınak başvurusu yapmaya nasıl ve hangi noktada karar verdiniz?
3. Sığınaklarla ilgili bilgiye hangi kaynaktan eriştiniz? Başvuru süreci sizce nasıldı?

C) Sığınak Esnası:

1. Sığınağa gittiğiniz ilk günü hatırlıyor musunuz? Biraz tarif eder misiniz?
2. Sığınak deneyiminiz nasıldı? Kuralları, işleyişi, personeli, kalan diğer kadınları ve çocukları düşündüğünde genel olarak neler söyleyebilirsiniz?
3. Sığınağa başvurmanızda etkili olan bir duyguyu ya da olayı yeniden yaşamınıza ya da anımsamanıza sebep olan herhangi bir durum oldu mu?
4. Sığınakta size iyi gelen neler oldu?
5. Sığınaktan ayrılmaya nasıl karar verdiniz?
6. Tüm bu olumlu ve olumsuz sığınak deneyimine baktığınızda ne olsaydı, ne değişseydi daha iyi olurdu dersiniz?

D) Sığınak Sonrası:

1. Peki şimdiye geldiğimizde sığınma kararınızla ilgili ne düşünüyorsunuz?
2. Sığınak sonrası devam eden ya da yeni başlayan bir kurumsal destek süreci oldu mu?
3. Sığınaktan ayrıldıktan sonra çevrenizin, arkadaş ve ailenizin yaklaşımı nasıl oldu?
4. Sığınaktan çıktıktan sonra kurumsal takip sistemine girmek istediniz mi? Sığınaktan kimseyle; personel ya da kalan kadınlardan iletişimi sürdürdünüz mü?
5. Sığınaktan ayrıldıktan sonra hayatınızda nelerin değişeceğini düşündünüz?

EK 4. GÖNÜLLÜ BİLGİLENDİRME FORMU

Bu çalışma, “Kadın Sığınağı Modellerinin Kadınların Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Nitel Bir İnceleme” adıyla Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak Leyla Soydinç tarafından Doç. Dr. Aslıhan Polat danışmanlığında İstanbul’da yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, kadın sığınağı modellerinin ve işleyişinin sığınaklarda kalan kadınların ruh sağlığına ve güçlenme süreçlerine olan etkisini incelemektir.

Daha öncesinde bir kadın sığınağına başvuruda bulunmuş ve sığınak deneyimi yaşamış olduğunuz için bu araştırmaya davet edilmektesiniz. Karar vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını anlamanız çok önemlidir. Lütfen biraz zaman ayırın ve aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyun, isterseniz başkalarıyla tartışın. Açık olmayan bir bölüm varsa ya da daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyuyorsanız lütfen bizi arayın. Ancak araştırmaya katılmak isteyip istemediğinize karar vermek için lütfen biraz düşünün.

Araştırmaya katılmaya karar verirseniz sizden araştırma kapsamına giren görüşme sorularının ve ölçeklerin tamamını cevaplamanızı bekleyeceğiz, tüm soruları yanıtlamanızın yaklaşık 150 dakika süreceğini tahmin ediyoruz. Anketler, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz. Anketleri yarım bırakmanız veya araştırmaya katılmayı red etmeniz halinde herhangi bir yararı kaybetmiş olmayacaksınız. Araştırmaya katılmanın size hemen dönecek bir faydası bulunmamakla beraber, araştırma sonuçlarının gelecekte kadın sığınağı modellerinin ve şiddete maruz bırakılmış kadınlara yönelik tasarlanan psikososyal destek yöntemlerinin geliştirilmesi açısından faydalarının olacağı umulmaktadır.

Anket sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacak ve isteğiniz halinde araştırmanın sonuçları sizlerle paylaşılacaktır. Araştırma süresince elde edilecek olan tüm bilgiler ve detaylar araştırmacı tarafından saklanacaktır. Sadece sosyodemografik bilgi formunda bazı kişisel bilgiler istenecek, ancak bu bilgiler anonim şekilde ve toplu olarak yorumlanacaktır. Bu bilgileri vermek sizin isteğinize bağlıdır. Araştırma süreci sonunda tüm veriler bizzat araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılacaktır. Araştırmanın sonuçları bilimsel içerikte yayın yapılarak bilimsel kongre ve yayınlarda paylaşılacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Doç. Dr. Aslıhan Polat (Tel: 05423425599 E-posta: aslihanp@yahoo.com) ya da

Leyla Soydiñ (Tel: 05415435201; E-posta:leylasoydinc@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz. Yapılan araştırma Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Onay kodu: KÜ GOKAEK 2018/4.15. Araştırmaya katılımınızla ilgili herhangi bir Őikâyetiniz varsa Kurula Etik Kurul raportörü Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Akpınar Tel: 0(262)3037055 vasıtasıyla ulaşabilirsiniz. Her tür Őikâyetiniz gizlilikle değerlendirilecek, araştırılacak ve sonuç hakkında tarafınıza bilgi verilecektir.

ONAM FORMU (D²)

Araştırmanın Adı: Kadın Sığınağı Modellerinin Kadınların Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Nitel Bir İnceleme

	Evet	Hayır
Gönüllü Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?	☐	☐
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?	☐	☐
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?	☐	☐
Sorduğunuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?	☐	☐
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?	☐	☐
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?	☐	☐
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?	☐	☐
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? <i>Lütfen ismini yazınız....</i>		

Gönüllü	Yardımcı Araştırmacı
İmza:	İmza:
Adı / Soyadı:	Adı / Soyadı: Leyla Soydiñ
Tarih:	Tarih:

EK 5. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU

Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Ara Kat 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ
	Telefon	0262 303 74 50
	Faks	0262 303 74 63
	E-Posta	gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr

Başvuru Bilgileri	Araştırmacının Adı	Kadın Sığınacağı Modellerinin Kadınların Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Nitel Bir İnceleme			
	Araştırma Proje Numarası	KÜ GOKAEK 2018/93			
	Sorumlu Araştırmacı Unvanı/Adı/Soyadı	Doç. Dr. Aslıhan POLAT			
	Sorumlu Araştırmacının Uzmanlık Alanı	Psikiyatri			
	Araştırma Merkezi	İstanbul			
	Destekleyici				
	Araştırmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi			
	Araştırmaya Katılan Merkezler	Tek Merkezli ☒	Çok Merkezli ☐	Ulusal ☐	Uluslararası ☐

Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Var	Yok	Açıklama
	Başvuru Dilekçesi	☐	☐	
Başvuru Formu	☐	☐		
Araştırmacının Türü	☒	☐	Anket Çalışması	
Araştırma Protokolü	☐	☐		
Kullanılacak Form Örnekleri	☐	☐		
Aydınlatılmış Onam Formu	☐	☐		
Araştırma Bütçesi	☐	☐		
Literatür Örneği	☐	☐		
Taahhütname	☐	☐		
Biyolojik Materyal Transfer Anlaşması	☐	☐		
İzin Belgeleri	☐	☐		
Başhekimlik Onayı	☐	☐		
Özgeçmişler	☐	☐		
Değişiklik Bilgi Formu	☐	☐		
Proje Sonuç Formu	☐	☐		
Diğer	☐	☐		

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
	Onay formu	18.10.2017/KOGOEK01.2	1/2

Karar No: KU GOKAEK 2018/415 | Proje No: 2018/93

Tarih: 07.03.2018

Karar Bilgileri

Doç. Dr. Aslihan POLAT sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik açıdan,

 Uygun bulunmuştur.

 Eksikliklerin tamamlanması koşulu ile uygun bulunmuştur.*

 Uygun bulunmamıştır.*

Dayanakları

Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi; İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İy Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi

Etik Kurul Üyeleri

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Toplantıda Bulunma		İmza
			E	K	E	H	E	H	
Prof. Dr. Kadir Babaoğlu Başkan	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☐	☐	☒	
Prof. Dr. İ. Erdem Okay Üye	Genel Cerrahi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☐	☐	☐	
Prof. Dr. Haluk Emre Özel Üye	Restoratif Diş Tedavisi	Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi	☒	☐	☐	☐	☐	☒	
Prof. Dr. Özlem Yıldız Gündoğdu Üye	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☐	☐	☐	
Doç. Dr. Canan Baydemir Üye	Biyostatistik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☐	☐	☐	
Doç. Dr. Semil Selcen Göçmez Üye	Farmakoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☐	☐	☐	
Doç. Dr. Yusufhan Yazır Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☐	☐	☐	
Yrd. Doç. Dr. Aslihan Akpınar Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☐	☐	☐	
Yrd. Doç. Dr. Ceyla Eraldemir Üye	Biyokimya	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☐	☐	☐	

* Gerekçe ve öneriler: 1) İmzalı orijinal belge olarak yola gidecek bir belge sunulmuş ve tutulmuş.
2) Tutulmuş belge bir belge sunulmuş öneriler sunulmuştur.

KU Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu

Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
Onay formu	18.10.2017/KOGOEK01.2	2/2

EK 6. Tez Denetleme Listesi

Tez, aşağıdaki denetimler yapılarak tamamlanmıştır.

- Kapak ve iç kapak sayfalarında BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA şeklinde elde edilen unvanlar yazıldı (Kapak sayfasına danışman adı yazılmamalıdır).
- Kapak sayfasına mezun olunan PROGRAMIN (Anabilim dalının değil) adı yazıldı. Tez kapağı sırt kısmına kılavuzda belirtilen çizimde (yazının yönüne dikkat!) ad, program, yıl yazıldı.
- Onay sayfası uygun çizimde hazırlandı (kazanılan unvanlar BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA olmalıdır) imzalatıldı (Enstitü Müdürü'nn imzası da gereklidir, imzaların aynı renk kalemle atılmasına dikkat edilmelidir).
- Dizinler kılavuzda belirtildiği gibi sıralandı.
- n sayfalara i, ii, iii şeklinde Roma rakamları konuldu. Sayfa numaraları kılavuzda belirtildiği şekilde konuldu. Sayfa düzeni kılavuzda belirtildiği şekilde yapıldı.
- Ana metin yazı boyutu 12 olacak biçimde basıldı.
- Dipnot yazı boyutu 10 olacak şekilde basıldı.
- Ana metin satır aralığı 1.5 olacak şekilde yazıldı.
- Kaynaklar abecesel sıralamaya göre yazıldı.
- Kaynak gösterme ilkelerine ve yazım kurallarına uyuldu.
- Ekler kılavuzda belirtildiği gibi verildi.

..... / / 2018

Danışman

Doç. Dr. Aslıhan Polat

İmza